

Organisation av arbetsmarknads- och bostads- integration

*Emma Holmqvist
Vedran Omanović
Susanne Urban*

Organisation av arbetsmarknads- och bostadsintegration

Organisation av arbetsmarknads- och bostadsintegration

Emma Holmqvist
Vedran Omanović
Susanne Urban

SNS Förlag
Box 5629, 114 86 Stockholm
Telefon: 08-507 02500
info@sns.se www.sns.se

SNS – Studieförbundet Näringsliv och Samhälle – är en oberoende ideell förening som genom forskning, möten och utbildning bidrar till att ledande beslutsfattare i näringsliv, politik och offentlig förvaltning kan fatta välgrundade beslut baserade på vetenskap och saklig analys. 260 ledande företag, myndigheter och organisationer är medlemmar i SNS.

*Organisation av arbetsmarknads-
och bostadsintegration*

Emma Holmqvist
Vedran Omanović
Susanne Urban
© 2020 Författarna och SNS Förlag
Tryck: Books on Demand, Tyskland
ISBN 978-91-88637-52-9

INNEHÅLL

Förord	7
Sammanfattning	9
1. Inledning	15
2. Invandring, integration och segregation i Sverige	24
3. Organisation av migration till Sverige	42
4. Organisation av integration	50
5. Stadens organisation och hur boendet påverkar integrationen på arbetsmarknaden	80
6. Arbetsmarknadens organisation och företagens organisationspraktik	96
7. Organisation av arbets- och bostadsintegration – är det möjligt?	108
8. Referenser	116

Förord

INTEGRATION PÅ BOSTADSMARKNADEN respektive arbetsmarknaden är tätt sammankopplade, men behandlas ofta som separerade från varandra av både forskare och politiker. Vilka slutsatser kan dras när resultat från forskning om organisation av invandring, boende och arbete relateras till varandra? I rapporten, skriven av tre forskare från skilda discipliner, ges en översikt av tidigare forskning. De pekar på ett antal målkonflikter som uppstår när arbetsmarknads- och boendeintegrationen präglas av olika organisatoriska praktiker. De diskuterar också vilka perspektiv som bör känneteckna organiseringen av integrationen framgent.

Emma Holmqvist är fil.dr i kulturgeografi och forskare vid Uppsala universitet, Vedran Omanović är ek.dr i företags ekonomi och universitetslektor vid Handelshögskolan vid Göteborgs universitet och Susanne Urban är docent i sociologi och universitetslektor vid Uppsala universitet.

Rapporten är en del av SNS forskningsprojekt »Lärdomar om integration«, vars övergripande syfte är att ta fram ny kunskap om hur integrationen i Sverige fungerar i dag och hur den skulle kunna förbättras. Projektet fokuserar på arbetsmarknaden och utbildningssystemet.

Forskningsprojektet har möjliggjorts genom bidrag från en referensgrupp som följer det. I gruppen ingår A2B Sverige, AcadeMedia AB, Arbetsförmedlingen, Axfood, Axfoundation, Finansdepartementet, Intendia Group, Kompetensföretagen, Länsstyrelsen Stockholm, Röda Korset, Samhall, Scania CV AB, Skanska AB, Sveriges Kommuner och Regioner, Stockholm stads utbildningsförvaltning, Södertälje kommun, Tillväxtverket och Unionen. Johannes Lindvall, professor i statsvetenskap vid Lunds universitet, är SNS vetenskapliga råds representant i referensgruppen. Cecilia Ståhl, vd på Telge Tillväxt, är gruppens ordförande. Författarna har fått värdefulla synpunkter på utkast till rapporten från referensgruppens medlemmar.

Matz Dahlberg, professor i nationalekonomi vid Institutet för bostads- och urbanforskning (IBF) vid Uppsala universitet, Viktorija Kalonaityte, universitetslektor i organisation och ledarskap vid Linnéuniversitet samt Erica Righard, docent och biträdande professor i socialt arbete vid Malmö universitet, har vid akademiska seminarier lämnat konstruktiva synpunkter på utkast till rapporten.

Författarna svarar helt och hållet för analys, slutsatser och rekommendationer. SNS som organisation tar inte ställning till dessa. SNS uppdrag är att initiera och presentera forskningsbaserade och policyrelevanta analyser av centrala samhällsfrågor. Det är SNS förhoppning att boken ska bidra till en bred och fördjupad diskussion om relationen mellan utrikes föddas boende och etablering på arbetsmarknaden.

Stockholm i september 2020

Gabriella Chirico Willstedt
Forskningsledare, SNS

Sammanfattning

INTEGRATION PÅ BOSTADSMARKNADEN och arbetsmarknaden hanteras ofta var för sig i forskningen. I denna rapport visar vi dock att integration är en mångfacetterad och ömsesidig process, som inbegriper hela samhället och är ständigt pågående. Vi identifierar de komplexa relationer som finns mellan institutionella och organisatoriska förhållanden, aktörer inom olika integrationsfält och de utrikes födda.

Genom att sammankoppla forskning från olika discipliner kan vi presentera nya perspektiv på sambandet mellan utrikes föddas boende och arbete, samt på företags och andra arbetsgivares betydelse för utrikes föddas etablering på arbetsmarknaden. Vi har särskilt tittat på vilka ömsesidiga samband det finns mellan hur invandring, boende och arbete organiseras, och hur det påverkar utrikes föddas integration i samhället och etablering på arbetsmarknaden. Vi fokuserar också på de utrikes föddas eget aktörskap som vi menar är en viktig aspekt i ömsesidiga integrationsprocesser.

Rapporten rymmer en översiktlig genomgång av den forskning som vi anser är viktigast för att belysa de ömsesidiga relationerna mellan organisation av bostadsmarknadsintegration och organisation av arbetsmarknadsintegration. Våra disciplinära bakgrunder – sociologi, kulturgeografi och företags ekonomi – och vår tidigare forskning påverkar också urvalet av den forskning vi utgår ifrån. Mer specifikt ger rapporten en översikt av forskning som belyser följande relaterade frågeställningar:

- › Hur har politiken för invandring, etablering av nyanlända på bostadsmarknaden och på arbetsmarknaden utformats, och hur har den påverkat segregation och inkludering på arbetsmarknaden för utrikes födda?
- › Hur påverkas inträde till arbetsmarknaden av bostadens lokalisering?
- › Vilken roll spelar organisationspraktiker på arbetsplatser och de utrikes föddas eget aktörskap för integrationsprocesser?

En bredare tolkning av begreppet integration

I dagligt tal och i den aktuella politiken avser ordet integration oftast att en person som har invandrat får bostad och arbete. Om man i stället ser på integration som en fråga för samhället får ordet en annan betydelse och syftar då på samhällets sammanhållning eller hur samhället håller samman. Teoretiskt går det att skilja på integrationsprocesser på individuell, organisatorisk, institutionell och samhällelig nivå, men processerna och konsekvenserna av dem är tydligt sammankopplade. I rapporten skiljer vi på assimilerande och integrerande praktiker, där relationernas karaktärer och resultat skiljer sig åt. De olika praktikerna, i relation till utrikes föddas eget aktörskap, kan därför i sin tur ha olika implikationer för de nyanländas möjligheter för etablering och långsiktig integration på arbetsmarknaden.

Integration diskuteras ofta som en motsats till boendesegregation, men att använda begreppen som motsatspar är ett förenklat sätt att se på fenomenen. Boendesegregation handlar om hur olika kategorier av människor – såsom unga, gamla, rika, fattiga, inrikes och utrikes födda – fördelas över olika bostadsområden i staden. Integration däremot fokuserar sällan på den rumsliga aspekten. Oftast avses invånares perspektiv och möjligheter till delaktighet i samhällets olika sfärer, till exempel på arbetsmarknaden, i det politiska livet eller i civilsamhället. En minskad boendesegregation leder inte automatiskt till en ökad integration i denna mening och vice versa, även om det finns samband.

Vi anlägger ett organisatoriskt perspektiv och går igenom hur invandringen till Sverige har hanterats genom migrationspolitiken samt hur integrationen i form av boende och arbete har organiserats av myndigheter på statlig och kommunal nivå. Vidare presenteras forskning som analyserar konsekvenserna av boendesegregation, grannskapseffekter, tillgång till bostäder och olika modeller av hur integration av utrikes födda organiseras på företag.

Organisationen av integration

Genomgången av de olika relaterade forskningsområdena visar kortfattat på följande tendenser:

1. Migrationspolitiken har blivit mer generös gällande arbetsmarknadsmigration men stramats åt gällande flykting- och anhöriginvandring.
2. Integrationspolitiken ställer allt hårdare krav på dem som beviljats uppehållstillstånd, och det har blivit svårare att välja var man ska bo.

3. Nyanlända migranter upplever en mer osäker tillvaro eftersom uppehållstillståndet och boendet är tidsbegränsade.
4. Aktiviteterna som anordnas inom etableringsprogrammet kan ha varierande kvalitet, och möjligheterna att få arbete varierar mellan olika kommuner.
5. De strukturella förhållandena på bostadsmarknaden och arbetsmarknaden har stor betydelse.

En övergripande slutsats är att det sätt som invandring, integration och organisationspraktiker organiseras på ger flera avsiktliga konsekvenser, men även oavsiktliga, på utrikes föddas integration och etablering på bostads- och arbetsmarknaden. Eftersom arbete är viktigt för möjligheterna att få stanna i landet och få bostad, indikerar forskning att nyanlända prioriterar arbete före studier. Detta ger den avsiktliga konsekvensen att de får arbete, men kan ge den oavsiktliga konsekvensen att matchningen mellan arbetstagares kompetens och arbetsuppgifter blir sämre. Bosättningsreformen som avser att sprida nyanlända till flera kommuner i landet tenderar att ge oavsiktliga konsekvenser eftersom en stor andel väljer att ordna bostad på egen hand. Men alla som vill bosätta sig i de större arbetsmarknadsregionerna har inte möjlighet till det på grund av ekonomiska begränsningar, brist på kontakter och bostadsbrist. Detta leder också till koncentration av nyanlända i så kallade utsatta bostadsområden i större arbetsmarknadsregioner, eftersom de har svårt att få tillträde till bostäder i andra delar av staden. Därmed är det av intresse att reda ut vilka långsiktiga konsekvenser bostadsområdet har för integrationen till arbete.

Forskningen som inriktat sig på så kallade grannskapseffekter pekar på att det verkar finnas negativa effekter av att bo i ett resursfattigt område och vissa positiva effekter av att bo nära landsmän och att tillhöra en etnisk grupp med ett resursrikt socialt nätverk. Vi finner alltså inte belägg för att bostadsområden med en koncentration av utrikes födda i sig är negativt för integrationsprocessen. Lokala insatser för integration varierar mellan olika kommuner. Forskningen visar att lyckosamma insatser tar ett helhetsperspektiv på integration i flera sfärer och organiserar samarbete med flera aktörer.

Den forskning som fokuserar på företags roll för nyanländas etablering på arbetsmarknaden visar vidare att företags och andra organisationers sätt att organisera sig i praktiken har betydelse för utrikes föddas arbetsmarknadsintegration. Dessa organisationspraktiker villkorar vilka arbetssökande som ska, eller inte ska, anställas, samt hur introduktionen av nyanställda ska organiseras. Organisationspraktikerna är inte neutrala och får olika konsekvenser beroende på hur de ser ut. De kan inriktas på den nyanställdes ensidiga anpassning (assimilering) till institutionaliserade normer och sätt att organisera verksamheten, eller på att både nyanställda och organisationen anpassas i en sådan process. Hur dessa processer

organiseras och eventuellt förändras beror också på hur utrikes födda nyanställda engageras, vilka taktiker de väljer samt hur de engagerar och mobiliserar andra organisatoriska deltagare (alla andra anställda) i dessa processer.

Forskningsgenomgången visar vidare att de organisationer och företag där de nyanställdas normer och de organisatoriska normerna och värderingarna anpassas till varandra oftare får en högre grad av kulturell mångfald bland de anställda. Vissa organisationer och företag ser fördelar med mångfald bland de anställda och är därför mer öppna för kulturella olikheter, vilket i sin tur kan bidra till etablering av utrikes födda på arbetsmarknaden, och en långsiktig integration i Sverige.

Målkonflikter mellan arbetsmarknads- och boendeintegration

När vi relaterar slutsatserna från de olika teman som behandlas i rapporten ser vi ett antal konflikter mellan organisatoriska praktiker som vi menar behöver lösas för att integrationen ska kunna påverkas i positiv riktning.

Som vi visar i rapporten kan tillfälliga uppehållstillstånd och tillfälliga bostadslösningar skapa otrygghet och osäkerhet, men samtidigt bidra till snabbt inträde till arbetsmarknaden. Det snabba inträdet kan dock leda till att matchningen på arbetsmarknaden blir dålig och att starka beroendeförhållanden mellan anställda och arbetsgivare uppstår, vilket hindrar rörlighet på arbetsmarknaden. Etableringsreformen med sin begränsning på två år och krav på heltidssysselsättning, tillsammans med svårigheter att hitta permanent bostad, begränsar möjligheten för individuell anpassning och kan hindra individens möjligheter att hitta egna lösningar.

Relationen mellan etableringsreformen, där ansvaret för integration läggs på Arbetsförmedlingen, och bostättningslagen, där ansvaret för boendet läggs på kommunen, leder till att sociala frågor och särskilt boendefrågan riskerar att hamna mellan stolarna, vilket kan påverka utrikes föddas möjligheter att utbilda sig och bo där det finns arbete. Statens ansvar för integration avgränsas till frågor om integration på arbetsmarknaden och är inte tillräckligt samordnat med kommunernas ansvar för att organisera och planera bostäder för nya invånare och för nya och gamla invånares sociala integration i kommunen. De två integrationsfärderna boende och arbete drar i olika riktningar: de nyanlända dras till kommuner utanför storstadsregionerna för att få boende och minskad boendesegregation och samtidigt till storstadsregionerna för att få arbete och ökad integration på arbetsmarknaden. Inom storstadsregionerna dras de till de bostadsområden där vänner och släktingar bor, eftersom det är där de har möjlighet att finna någonstans att

bo. En nationell arbetsmarknad rimmar alltså illa med lokala bostadsmarknader. Att röra sig mellan bostadsmarknader kräver normalt sett kontakter eller ekonomiska resurser. För att få tillträde till det hyrda beståndet krävs ofta att du stått i kö en längre tid, och bostadsköerna är lokala, inte nationella.

Det behövs fler studier som tittar på hur olika kommuner jobbar med bostadsfrågan vad gäller nyanlända och vilka modeller som fungerar bättre än andra i relation till olika kommuners kontext. Organisationen kring boende är central eftersom den kan påverka boendesituationen för utlandsfödda på både kort och lång sikt. Det har betydelse hur hyresmarknaden är reglerad och detta behöver också analyseras, eftersom en förändring av organisation och regler kan underlätta för nyanlända att få ett stabilt boende. Ett sätt är att ge förtur till dem som får arbete i en region. Ett annat sätt skulle vara att se över regler för att få ett förstahandskontrakt inom kommunala bostadsbolag, såsom krav på viss typ av eller viss nivå på inkomst och krav på fast anställning. Men även andra kompletterande strategier för att öka nyanländas möjlighet att bo och att flytta behöver tas fram.

Slutsatser

Vi pekar på att det behövs fler åtgärder som gör det möjligt för nyanlända att flytta, att finna en permanent bostad och att bosätta sig i stadens olika delar. Att underlätta för nyanlända att bosätta sig i områden som är socioekonomiskt starka och i områden med resursrika sociala nätverk skulle kunna skapa gynnsammare förutsättningar för integrationsprocessen. Här behövs en utvecklad analys av hur och var nyanlända i dag får en egen bostad och vilka delar av staden som upplevs vara stängda för dem. Utifrån en sådan analys skulle stöd kunna utvecklas för att underlätta för nyanländas etablering på bostadsmarknaden. Vi pekar också på att en hållbar integrationsprocess bör kännetecknas av god och stabil etablering på både bostads- och arbetsmarknaden, eftersom det finns ömsesidiga relationer mellan dessa sfärer.

Insatser och åtgärder gällande boende och arbete behöver sammankopplas. Integration och etablering behöver utgå ifrån en mer holistisk samhällssyn, där olika integrationssfärer inte ses som isolerade och där individen ges en aktiv roll. Om människor ska kunna bli etablerade och inkluderade på arbetsmarknaden i hela landet behöver de också kunna bo i hela landet och ha möjlighet att flytta.

Etableringsprogram och arbetsmarknadsinsatser behöver vara flexibla och utformade enligt specifika lokala och individuella behov. De ska också främja och aktivt stödja företags utveckling av integrerande och inkluderande socialiseringspraktiker.

Arbetsplatsintegration och relaterade organisatoriska praktiker och processer som syftar till att öka »mångfald« inom arbetsgrupper och uppnå särskilda fördelar med den ökade etniska mångfalden – tack vare utrikes föddas specifika kunskaper, erfarenheter och potential att bidra till en bättre gruppdynamik och problemlösning – ska inte enbart vara inriktade mot ensidig anpassning av just personer med utländsk bakgrund. Snarare ska även dessa organisatoriska praktiker och processer anpassas till och vara öppna för mångfalden – och på så sätt öka vår förståelse för arbetsplatsintegration och inkludering bland alla anställda oavsett bakgrund.

Integrationsprocesser fungerar sällan utan aktivt engagemang från de utrikes födda själva. Därför är möjliggörande av deras aktiva aktörskap, som i kombination med andra aktörers insatser och engagemang motverkar de potentiella barriärer de eventuellt kan möta på bostads- och arbetsmarknaden, en minst lika viktig aspekt som kan leda till en mer hållbar integration och etablering.

Begränsningar

Studien har inte tittat särskilt på frågeställningar som rör barn, vare sig de invandrat med eller utan sina föräldrar. Deras situation är speciell och behöver behandlas mer utförligt än vad vi haft möjlighet att göra inom ramen för denna rapport. Vi har inte heller diskuterat könsskillnader, skillnader mellan personer som utvandrat från olika länder eller skillnader mellan personer med olika etnicitet eller olika sexuell läggning. Det betyder inte att vi tycker det är mindre viktiga frågor.

I. Inledning

SVERIGE ÄR ETT INVANDRINGSLAND i en värld där migration är ett växande fenomen. Hur väl de som invandrat till ett land integreras är en av vår tids stora utmaningar. Två mycket angelägna samhällsproblem är boendesegregation och skillnader mellan inrikes och utrikes föddas positioner på arbetsmarknaden. Den så kallade flyktingkrisen 2015–2016, då ett ovanligt stort antal personer sökte asyl i Sverige, återaktualiserade bland annat frågor om nyanlända flyktingars boende och integration på arbetsmarknaden. Trots omfattande politiska reformer inom flera politikområden och en diger forskning inom många discipliner, återstår problemen. Det är med andra ord nödvändigt att fundera vidare över hur dessa samhällsproblem ska lösas. Denna rapport har som ambition att bidra med ett organisatoriskt perspektiv som sammankopplar forskning gällande boende och arbetsmarknadsintegration, eftersom vi hävdar att de två frågorna behöver förstås dialektiskt.

Integration uppfattas allmänt som ett positivt ord och något som är önskvärt för samhället. Det är dock inte självklart vad det betyder. För arbetsmarknadsforskare och ekonomer innebär integration ofta etablering på arbetsmarknaden, det vill säga att utrikes födda som invandrat till landet har sysselsättning och betalar skatt. Andelen förvärvsarbete, andelen företagande och storleken på inkomsterna är då relevanta mått på integration. För kulturgeografer kan den geografiska fördelningen av invånare med olika socioekonomiska och etniska karaktäristika, det vill säga mått på segregation, vara viktiga. Orsaker till (boende)segregation och dess effekter på (arbetsmarknads)integration ur olika aspekter är då viktiga. Statsvetare kan vara intresserade av hur migrations- och integrationspolitiken utformas och implementeras och vilket utfall olika modeller ger. Sociologer, i sin tur, kan intressera sig för sociala relationer mellan olika grupper i samhället, skapandet av identitet och sociala normer. Listan på discipliner och frågor

inom respektive disciplin med anknytning till integration kan göras betydligt längre.

Organiseringen av mottagandet av migranter till Sverige har, som vi kommer att diskutera i den här rapporten, också präglats av flera olika synsätt och modeller. Begreppen som används skiftar över tid, och i någon mån kan de sägas spegla den politiska problemförståelse och inriktning som gäller för perioden.¹ Integration har på senare tid kommit att ses som synonymt med arbetsmarknadsintegration. Etablering har också blivit ett centralt begrepp i dagens integrationspolitiska åtgärder i Sverige. Begreppet etablering i det statliga etableringsprogrammet för nyanlända syftar främst på att göra individer självförsörjande genom arbete. Begreppet etablering kan således sägas ha blivit politiskt definierat och stå för att individer blir etablerade på arbetsmarknaden, på samma sätt som begreppet integration ofta får den innebörden.

I denna rapport utgår vi från ett långsiktigt perspektiv. Mottagandesystemet och de regler och praktiker som används för att integrera nyanlända kan ha effekt för hur det går för dessa individer längre fram i livet. Vi diskuterar olika modeller och regleringar vid mottagande av migranter, men effekterna av dem mäts sammantaget genom jämförelser mellan utrikes födda och inrikes födda. Därmed betraktar vi integration som en långsiktig process och inte endast som något som sker under den första tiden i landet när en individ kallas för nyanländ.

Vi vill även föra ett resonemang utifrån ett bredare och mer dialektiskt perspektiv, där vi avser fånga upp ömsesidiga och komplexa relationer av relevans för utrikes föddas samhällsintegration och etablering på arbetsmarknaden. Att ha bostad, inkomst eller bådadera är inte nödvändigtvis samma sak som att vara etablerad eller integrerad i social mening. Olika medborgerliga eller sociala rättigheter innebär att till exempel få tillgång till juridiskt skydd, vård, skola, socialförsäkring, att få arbeta och att bosätta sig. Möjligheten att ta del av dessa rättigheter kan regleras via samhällets organisation och politiska reformer. Social och kulturell integration i samhället – att ha vänner, att känna sig respekterad och att känna sig hemma – är naturligtvis relaterat till de formella rättigheterna men svårare att påverka genom politiska åtgärder. Social integration kan ske i olika typer av sociala nätverk. Genom sociala nätverk kan individer få tillgång till socialt stöd, kunskap, goda förebilder och andra resurser men det kan även innefatta förväntan om reciprocitet samt både positiva och negativa normer. Tillgång till sociala nätverk kan därmed ha både negativa och positiva effekter. Hur det offentliga samhället, det civila samhället och det privata näringslivet organiseras, och de ömsesidiga relationerna mellan dem, har en minst sagt komplex betydelse för samhälllig integration och etablering av utrikes födda i olika geografiska kontexter.

1. Assimilering var den term som användes tidigt, vilken sedan ersattes av anpassning, mångkulturalism och integration. I dag är det främst etablering som används. Se t.ex. Sarstrand Marekovic 2011 och Byström & Frohnert 2017.

Vår ansats är explorativ. Vi vill se vilka slutsatser som kan dras när forskning om två sfärer, arbete och boende – som ofta studerats var för sig – kombineras. Vår ambition är att sammanföra forskning från tre discipliner: sociologi, kulturgeografi och företagsekonomi, för att på så sätt vidga vår kunskap om integrationens dialektiska² samband. Vi har särskilt fokuserat på forskning om följande ömsesidigt relaterade frågeställningar:

- › Hur har politiken för invandring, etablering av nyanlända på bostadsmarknaden och inkludering på arbetsmarknaden utformats, och hur har den påverkat segregation och inkludering på arbetsmarknaden för utrikes födda?
- › Hur påverkas inträde till arbetsmarknaden av bostadens lokalisering?
- › Vilken roll spelar organisationspraktiker på arbetsplatser samt migranternas eget aktörskap för integrationsprocesser?

Det är inte vår avsikt att göra en fullständig genomgång av litteraturen från samtliga forskningsfält som berörs. Snarare ger vi en generell översikt av de, utifrån vårt perspektiv, viktigaste resultaten. Våra egna disciplinära bakgrunder och vår tidigare forskning påverkar också urvalet av vilken forskning vi utgår ifrån.³

Vårt främsta bidrag hoppas vi i stället är att knyta ihop svaren på dessa frågor genom en fler-disciplinär dialog för att bidra till en ökad och mer nyanserad förståelse av de komplexa och ömsesidigt beroende relationerna mellan hur boende och arbete organiseras, och betydelsen av individers och arbetsgivares aktörskap.

Integration som begrepp och teorier om hur integration skapas

Social inkludering, integration, segregation och samhälle är centrala begrepp i samhällsvetenskapen. Social inkludering kan ses utifrån ett individuellt perspektiv, ett grupperspektiv eller ett samhällsligt perspektiv. Ett individuellt perspektiv utgår ifrån individens resurser och möjlighet att nå sina mål. Individens framgångar förklaras med dennes individuella förmågor och egenskaper. Humankapitalteorin representerar det individuella perspektivet.⁴

Ur ett grupperspektiv används teorier om sociala nätverk⁵, socialt kapital⁶, etniskt kapital⁷ och rumsligt socialt kapital⁸ vilka förklarar hur individens sociala kontext påverkar individens och gruppens framgångar och möjligheter att etablera sig i samhället. Genom tillgång till resurser, förebilder och genom att bli påverkad av sociala normer kan det sociala nätverket ge både negativa och positiva effekter.

Med ett samhällsligt perspektiv betonas i stället betydelsen av samhällets organisation och dess institutioner. Ett integre-

2. Det finns olika skolor om vad ett dialektiskt förhållningssätt innebär se t.ex. Bernstein 1971, Benson 1977 och Gadotti 1996. Mycket förenklat innebär det i denna rapport att vi relaterar olika processer till varandra och diskuterar deras ömsesidiga relationer.
3. Vi har inte fokuserat på invandring av ensamkommande barn och inte på könsskillnader. Det innebär inte att vi tycker att de är mindre viktiga frågor.
4. Becker 1963.
5. Granovetter 1973.
6. Bourdieu 1986.
7. Borjas 1992; Portes 1998.
8. Putnam 2001.

rat samhälle skulle kunna definieras som ett samhälle som är ordnat så att alla dess invånare har möjlighet att leva ett gott liv, oavsett klass, kön och etnicitet. Det finns flera möjliga svar på hur det samhället skulle kunna se ut. Teorier som handlar om mångkulturalism och erkännande av etniska identiteter⁹, medborgerliga rättigheter¹⁰ och social rättvisa¹¹ är exempel på teorier med olika samhällsperspektiv.

Betydelsen av integration skiljer sig från betydelsen av assimilerings. Integration innebär att delar sammanfogas, medan assimilation innebär att nytillkomna delar omvandlas. Det finns alltså betydelsefulla skillnader i förståelsen av begreppet beroende på om det ska avse en samhällelig anpassning för inkludering av nytillkomna grupper, integration av enskilda individer i samhället eller en ömsesidig process.¹²

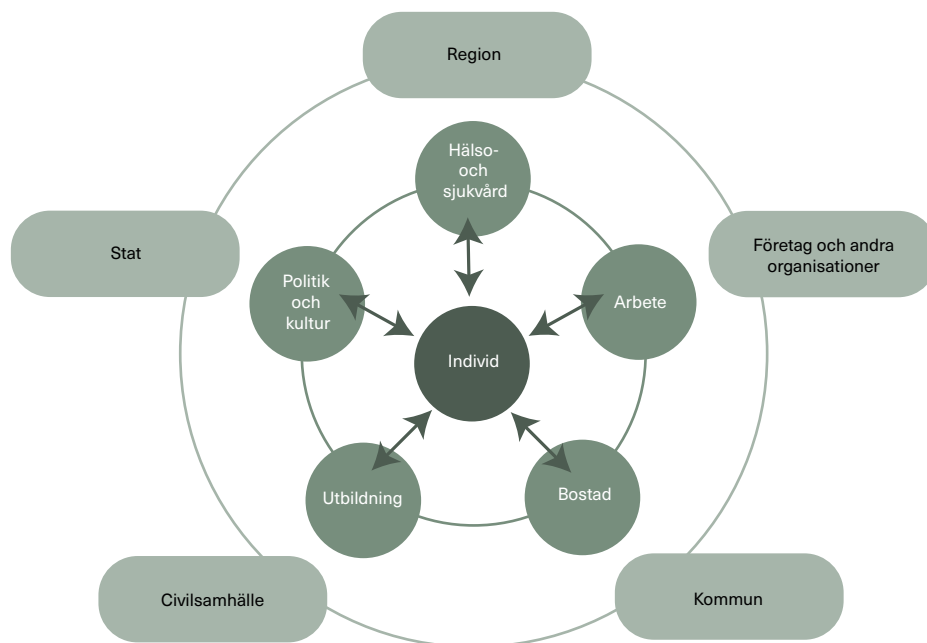
Även om det teoretiskt går att skilja på integrationsmekanismer på individuell, organisatorisk och institutionell nivå, så är resultaten på de olika nivåerna tydligt sammankopplade. Institutionella förhållanden, som till exempel lagar och regler i landet, påverkar organisationers möjligheter att agera och i vilken riktning de utvecklas; med organisationer avses här både företag och föreningar eller nätverk av olika slag. Institutioner och organisationer skapar tillsammans en möjlighetsstruktur för individer som påverkar var de kan bo och var de kan få arbete. Individer och grupper är också aktiva aktörer som kan mobilisera för att förändra befintliga organisationer eller skapa nya organisationer. Även individer kan bidra till förändringar i de institutionella förhållandena, även om det på grund av ojämnt fördelad makt och resurser är ovanligt.¹³

Vår utgångspunkt är att de institutionella förhållandena är avgörande för de utrikes föddas integration på bostads- och arbetsmarknaden. Stat och kommuner organiserar mottagandet av nyanlända och var och hur de ska bo, vilket i sin tur påverkar vilken lokal kontext som kommer att påverka integrationen inom andra sfärer, inte minst på arbetsmarknaden. Arbetsgivare erbjuder inte bara praktik, anställer och socialiserar sina anställda, utan etablerar också olika organisatoriska praktiker som i sin tur på olika sätt påverkar de arbetssökandes och anställdas möjligheter. Individer agerar inom dessa ramar men är också aktiva aktörer på de tre nivåerna; de påverkar sin egen situation genom att flytta, söka utbildningar, starta företag samt genom att ingå i olika typer av organisationer och arbetsplatser och genom att engagera sig i frågor som rör institutionella förhållanden.

Forskningen återkommer ofta till att integration innebär en ömsesidig anpassning mellan samhälle och nyanlända grupper och att den inte bör reduceras till arbetsmarknadsetablering, utan förstås i termer av tillhörighet och delaktighet i samhällets alla områden.¹⁴ Integration bör därmed även innefatta flera sfärer såsom ekonomisk, social, politisk och kulturell integration. Sfärerna kan vara relaterade men behöver inte vara det.¹⁵

9. Taylor 1994; Kymlicka 1995; Fraser 2011.
10. Marshall, 1991 [1950]; Rawls, 1999.
11. Nussbaum, 2011.
12. Urban 2018.
13. Penninx & Garcés-Mascareñas 2016a, s. 18.
14. Eriksson 2019, s. 16.
15. Alastair & Strang 2008; Urban 2018. Se även Penninx & Garcés-Mascareñas 2016b.

Figur 1. Relationen mellan olika integrationssfärer och aktörer.

Med figur 1 illustrerar vi sfärer på olika nivåer och deras ömsesidiga samband. Vi tänker oss att det inom de olika sfärerna finns olika organisationspraktiker som, direkt eller indirekt och på olika sätt, påverkar integrationen av utrikes födda både när det gäller den kortsiktiga mottagandefasen och på lång sikt. Organisationspraktiker inom en sfär, och resultaten av dem, kan dock inte ses isolerade från praktiker inom de andra sfärerna – även om sfärerna kan utveckla distinkta och delvis autonoma organisationssätt.

I den yttre cirkeln finns staten, regioner, kommuner, företag och andra organisationer samt det civila samhället. Det kan förekomma kopplingar mellan aktörer i den yttre cirkeln, där exempelvis statens agerande och organisation påverkar hur regioner, företag och andra organisationer¹⁶, kommuner och civilsamhälle agerar och organiserar sig. I figurens inre cirkel visar vi på fem olika sfärer – utbildning, hälso- och sjukvård, politik och kultur, boende och arbete – som aktörerna i den yttre cirkeln också kan påverka genom hur de organiserar sina verksamheter. Även här menar vi att det finns kopplingar – dels

16. Här syftar vi på hur privata och offentliga företag och andra organisationer organiserar sin rekrytering, men även hur alla andra som verkar i organisationerna och som är direkt eller indirekt involverade eller ansvariga för arbetsplatsintegration av utrikes födda agerar.

mellan de olika sfärerna, om integrationen i en sfär fungerar dåligt kan det ge negativa effekter på integrationen och inkluderingen i en annan sfär, dels mellan en sfär och den yttre cirkeln av aktörer. I mitten finns individen som påverkas av alla aktörer och sfärens agerande och organisering och av de kopplingar, och brist på kopplingar, som finns mellan dem. Individen har också sitt aktörskap som påverkar de andra aktörerna. I den här rapporten koncentrerar vi oss på relationen och organiseringen av två av dessa sfärer, bostadsmarknaden och arbetsmarknaden.

Vi ansluter oss till de studier som visar att integration bäst uppnås genom en dynamisk och ömsesidig process som innefattar flera sfärer och både migranter och det mottagande samhället.¹⁷ Mer specifikt menar vi att ömsesidighet mellan nya invånare och det mottagande samhället är en ständigt pågående process – där även en aktiv passivitet hos någon av de involverade aktörerna bidrar till resultatet av de ömsesidiga och dialektiska relationerna och processerna. Enligt detta resonemang finns ömsesidighet även när det gäller de organisatoriska praktiker som kan betecknas som assimilerande. Med andra ord finns det ömsesidiga relationer i både assimilerande och integrerande praktiker. Men just på grund av skilda och specifika innebörder i »assimilerande relationer« respektive »integrerande ömsesidiga relationer« kan de ha olika implikationer för de nyanländas etablering på arbetsmarknaden.

Ömsesidiga relationer där anpassning av de nyanlända präglas av en enkelriktad process resulterar i vad som kan benämnas som assimilatorisk integrationspolitik och assimilerande organisatoriska praktiker. En ömsesidig process som skiljer integrerande praktiker från assimilerande praktiker kan utvecklas genom att även inkludera andra aktörer som är viktiga i processen: majoritetsbefolkningen, myndigheter och inte minst arbetsgivarna, som förstås är viktiga för arbetsmarknadsetableringen. En ömsesidig anpassning karakteriseras av ett gemensamt ansvarstagande, ett utbrett deltagande och samverkan mellan offentliga myndigheter, civilsamhället, näringslivet och nyanlända. Nyanländas egna aktörskap bör här ses som en central framgångsfaktor.¹⁸

Hur mottagandet på statlig och lokal nivå, etableringen på bostads- och arbetsmarknaden, och hur socialiseringen organiseras inom olika sfärer framstår här som mycket centralt. Vi menar också att agerande i en sfär kan påverka en annan sfär, att det finns ett dialektiskt samband. Genom att studera integration på bostadsmarknaden och arbetsmarknaden tillsammans kan dessa dialektiska samband tydliggöras.

Integrationsprocessen kan också förväntas se olika ut i olika delar av landet beroende på hur bostads- och arbetsmarknaden ser ut, hur den sociala, kulturella och politiska miljön ser ut, samt hur till exempel boende och arbete organiseras i praktiken. Därmed blir det viktigt var i landet som integrationspro-

17. Kanada: Yu, Ouellet & Warmington 2007; Storbritannien: Phillimore 2012.

18. Eriksson 2019.

cessen äger rum, hur bostäder fördelas och hur lokala sociala processer i grannskap ser ut. Likaså kommer integrationen, eller snarare socialiseringen av nyanlända på olika arbetsplatser, variera mellan olika typer av företag och organisationer.

Relationen mellan integration och segregation

Segregation brukar i lexikon beskrivas som separation eller åtskillnad.¹⁹ Integration brukar relateras till en helhet eller någonting fullständigt, det vill säga att integration handlar om att återställa ett slags helhet. Segregation och integration kan därmed förstås som varandras motsatser rent begreppsligt.

Att använda segregation och integration som motsatspar, när vi talar om boendesegregation är dock ett förenklat sätt att se på fenomenen. Boendesegregation handlar om hur invånare med olika karaktäristika är eller blir fördelade över olika geografiska områden. En minskad boendesegregation leder inte automatiskt till en ökad integration i någon av de sfärer vi diskuterat ovan. Integration handlar inte främst om rumslig integration eller befolkningssammansättning i ett grannskap, utan mer om invånares delaktighet i samhället. Fast även om integration och segregation inte är varandras motsatspar, så finns det dialektiska relationer mellan dem, vilket vi utvecklar här och återkommer till i kapitel 2.

Med boendesegregation menas en rumslig åtskillnad eller en separation. I den här rapporten avser vi uppdelning av befolkningen i olika bostadsområden. Segregation brukar beskrivas utifrån socioekonomiska, demografiska eller etniska skillnader och avse olika inkomstgrupper eller olika demografiska kategorier, till exempel att pensionärer inte bor med studenter eller barnfamiljer eller att personer födda i Sverige bor åtskilt från personer födda i ett annat land.

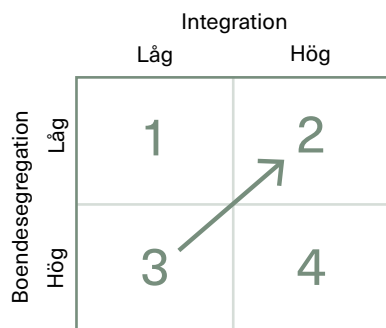
Segregation kan syfta på ett förhållande vid en viss tidpunkt eller en process över tid. Om befolkningen skulle bestå av de två kategorierna A och B skulle en stad vara totalt segregerad om alla A bodde i ett område och alla B i ett annat. När vi talar om boendesegregation menar vi oftast inte en absolut åtskillnad, utan en gradvis skillnad i befolkningssammansättning mellan olika bostadsområden. Eftersom vi människor kan indelas i ett så gott som oändligt antal kategorier, kan befolkningssammansättningen i olika bostadsområden aldrig vara helt lika i alla bostadsområden. Det kommer alltid att finnas en större koncentration av en viss kategori människor i ett område jämfört med ett annat.

Förhållandet mellan segregation och integration kan förklaras genom en fyrfältsfigur med fyra tänkbara scenarier (figur 2).²⁰ Notera att vi alltså kan ha boendesegregation och integration samtidigt.

19. För en enkel sammanfattning av segregation som fenomen, se Andersson m.fl. 2017 och Wimark 2018.

20. Andersson, Bråmås & Hogdal 2010.

Figur 2. Relationen mellan segregation och integration.

Situation 1 innebär låg grad av segregation och låg grad av integration. Individer med olika etnisk och social bakgrund bor blandat men deras livsvillkor skiljer sig åt. Det är lätt att föreställa sig att en sådan situation skulle innebära konflikter inom bostadsområdet eftersom det saknas social integration.

Situation 2 är den som utmålas som målet för den svenska migrations- och integrationspolitiken. Boendesegregationen är låg och integrationen är hög. Samhället är jämlikt och det finns en social gemenskap.

Situation 3 är den som kan sägas beskriva läget i Sverige idag (se kapitel 2). Vi har en hög grad av segregation och en låg grad av integration. En geografisk åtskillnad anses skapa en mental eller social åtskillnad mellan grupperna. En rumslig segregation kan alltså leda till att vissa stängs ute från andra arenor i samhället, till exempel arbetsmarknaden eller det politiska livet. Situation 3 innebär att människor med olika karaktäristika till stor del lever avskilt från varandra både gällande boendet och arbetet.

Situation 4 skulle kunna uppstå vid hög boendesegregation samtidigt med hög integration. Om man med integration avser att individerna har egen försörjning, skulle etniska enklaver av typen Chinatown och Little Italy vara exempel på en sådan situation. Men etniska enklaver kan också beskrivas som delar av en uppdelad arbetsmarknad, där det ofta är svårt att ta sig mellan arbetsmarknadens olika delar. På samma sätt som vid situation 1 är det lätt att tänka sig att det uppstår konflikter mellan grupper av individer om de bor åtskilt men arbetar på samma arbetsplatser. Skillnader i levnadsförhållanden som beror på boendet kommer att märkas på jobbet och kan leda till sociala konflikter.

Det finns alltså flera faktorer än bostadsområde som kan göra att alla inte är delaktiga i samhället och att konflikter uppstår. Bristande integration handlar därmed ofta om andra faktorer än den rumsliga: om ojämlika relationer och livsvillkor samt om social sammanhållning. Desintegration kan enligt detta resonemang ses som en möjlig konsekvens av segregation, men segregation kan även ses som en konsekvens av bristande integration. Bristande integration kan innebära olika tillgång till resurser, sociala konflikter eller preferenser som gör att människor antingen tvingas eller väljer att bo i områden där invånarna är lika dem själva.

Segregation på bostadsmarknaden kan påverka integration i andra sfärer, såsom arbetsmarknaden. Men medan boendesegregation innebär en rumslig åtskillnad, avser termen integration ofta något mer än en rumslig integration – ofta talar vi om social integration. Var vi bor kan alltså spela roll för vår sociala integration på andra områden, men behöver inte göra det (se vidare diskussion i kapitel 5).

Rapportens disposition

Här i inledningen presenterar vi vilka samhällsproblem vi är intresserade av i denna rapport och vilka frågor vi försöker besvara, samt diskuterar begreppet integration och relaterar det till begreppet segregation.

Kapitel 2 ger en fördjupad bakgrund, där vi beskriver hur migrationen till Sverige utvecklats över tid och hur inkluderingen på den svenska arbetsmarknaden ser ut. Här beskriver vi även hur segregationen i svenska storstäder och situationen i utsatta bostadsområden utvecklats.

I kapitel 3 beskriver vi hur migrationspolitiken i Sverige har förändrats över tid och studier om dess konsekvenser för segregationen och integrationen.

I kapitel 4 beskriver vi olika integrationspolitiska reformer över tid och åtgärder på nationell och lokal nivå samt konsekvenserna av dessa.

I kapitel 5 sammanfattar vi forskning om boendesegregationen och dess konsekvenser i form av grannskapseffekter.

I kapitel 6 presenteras forskning om vilken roll organisationer har eller kan ha när det gäller utrikes föddas etablering på arbetsmarknaden. Här fokuserar vi framför allt på hur affärslogiker, strategier och socialisering organiseras, samt implikationer av dessa olika organisationsformer.

I kapitel 7 kopplar vi ihop resultaten från de andra kapitlen och diskuterar hur organiseringen av nyanländas etablering på bostadsmarknaden respektive arbetsmarknaden hänger ihop, eller kan hänga ihop, och vilka vägar framåt som vi menar skulle vara värda att utveckla.

2. Invandring, integration och segregation i Sverige

I DET HÄR KAPITLET introducerar vi migration som fenomen och beskriver hur migrationen till Sverige har förändrats över tid, vad gäller både omfång och innehåll. Vi reder ut begrepp och statistiska definitioner som ibland används lite slarvigt i debatten. Vi beskriver också vad som i skrivande stund, våren 2020, krävs för att få uppehållstillstånd i Sverige. Vi presenterar hur integrationen på den svenska arbetsmarknaden och boendesegregationen har utvecklats över tid.

Migration brukar definieras som ett globalt fenomen, som handlar om att människor förflyttar sig över nationella gränser. Människor som söker bättre levnadsförhållanden, så kallade ekonomiska migranter, står för den vanligaste migrationen.²¹ Migration kan även bero på att människor från olika länder bildar familj eller att personer som flytt återförenas med sina familjemedlemmar. Migration på grund av förändrat klimat är något vi kan förvänta oss kommer att öka. Politiska skäl är också betydelsefulla.

Enligt UNHCR:s uppgifter från slutet av 2019 befinner sig minst 79,5 miljoner människor runt om i världen på flykt från sina hem på grund av krig, förföljelse och konflikt. Av dessa är nästan 26 miljoner flyktingar och hälften av dem är under 18 år. De flesta befinner sig i närregionen till det område de flytt från. Under åren 2015 och 2016 sökte strax över 1 miljon människor asyl inom EU, men 2017 var den siffran nere på omkring 650 000 personer.²² Även om antalet migranter kan vara olika stort år från år är internationell migration – av ekonomiska, sociala och politiska skäl – att betrakta som ett permanent fenomen och inte som ett tillfälligt undantag.²³

21. Ruist 2019, s. 1.

22. Migrationsinfo.se 2020.

23. Rystad 1992; Öberg 1994; Ruist 2019.

Invandringens storlek

Alla länder har i stort sett alltid ett in- och utflöde genom migration. I vissa fall är utflödet större än inflödet, och i andra fall

är inflödet större än utflödet. I Sverige har vi sedan 1930-talet haft en större invandring än utvandring. Diagram 1 visar hur flödet sett ut över tid i Sverige.

Antalet in och utvandringar varierar också år från år. Under slutet av 1960-talet invandrade ovanligt många till Sverige, liksom i mitten av 1990-talet. Sedan år 2000 har invandringen ökat kontinuerligt. Mellan åren 2000 och 2005 invandrade årligen runt 60 000 individer till Sverige och mellan 2006 och 2012 invandrade årligen runt 100 000. Sedan 2013 har mellan 110 000 och 135 000 individer invandrat varje år, förutom 2016 när 163 000 individer kom.²⁴ Därefter har antalet invandringar gått tillbaka till under nivån före 2016.²⁵

Sett över tid har migrationen sammantaget givit ett betydande tillskott till Sveriges befolkning. 1930 var cirka 1 procent av befolkningen utrikes födda²⁶ och nu 90 år senare är 19 procent utrikes födda.²⁷

I debatten pratas ofta om höga siffror utan att det är klart och tydligt vad som ingår i dessa beräkningar. Något som sällan nämns är att Statistiska centralbyråns (SCB) invandrings-siffror inkluderar alla registrerade inflyttningar från annat land till Sverige, det vill säga även personer födda i Sverige som återvänder efter några år utomlands. År 2018 var inrikes födda den näst största kategorin i gruppen invandrade personer (12 805 individer). Den största gruppen utgjordes av personer med födelseland Syrien (14 387). Även 2016 när invandringen var ovanligt stor och 163 005 personer invandrade utgjorde personer födda i Sverige den näst största gruppen (15 318), medan personer födda i Syrien var den uteslutande största gruppen (51 540). 56 425 individer av de 163 005 personer som invandrade till Sverige år 2016 kom från Europa, inklusive Sverige.²⁸

Invandringssiffrorna ska alltså skiljas från antalet asylsökande. Om vi studerar statistiken endast för dem som kommit som asylsökande har Sverige sedan 1984 i genomsnitt haft 31 500 asylsökande per år. Även här varierar dock antalet från år till år. Sedan 1945 har Sverige faktiskt endast vid ett fåtal tillfällen haft fler än 50 000 asylsökande ett enskilt år.²⁹ Två av dessa tillfällen sammanfaller med stora krig, som gav exceptionellt många asylsökande i Sverige: kriget i forna Jugoslavien under 1990-talet, som kulminerade med kriget i Bosnien och Hercegovina 1992–1995 och kriget i Syrien. Efter först 1995 och sedan 2015 minskade antalet asylsökande kraftigt.

Sett enbart till de asylsökande, har Sverige tagit ett relativt stort humanitärt ansvar. Under 2015 tog Sverige emot flest asylsökande per capita i Europa.³⁰ Enligt Migrationsverkets statistik över hur många som årligen ansökt om asyl de senaste 20 åren, har antalet personer legat kring 25 000–35 000 de flesta åren under perioden, medan antalet var högre mellan år 2012 och 2015 för att sedan sjunka igen (se diagram 2).

24. Detta var dubbelt så många jämfört med 1992, som också var ett år med ett stort antal asylsökande i Sverige, närmare bestämt 84 000.

25. SCB 2020a.

26. Byström & Frohnert 2017.

27. SCB 2020c.

28. SCB 2020a.

29. SOU 2018.

30. Sandberg 2017.

Diagram 1. Invandring till och utvandring från Sverige 1875–2019.
Källa: SCB 2020b.

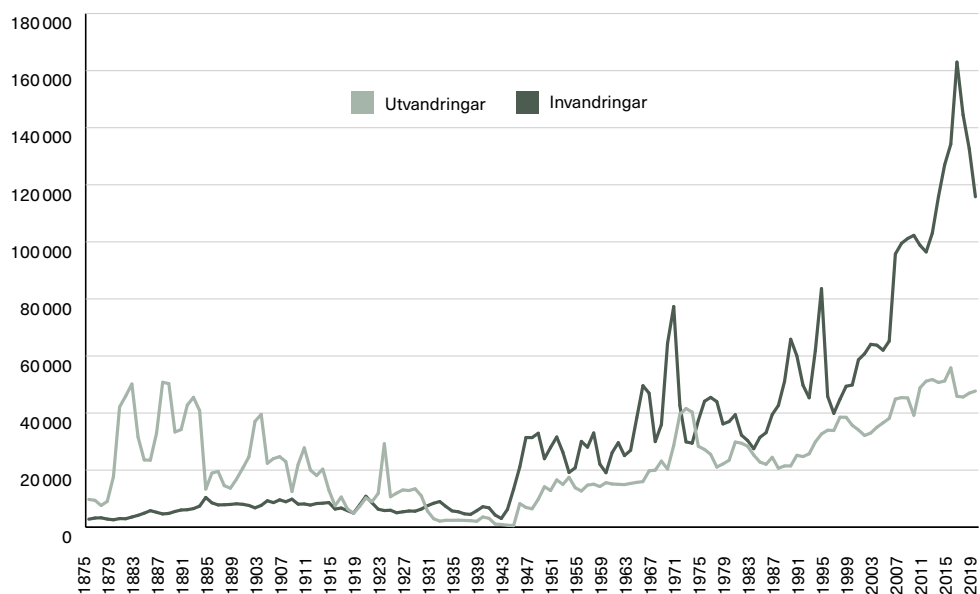
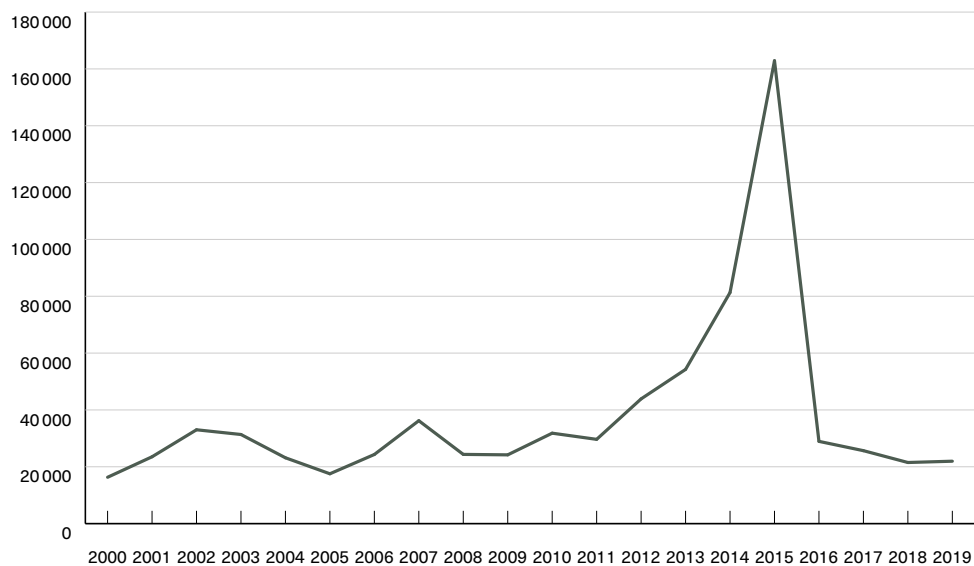

Diagram 2. Antal asylsökande i Sverige per år.
Källa: Migrationsverket 2020a.

Det bör också nämnas att alla som söker asyl inte får uppehållstillstånd i Sverige. Statistik från 2010 visar att beviljandegraden varit runt 30 till 40 procent förutom mellan åren 2013 och 2016, då den var mellan 49 och 60 procent.³¹

31. Migrationsverket 2020b.

32. Migrationsverket 2019a.

Vem får uppehållstillstånd och av vilken anledning?

Beroende på orsak till migrationen regleras den på olika sätt. Den person som kommer från ett land utanför EU måste söka uppehållstillstånd för att få vistas i Sverige längre än tre månader. Uppehållstillstånd ges för personer som kommer till Sverige för ett arbete eller för företagande, som gäststuderande, som anhörig eller för att söka skydd, alltså asyl.

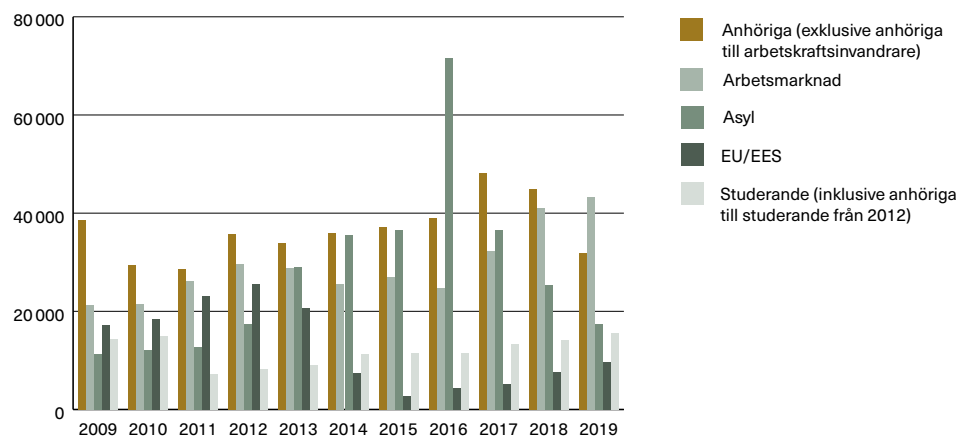
Villkoren för uppehållstillstånd i Sverige varierar över tid. Våren 2020, när denna rapport skrivs, gäller bland annat:

- › Den som kommer för arbete måste ha ett arbetserbjudande från en arbetsgivare, med en lön som innebär egenförsörjning.
- › Den som kommer för att driva ett företag i Sverige måste kunna visa att den kan försörja sig själv och eventuell medföljande familj i två år.
- › Den som får uppehållstillstånd för studier måste vara antagen till en heltidsutbildning och kunna visa att hen kan försörja sig under utbildningen.
- › Den som får uppehållstillstånd för asylskäl måste visa att hen är förföljd, riskerar att bli förföljd eller utsatt för omänsklig behandling, det vill säga är flykting enligt FN:s konvention eller alternativt skyddsbehövande enligt EU:s skyddsgrundsdirektiv.³²
- › För att få uppehållstillstånd som anhörig krävs att man är gift, registrerad partner eller sambo med någon i Sverige. Föräldrar får också återförenas med barn under 18 år.

De som invandrar på grund av arbete eller studier är alltså etablerade vad gäller sysselsättning och egenförsörjning redan från dag ett. Anhöriginvandringen är starkt begränsad, till exempel har barn och syskon över 18 år och föräldrar till vuxna barn inte rätt att få uppehållstillstånd på grund av anknytning. Den som bor i Sverige måste sedan 2016 också kunna visa att den kan försörja sina närmast anhöriga och har ett lämpligt boende, för att få rätt att återförenas med dem.

Beroende på vilken kategori migranten tillhör får hen dels olika längd på uppehållstillståndet, dels olika skyldigheter och rättigheter. Migranter som får uppehållstillstånd på grund av arbete eller studier får oftast uppehålls- och arbetstillstånd i två år, vilket sedan kan förlängas. Permanent uppehållstillstånd kan ges till dem som fortfarande har arbete efter fyra år. Efter den tillfälliga migrationslagen 2016, som beskrivs vidare i ka-

Diagram 3. Beviljade uppehållstillstånd 2010–2019.
Källa: Migrationsverket 2020b.

pitel 3, ges i dag i princip endast tillfälligt uppehållstillstånd (i 13 månader alternativt 3 år). Tidigare var principen att de som kom av humanitära skäl fick permanent uppehållstillstånd.

33. Byström & Frohnert 2017.

34. Migrationsverket 2019b.

35. Migrationsverket 2019b.

Typ av invandring

Migrationen till Sverige har under olika epoker också bestått av olika typer av migration. Fram till 1945 var det främst flyktingar som kom till Sverige, och från 1945 fram till 1970 utgjordes migrationen till Sverige främst av arbetskraftsmigration. Därefter har det primärt varit flyktingar och anhöriga till flyktingar som kommit till Sverige.³³ År 2008 öppnades Sveriges gränser för arbetskraftsmigration från länder utanför EU/EES och Schweiz, och under 2018 var det nästan lika många som sökte uppehållstillstånd för anknytning som för arbete.³⁴ Sedan 2019 är arbetsmarknadsskäl det vanligaste skälet för uppehållstillstånd.³⁵ Diagram 3 visar fördelningen av olika typer av uppehållstillstånd 2010–2019.

Skillnader i integration

Hur går det då för dem som invandrat till Sverige? Hur fungerar integrationen? Det är inte en alldeles enkel fråga att svara på, särskilt inte om integration förstås som en bred flerdimensionell term. Integration kan mätas på olika sätt, och jämförelser kan också göras på olika sätt. Ett exempel är The Migrant Inte-

gration Policy Index (Mipex), som jämför utformningen av 38 olika länders integrationspolitik med 167 olika indikatorer. Indikatorerna mäter rörlighet (*mobility*) på arbetsmarknaden, familjeåterförening, utbildning, hälsa, politisk delaktighet, permanent uppehållstillstånd, medborgarskap och antidiskriminering. Sveriges integrationspolitik rankas med detta mått högt. År 2014 rankade Mipex Sverige högst av 38 länder.³⁶ Däremot verkar utfallet av integrationspolitiken vara sämre än i andra länder. Enligt OECD Migration Outlook 2019³⁷ har Sverige klart störst skillnad mellan utrikes och inrikes födda gällande arbetslöshet och förvärvsfrekvens, jämfört med alla andra länder. Skillnaderna mellan andelen förvärvsarbetande av utrikes och inrikes födda ökade på 1990-talet och har inte minskat sedan dess.³⁸ Arbetsmarknadsintegrationen är långsam, särskilt för flyktingar. Av dem som kom som flyktingar till Sverige år 2000 arbetade 50 procent efter 8 år i landet. Efter 15 år fanns bestående skillnader i förvärvsfrekvens: 64 procent av männen arbetade, jämfört med 83 procent av inrikes födda män, och 59 procent av kvinnorna, jämfört med 82 procent av inrikes födda kvinnor.³⁹ Om vi studerar endast gruppen flyktingar verkar arbetsmarknadsintegrationen ta längre tid i dag jämfört med 1980-talet.⁴⁰ När inrikes och utrikes födda jämförs verkar det även finnas bestående skillnader över tid också vad gäller inkomster och andra levnadsvillkor. Nedan visar vi några av dessa skillnader i arbetsmarknadsintegrationen. Vi tar också upp några av förklaringarna till dessa skillnader som forskningen pekat på.

Arbetsmarknadsintegration

I Sverige, liksom i många andra länder, är andelen som arbetar större bland inrikes födda än bland utrikes födda. Denna skillnad är dessutom relativt stor, större än i till exempel våra nordiska grannländer.⁴¹ Den ekonomiska krisen på 1990-talet och även krisen 2008 hade stor påverkan på sysselsättningen, och de som inte var födda i Sverige drabbades särskilt hårt. Konjunkturen vid ankomst kan ha relativt stor betydelse för arbetsmarknadsintegrationen.⁴² Det är dock inte säkert att konjunkturen alltid förklarar skillnaderna. En studie som jämför flyktingar från Bosnien och Hercegovina med flyktingar från Syrien visar att den första gruppen, som kom till Sverige under lågkonjunktur, var bättre integrerade på arbetsmarknaden än den senare gruppen som kom under högkonjunktur.⁴³ En annan studie som undersökt olika kohorter under perioden från tidigt 1990-tal till 2011 finner att alla kohorter har en starkt positiv utveckling vad gäller arbetsmarknadskoppling, sett över en längre tidsperiod på över tio år.⁴⁴ Men det verkar vara svårt för migranter att nå upp i samma nivå som inrikes födda. Ruist visar att en del migrantgrupper kan ha positiva

36. Mipex 2015. Ny ranking för 2015–2018 publiceras i slutet av 2020.

37. OECD 2019, tabell 2.1. Siffrorna gäller för 2018.

38. Wiesbrock 2011.

39. Sandberg 2017.

40. Ruist 2018.

41. Calmfors & Gassen 2019.

42. Åslund, Forslund & Liljeberg 2017. För en bra genomgång av flyktingar och anhörigas arbetsmarknadsintegration, se Andersson Joona 2020b.

43. Bucken-Knapp m.fl. 2020.

44. Bevelander & Irastorza 2014.

Diagram 4. Andel förvärvsarbetande bland inrikes födda respektive utrikes födda.

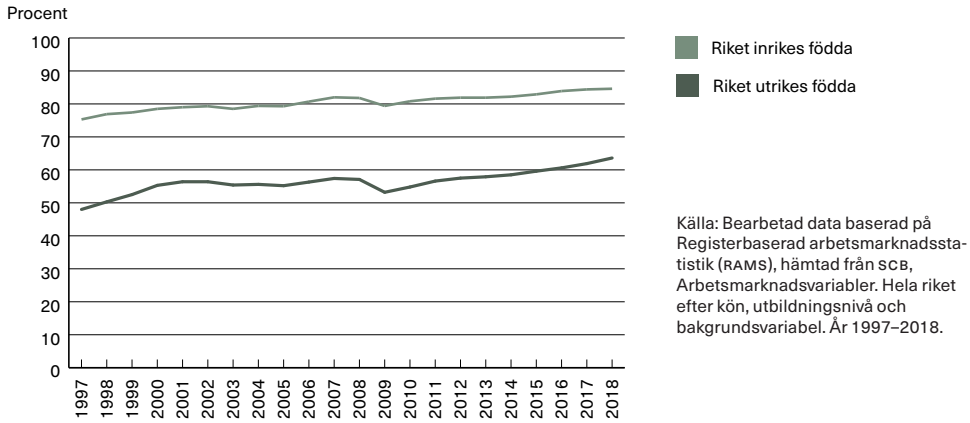
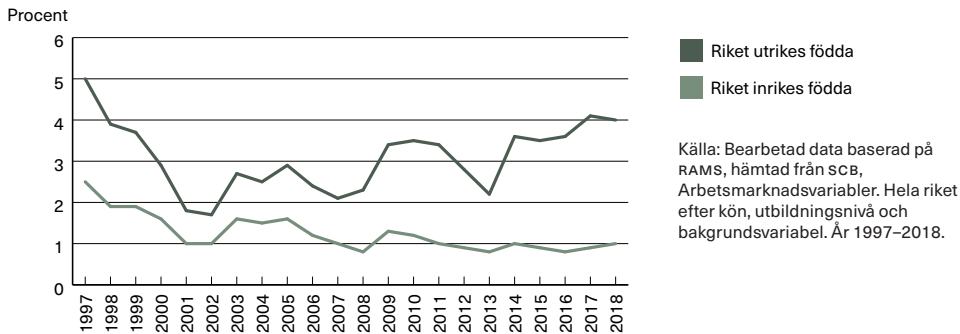

Diagram 5. Andel långtidsarbetslösa bland inrikes födda respektive utrikes födda.

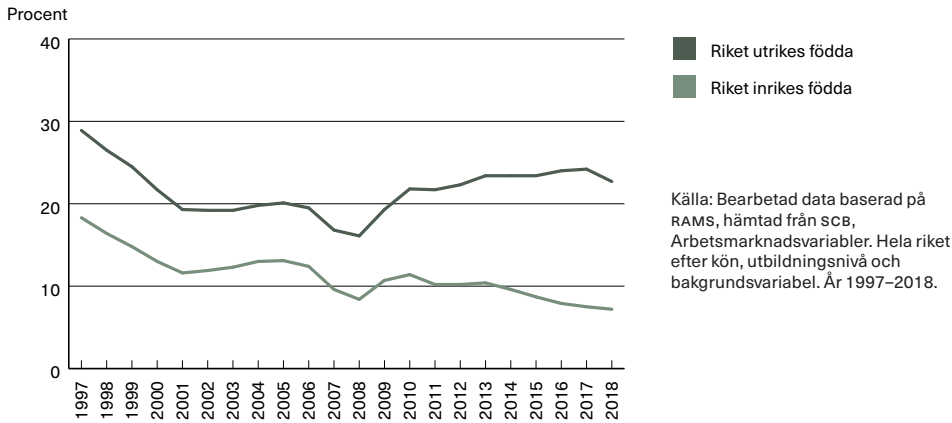

eller negativa inkomstskillnader i relation till infödda, som är stabila i två-tre decennier eller till och med i flera generationer, medan inkomsterna i andra migrantgrupper ökar kraftigt över tid jämfört med de inkomster som jämnåriga infödda har.⁴⁵ Över tid har skillnaden mellan andelen förvärvsarbetande bland inrikes och utrikes födda varit relativt konstant, möjligen har den minskat något (se diagram 4).

Om vi i stället tittar på långtidsarbetslösa så verkar utvecklingen ha gått i motsatt riktning. Där har skillnaderna mellan inrikes och utrikes födda ökat sedan 2000 (se diagram 5).

45. Ruist 2018, s. 101.

Diagram 6. Andel öppet arbetslösa bland inrikes födda respektive utrikes födda.

Skillnaden mellan grupper avseende öppet arbetslösa verkar också ha ökat sedan början av 2000-talet (se diagram 6).

En förklaring till de till synes motstridiga resultaten är att kraven för att räknas som »förvärvsarbetande« är ganska låga. Det räcker med att ha en årsinkomst som överstiger ett relativt lågt gränsvärde.⁴⁶ Personer som får tillfälliga påhugg här och där utan att för den delen kunna försörja sig kan därför räknas in i kategorin förvärvsarbetande. För att räknas som öppet arbetslös ska man någon gång under ett år ha varit inskriven som öppet arbetslös hos Arbetsförmedlingen, och för att räknas som långtidsarbetslös ska man ha varit registrerad som öppet arbetslös hos Arbetsförmedlingen någon gång under ett år, i en sammanhängande period om minst 100 dagar för personer under 25 år och minst 6 månader för dem som är 25 år eller äldre.

Ovanstående diagram tar inte hänsyn till förändringar i sammansättningen av de utrikes födda. Andelar flyktingar och arbetskraftsmigranter förändras, och även ursprungsländer och utbildningsnivåer varierar över tid.

Något som är slående såväl i den politiska debatten som i forskning och olika typer av utvärderingar är att en hög andel i arbete betraktas som synonymt med framgångsrik integration. Detta säger dock inte mycket om till exempel i vilken omfattning utrikes födda arbetar, om anställningen motsvarar deras utbildningsnivåer, kompetenser och arbetslivserfarenheter. Vi menar därför att det även är viktigt att beakta att arbetsmarknaden är starkt polariserad. Löner, anställningsvillkor och andra förhållanden skiljer sig kraftigt åt mellan olika

46. Enligt mejlkonversation med SCB (11/6 2020) varierar gränsvärdet mellan drygt 20 000 kr och knappt 290 000 kronor. Grupperna delas in efter ålder, kön och den tid man arbetat, hela året eller om man arbetat vid ett specifikt mättillfälle i november.

sektorer och för olika kategorier anställda. Utrikes födda, liksom kvinnor, är överrepresenterade i den offentliga sektorn och lågavlönade yrken. Utrikes födda är i dag överrepresenterade i serviceyrken som städning hotell- och restaurangjobb, men även i vissa yrken som kräver hög utbildning som till exempel tandläkare. Över tid har servicebranschen fått allt större betydelse för invandrades inkomst på arbetsmarknaden, medan andelen som funnit arbete inom tillverkningsindustrin minskat.⁴⁷ Samtidigt finns det en stor variation i arbetsmarknadsutfall mellan personer med olika födelseländer och kön.

Etablering på arbetsmarknaden kan definieras på olika sätt. En studie av Åslund, Forslund och Liljeberg från 2017 som fokuserar på flyktingar och anhöriga till flyktingar som kommit mellan 1990 och 2014 undersöker etablering genom att studera när första kontakten med arbetsmarknaden togs. Studien visar att så många som 60 till 70 procent har registrerat sig på Arbetsförmedlingen redan första året efter att de invandrat. Men därefter är det en relativt långsam integrering på arbetsmarknaden, och även efter en lång tid så är denna grupp inte sysselsatt i nivå som inrikes födda. Ett annat sätt att mäta etablering är att studera relativ inkomst. Efter 15 år har 80 procent av de invandrade en inkomst motsvarande minst hälften av en medellön för en 45 åring.⁴⁸ Det verkar ta längre tid för invandrade kvinnor att etablera sig på arbetsmarknaden än vad det gör för invandrade män.⁴⁹

47. Åslund, Forslund & Liljeberg 2017; Ruist 2018.

48. Åslund, Forslund & Liljeberg 2017.

49. Vogiazides & Mondani 2020.

50. OECD 2016.

51. Broomé, Bäcklund, Lundh & Ohlsson 1996; Bevelander, Carlson & Rojas 1997.

Förklaringar till skillnader i integration

OECD tar upp följande förklaringar till skillnaderna i andelen sysselsatta mellan inrikes och utrikes födda i Sverige:

- › En hög andel av de utrikes födda är flyktingar.
- › Väntetiderna på flyktingförläggningarna är långa främst på grund av bostadsbrist och de förhandlingar med kommuner som uppstår till följd av bristen.
- › Det svenska näringslivet är kunskapsintensivt och jobben med låga kunskapskrav få, vilket sammantaget gör det svårt att komma in på den svenska arbetsmarknaden.
- › Nätverksrekryteringen är hög i Sverige, vilket gör det svårt att få jobb för dem som saknar socialt nätverk i landet.
- › Dold diskriminering.
- › Brister i etableringsprogrammet (se vidare »Integration på arbetsmarknaden« i kapitel 4).⁵⁰

Studier av faktorer på strukturell nivå av betydelse för integration på arbetsmarknaden i Sverige identifierar i stort sett tre huvudfaktorer som förklarar både det allmänna och det specifika gällande invandrarnas ekonomiska integration i Sverige: 1) teknologisk struktur, 2) (potentiella) ekonomiska kriser samt 3) institutionella omständigheter och diskriminering.⁵¹

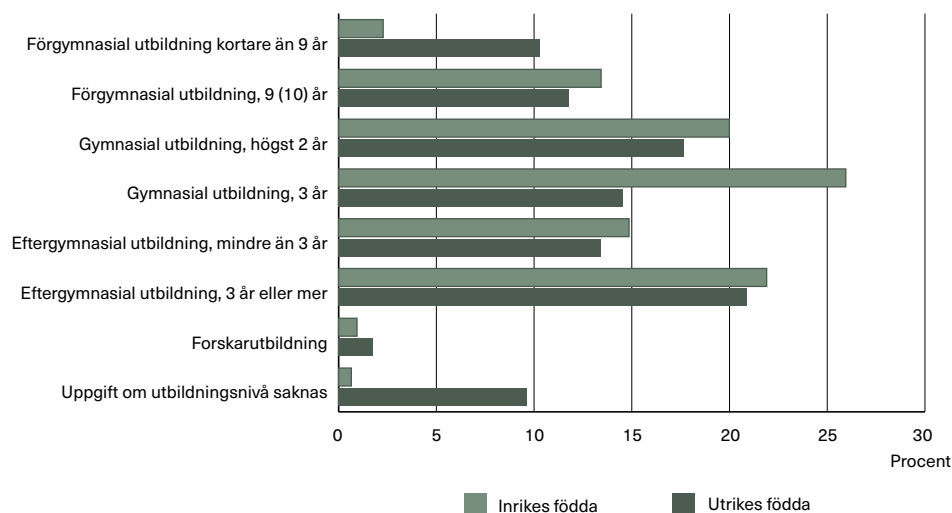
Ännu en förklaring till skillnaderna i sysselsättning mellan inrikes och utrikes födda i Sverige kan vara den stora andelen som invandrat av humanitära anledningar, som flyktingar eller som anhöriga och som alltså inte är arbetskraftsmigranter, samt invandring under ekonomisk lågkonjunktur, som under 1990-talet.⁵² I ytterligare en studie som fokuserar på utrikes föddas arbetsmarknadsintegration identifieras och diskuteras framför allt Sveriges ekonomiska behov och strukturella arbetsmarknadsförhållanden som avgörande för de utrikes föddas möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden.⁵³ Liknande resultat finns även i en annan studie som pekar på betydelsen av aktuella arbetsmarknadsförhållanden som den avgörande faktorn gällande utrikes föddas möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden. Författarna till den studien menar till exempel att den högre arbetslösheten i Sverige under 1990-talet, som låg på 10 procent, jämfört med den i Österrike, som var 4 procent, förklarar varför flyktingar från Bosnien och Hercegovina etablerade sig snabbare på arbetsmarknaden i Österrike än i Sverige.⁵⁴

Polariseringen i anställningsstrukturen, som har blivit mer och mer tydlig i Sverige, leder till att de arbetssökandes och de anställdas kön och födelseland får ökad betydelse för möjligheter på arbetsmarknaden.⁵⁵ Medborgare eller födda i länder utanför EU och de som är medborgare eller är födda i EU men har föräldrar födda utanför EU har ökad risk att arbeta och bli kvar i låglöneyrken, och därmed färre chanser att gå vidare till mer fördelaktiga anställningar som motsvarar deras kompetensnivå.

Utrikes födda med låg utbildningsnivå saknar oftare anställning än genomsnittet av befolkningen. Perioder då en större andel av de nyanlända har låg utbildningsnivå, det vill säga enbart gått grundskola eller motsvarande eller har ännu lägre utbildningsnivå, påverkar alltså skillnaderna i andelar sysselsatta mellan inrikes och utrikes födda. Andelen jobb som inte kräver högre utbildning har minskat över tid på den svenska arbetsmarknaden, vilket gör att det är svårare för personer med låg utbildning att få arbete. I dag är det bara omkring 5 procent av alla jobb i Sverige som kräver låg eller ingen utbildning, vilket är den lägsta nivån i EU.⁵⁶ Forskning om betydelsen av födelseland och kön för arbetsmarknadsintegration har visat att det finns skillnader i utbildningsnivå beroende på vilka länder migranter kommer från. Skillnaderna är större bland utrikes födda än bland inrikes födda, men varierar mellan olika länder och regioner.⁵⁷ Till exempel har män födda i Afrika generellt något högre utbildning än kvinnor från Afrika.⁵⁸ Men många utrikes födda har hög utbildningsnivå, det vill säga eftergymnasial utbildning, och det är faktiskt så att andelen som är högt utbildade är lika hög bland de utrikes födda som bland de inrikes födda. Andelen med forskarutbildning är till och med högre hos utrikes födda (se diagram 7).

52. Forslund, Liljeberg, & Åslund 2017.
53. Knocke 2000.
54. Barslund m.fl. 2016.
55. Berglund, Elgenius, Frank & Omanović 2018.
56. OECD 2016.
57. Riksrevisionen 2018.
58. Manhica, Östh & Rostila 2015.

Diagram 7. Utbildningsnivåer bland inrikes och utrikes födda 2018. Källa: SCB, Befolkning. År 2000–2018.

När man jämför inrikes och utrikes födda med samma utbildningsnivå och samma språkliga kunskaper med varandra blir skillnaderna i anställningsgrad avsevärt mindre, men även bland de högtutbildade finns det en högre andel anställda bland inrikes födda än bland utrikes födda.⁵⁹ Skillnaderna är som störst bland dem med lägst utbildning. Låga kunskaper i svenska är en del av förklaringen, och deltagande i vuxenutbildning korrelerar positivt med anställningsgrad.⁶⁰

Även validering av utländsk utbildning är en utmaning, vilket kan vara en delförklaring till att 30 procent av utrikes födda med hög utbildning är överkvalificerade för sina jobb, vilket kan jämföras med att motsvarande siffra för högtutbildade inrikes födda är 10 procent.⁶¹ Till skillnad från hur det är i många andra länder med större språk och stor invandring från länder med samma språk måste så gott som alla som invandrar till Sverige lära sig ett nytt språk för att kunna få tillträde till arbetsmarknaden. Flera forskare argumenterar därför för att åtgärder för att höja de utrikes föddas utbildningsnivå och förbättra deras språkkunskaper är rimliga för att minska skillnaderna i anställningsgrad – alternativt att arbetsmarknadens krav på utbildning och språkkunskaper sänks.⁶² Därför kan det också finnas behov av individuella program för att hjälpa individer att finna arbete och lära sig språket.

De som invandrat som flyktingar kan vidare lida av psykologiska problem på grund av traumatiska upplevelser före och under flykten. Också dessa problem behöver behandlas för att

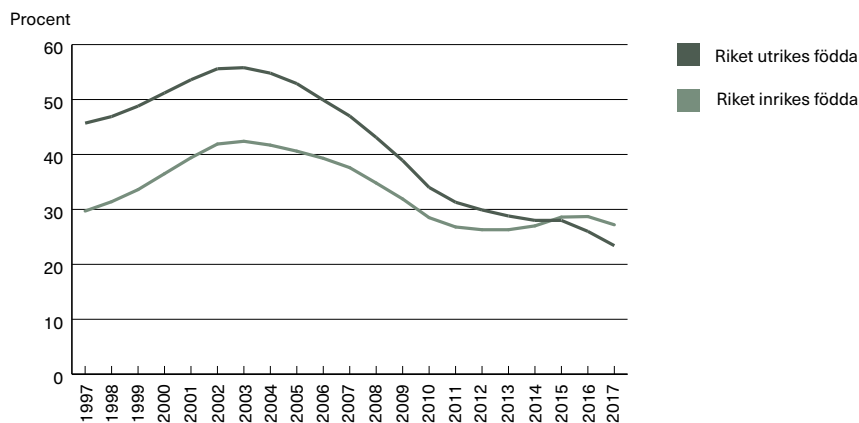
59. Calmfors & Gassen 2019, s. 19.

60. Pekkarinen 2019.

61. OECD 2014.

62. Calmfors & Gassen 2019.

Diagram 8. Ohälsotal för inrikes respektive utrikes födda 1997–2017.
Källa: SCB, Ohälsotalet. Hela riket och kön. År 1997–2017.

flyktingarna ska kunna ta del av integrationsprogram.⁶³ Det har även rapporterats att flyktingar mår dåligt under och efter asylprocessen samt att begränsad möjlighet att få permanent uppehållstillstånd, och möjlighet till familjeåterförening, kan påverka hälsan negativt.⁶⁴

Därför kan också hälsotvå faktorer vara något som behöver beaktas för att integrationsprocessen ska fungera på individnivå. Statistik över ohälsotal från 1997 till 2017 visar att skillnaderna mellan inrikes och utrikes födda har minskat. Ohälsotalet mäter antalet summerade nettodagar med sjukpenning, arbetsskadesjukpenning, sjukersättning, aktivitetsersättning och rehabiliteringsersättning under året. Ohälsotalet baseras alltså på att man har haft en inkomst som är sjukpenninggrundande. Minskning av ohälsotalet kan därför bero på att färre har sjukpenninggrundande inkomst.

Skillnader i individuella resurser som utbildningsnivå, språkfärdigheter, hälsa och så vidare förklarar inte hela skillnaden i anställningsgrad mellan inrikes och utrikes födda. I det omgivande samhället finns, på olika nivåer, även andra bidragande faktorer: diskriminering, språkbarriärer, förekomst eller frånvaro av nätverk som är viktiga vägar till arbete,⁶⁵ lokala och regionala förhållanden gällande till exempel tillgång till bostad och arbete samt institutionella förhållanden såsom invandringspolitik, arbetsmarknadsstrukturer och välfärdsregim.⁶⁶

Aktiva integrationsåtgärder ses som extra viktiga under en lågkonjunktur, eftersom nyanställda och personer i tillfälliga jobb, där utrikes födda är överrepresenterade, oftare förlorar jobben under lågkonjunkturer. Invandrarkohorter som anlänt under lågkonjunktur kan drabbas även i långsiktigt

63. Tingshög 2016.

64. Svenska Röda korset 2018.

65. OECD 2014.

66. Kogan 2007.

perspektiv, eftersom konkurrensen om jobben hårdnar och en längre arbetslöshetsperiod minskar chanserna att få jobb.⁶⁷ Ökad efterfrågan på arbetskraft minskar risken för uteslutningsmekanismer. Bucken-Knapp, Omanović och Sprehar visar till exempel att när det finns ett stort behov av arbetskraft får formell kompetens, begränsade språkkunskaper eller vilket land som de utrikes födda har fått sin utbildning i, betydligt mindre betydelse för arbetsgivare.⁶⁸ Även etniska preferenser spelar roll på arbetsmarknaden; studier har visat att utrikes födda arbetsgivare oftare anställer andra utrikes födda personer, även utanför sig egen etniska grupp, än inrikes födda arbetsgivare som oftare anställer inrikes födda.⁶⁹

Forskning visar att utrikes födda har mindre möjlighet att utnyttja samhällets stöd än vad inrikes födda med samma behov har.⁷⁰ Nyinvandrade personer har till exempel ofta inte rätt till a-kassa eller sjukpenning, eftersom de inte arbetat i landet. Personer som invandrat utan giltiga papper eller som befinner sig i landet utan uppehållstillstånd får också begränsat stöd av samhället – det gäller sjukvård, utbildning och hjälp att finna egen försörjning. Anledningen till att samhällets generella stödinsatser inte får önskad effekt behöver alltså inte vara hur de är utformade, utan kan vara att de inte når eller omfattar alla.⁷¹

Sammanfattningsvis verkar den ekonomiska konjunkturen i mottagarlandet, och därmed efterfrågan på arbetskraft, socio-institutionella faktorer, som möjligheter att ta del av utbildning, social service och välfärdstjänster samt arbetsgivares etniska preferenser ha stor betydelse för utrikes föddas möjligheter att bli inkluderade i samhället och på arbetsmarknaden.⁷²

I kapitel 3 visar vi hur migrationspolitiken påverkar vilka som kommer in i landet och var de bosätter sig, och i kapitel 4 hur integrationspolitiken och boendet påverkar arbetsintegrationen samt hur socialisation på arbetsplatsen påverkar integrationen. Men först vill vi visa hur boendesegregationen har utvecklats över tid i Sverige eftersom den har ett tydligt samband med integrationen.

Skillnader mellan bostadsområden

SEGREGATIONENS UTVECKLING ÖVER TID

Ovan konstaterar vi att integrationen kan påverkas av graden av segregation i samhället, eftersom grannskapet kan påverka vilka samhällsresurser och arbetsplatser individen har tillgång till. Bostadsorten påverkar också vilka människor och nätverk som finns i närheten. Andelen utrikes födda har ökat i Sverige. Hur denna del av befolkningen fördelar sig över landet och mellan bostadsområdena i städerna påverkar graden av etnisk boendesegregation.

67. Tilly 2011.

68. Bucken-Knapp, Omanović & Sprehar 2020.

69. Hammarstedt & Miao 2020.

70. Kahanec, Myung-Hee Kim & Zimmermann 2013, s. 40.

71. Kahanec, Myung-Hee Kim & Zimmermann 2013.

72. Kahanec, Myung-Hee Kim & Zimmermann 2013.

För att förstå segregationsprocessen och hur den utvecklas behöver vi kunna mäta segregationen. Detta brukar göras med olika typer av segregationsmått, men det är inte en lätt sak. Bakom dessa statistiska beräkningar ligger viktiga teoretiska föreställningar, och vi behöver bestämma hur olika variabler ska kategoriseras. Vi behöver kunna avgränsa kategorier genom att svara på frågor som: Vem är »höginkomsttagare« respektive »låginkomsttagare«? Vem är »svensk«? Vem är »ung«, och vem är »medelålders«? Kort sagt: vem ska anses höra samman med vem och därmed åtskiljas från andra? Vi behöver också dra gränser geografiskt för att kunna mäta bosättningsmönster och därmed svara på frågor som vad ett bostadsområde är och hur bostadsområden ska avgränsas från varandra. Ofta används administrativa gränser, men det går även att konstruera bostadsområden genom att använda egna ruttmönster eller cirklar.⁷³ Hur vi gör dessa kategoriseringar påverkar vilka svar vi får om hur segregationen ser ut. Därför är det svårt att jämföra städer i olika länder, vilken stad i vilket land som har starkast segregation, eftersom olika kategoriseringar kan ligga som grund för beräkningarna.

En viktig tumregel är dock att ju fler områden vi delar in staden vi studerar i, desto mer tydligt framstår segregationen. Hur man mäter kan också ha effekt för hur vi utvärderar insatser som gjorts för att minska segregationen.

Studier som mäter boendesegregationens utveckling över tid i städer i Sverige är inte helt entydiga, beroende på hur dessa kategoriseringar har gjorts och beroende på vilken tidsperiod som studerats. Många studier tyder på att åtskillnaden mellan resurssvaga och resursrika hushåll tenderar att öka.⁷⁴ Den etniska boendesegregationen är svårare att mäta. En studie bedömer att Stockholm är en av de kraftigaste etniskt segregerade städerna i Europa⁷⁵, medan en annan studie visar att den etniska segregationen i Sverige är ungefär densamma som i andra nordeuropeiska länder.⁷⁶ Men Wimark drar i sin översikt av segregationsforskningen slutsatsen att Sverige, inklusive Stockholm, inte kan sägas ha exceptionellt hög eller låg segregation vid internationella jämförelser.⁷⁷ Diagram 9 – som illustrerar den etniska segregationen i Stockholm, Malmö och Göteborg över tid – visar att den etniska segregationen enligt den metod som SCB mäter med varit stabil eller minskat något på senare år i våra tre storstäder. Observera att städerna delats in i delområden på olika sätt, vilket gör att segregationens omfattning i städerna inte går att jämföra med varandra.

Den socioekonomiska segregationen har framför allt i Stockholm sedan 1990 påverkats av hur bostadsmarknaden organiserats, till exempel av omvandling från hyresrätter till bostadsrätter i attraktiva bostadsområden och indragna subventioner för byggande.⁷⁸ Andelen utrikes födda personer i landet ökar, men fördelningen av utrikes födda i olika bostadsområden har inte förändrats så mycket på senare år. Andra menar att

73. Clark m.fl. 2015.

74. Andersson & Kährik 2015; Tammaru, Marcińczak & Van Ham 2016; Musterd, Marcińczak, Van Ham & Tammaru 2017; Brandén 2018.

75. Tunström & Wang 2019.

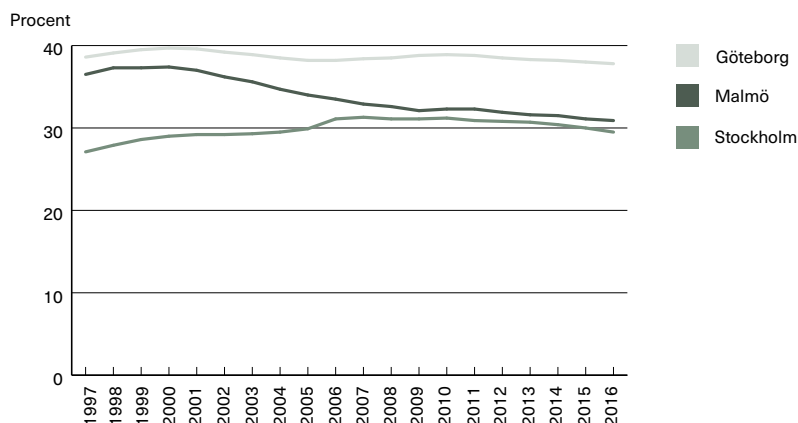
76. Andersson m.fl. 2018.

77. Wimark 2018, s. 17.

78. Andersson & Magnusson Turner 2014.

Diagram 9. Boendesegregationsindex.

Källa: SCB, Boendesegregationsindex efter kommun. År 1997–2016.

den etniska segregationen ökade efter 1990.⁷⁹ Många av de bostadsområden som har en högre andel utrikes födda har dessutom oftare blivit relativt sett fattigare än andra, eftersom den socioekonomiska och den etniska segregationen tenderar att sammanfalla.⁸⁰ Migranter, särskilt de från icke-europeiska länder, drabbas därmed hårdast av segregationen. Hur inkomster fördelas i befolkningen har stor betydelse för förståelsen av den socioekonomiska segregationen. När inkomstskillnader ökar kommer även den socioekonomiska segregationen att öka, även utan omflyttning.⁸¹ Ökade inkomstskillnader innebär att medelinkomsten ökar kraftigare i områden med hög koncentration av rika jämfört med i områden med hög koncentration av icke förvärvsarbete. Resultatet blir en större skillnad mätt i medelinkomster mellan bostadsområden, även utan hänsyn till flyttmönster, som givetvis också påverkas av förändrad inkomstfördelning – eftersom inkomst påverkar var man kan välja att bo. Ekonomiska skillnader – ekonomisk polarisering, där skillnad mellan den fattigaste och rikaste delen av befolkningen ökar – skapar en grogrund för boendesegregation. Våra ekonomiska resurser, som i sin tur kan påverkas av en nations resursfördelningssystem, styr i stor utsträckning vårt handlingsutrymme på bostadsmarknaden. Därför kan man argumentera för att en ekonomisk utjämning skulle göra störst skillnad för segregationsprocesser i dag, vilket är viktigt i förhållande till nyanlända och utlandsföddas ofta låga ekonomiska position.

79. Nielsen & Hennerdal 2017; Malmberg m.fl. 2018.

80. Andersson, Bråm & Holmqvist 2010.

81. Scarpa 2016. Det är dock inte givet att länder med högre inkomstskillnader än andra länder har högre boendesegregation. T.ex. har länder i södra Europa ofta större inkomstskillnader men lägre boendesegregation än Sverige.

UTSATTA BOSTADSOMRÅDEN

Etnisk segregation får ofta stor uppmärksamhet i media, framför allt på tal om utsatta bostadsområden. Nyanlända som väljer att finna sin egen bostad hamnar ofta i denna typ av områden. Men vad är egentligen »ett utsatt område«? Polismyndighetens nationella operativa avdelning, NOA, definierar begreppet så här: »Ett utsatt område är ett geografiskt avgränsat område som karaktäriseras av en låg socioekonomisk status där kriminella har en inverkan på lokalsamhället. I dessa områden finns en mängd riskfaktorer som kan leda till en bristande framtidstro såsom arbetslöshet, ohälsa och misslyckad skolgång.«⁸²

»Socialt utsatta områden« kan dock ha en något bredare betydelse när det används av politiker och i media. Riksrevisionen använder »socioekonomiskt utsatta områden« för geografiska områden med koncentration av socioekonomiska problem.⁸³ Som vi tidigare nämnt har den etniska och den socioekonomiska segregationen stark koppling i dag.

Ett annat vanligt förekommande begrepp är miljonprogramsområden, eller storskaliga områden, som oftast används om bostadsområden byggda under 1960- och 1970-talet. I vissa fall är dessa områden också de mest utsatta bostadsområdena. Många av områdena är också stigmatiserade.⁸⁴ Områdena har ofta gemensamt en överrepresentation av utrikes födda och låga sysselsättningsnivåer. Det betyder att befolkningen i utsatta områden ofta har någon form av ekonomiskt utsatt eller marginaliserad position, jämfört med boende i andra områden.

I områden som är utsatta präglas invånarnas livsvillkor av bristfälliga förhållanden gällande representation, erkännande, känsla av sammanhang, materiell och ekonomisk trygghet, fysisk säkerhet och trygghet, omsorg och emotionell trygghet samt en mindre god fysisk och psykisk hälsa.⁸⁵ Ibland benämns dessa bostadsområden som de segregerade områdena. Begreppsligt brukar segregationsforskare påpeka att det är staden som är segregerad och att det alltid innebär en ojämn fördelning av befolkningen, där det området som har en ensidigt resursstark befolkning är lika geografiskt åtskilt som det område som har en ensidigt resurssvag befolkning. De utsatta områdena kan alltså ses som förlorarna i en segregationsprocess (se vidare diskussion av grannskapseffekter i kapitel 5).

Denna typ av områden har ökat över tid. Enligt Rojas definition av utsatta områden som områden där färre än 60 procent förvärvsarbetar, andelen elever med fullständiga betyg från grundskolan är under 70 procent och andelen som röstade i föregående kommunalval är under 70 procent, fanns det 3 sådana områden 1990, 128 år 2002 och 186 år 2012, som var det senaste mättillfället för detta mått.⁸⁶ En annan studie visar att de områden som hade en hög koncentration av utrikes födda 1990 hade en ännu högre koncentration 2012.⁸⁷

82. Polismyndigheten, Nationella operativa avdelningen 2017.

83. Riksrevisionen 2020.

84. Backvall 2019.

85. Hallin & Westerdal 2020.

86. Hallin & Westerdal 2020.

87. Malmberg, Andersson, Nielsen & Haandrikman 2018.

Hur skapas då utsatta områden? Andersson och Bråmås har studerat den lokala utvecklingen i 49 storskaliga bostadsområden i Stockholmsregionen och finner att områdesutvecklingen påverkas starkt över tid av de initiala förhållandena, vilka som först flyttar in i de storskaliga bostadsområdena får alltså långsiktiga konsekvenser.⁸⁸ De jämför Bredäng och Rinkeby, där Bredäng till stora delar befolkades av inhemska väletablerade hushåll medan Rinkeby fick sin befolkning primärt genom inflyttning av unga migranthushåll från andra delar av Stockholm och direkt från utlandet. De pekar också på att ekonomisk konjunktur har stor effekt. Före 1990 var sysselsättningsnivåerna i dessa storskaliga bostadsområden inte så olika andra områden i Stockholm, men sedan 1990-talskrisen finns betydande och bestående skillnader. Detta förklaras av att många av dessa områden befolkades av unga och nyligen invandrade hushåll, vilka också drabbades värst av arbetslösheten.

Skapandet av utsatta områden måste även ses som del i den globala förändringsprocessen, där välfärdssystemet som byggdes upp efter andra världskriget demonteras genom nyliberalismen som betonar mer oreglerade marknadslösningar. Denna process har fått betydelse för såväl arbetsmarknad som bostadsmarknad och för de sociala försäkringssystemen. Utvecklingen har även påverkats av ökad invandring som har koncentrerats till ett fåtal kommuner och bostadsområden.⁸⁹

Var de bostäder som är tillgängliga för nyanlända finns påverkar alltså segregationsprocessen. Andersson och Bråmås pekar på betydelsen av selektiva flyttmönster för skapandet av utsatta områden. Många av dem hade en dominans av hyresrätter i bostadsstocken, och detta har gjort att dessa områden snabbare har förändrat sin befolkningssammansättning så att en större andel av hushållen har låg socioekonomisk status än i områden med en större andel bostadsrätter. Höga bostadspriser som ökar kraftigt fungerar som barriär mot inflyttning av socioekonomiskt utsatta hushåll. Andersson och Bråmås visar också att de områden som ligger nära andra områden med låg socioekonomisk status har fler så kallade horisontella flyttningar, alltså att dessa området får fler inflyttare med samma låga socioekonomiska status. Förklaringen till det är helt enkelt att befolkningen generellt flyttar lokalt över korta distanser för att det är förenat med lägre transaktionskostnader, till exempel behöver inte barnen inte byta skola.⁹⁰ Hallin för också fram maktperspektivets betydelse för att förklara framväxten av dessa områden. Maktrelationer i samhället påverkar hur resurser skapas och fördelas och sätter därmed ramarna för livsvillkoren.⁹¹ I kapitel 5 presenterar vi grannskapseffektforskningen och fördjupar diskussionen om vilken betydelse olika befolkningskoncentrationer kan ha för integrationen.

88. Andersson & Bråmås 2018.

89. Hallin 2020.

90. Andersson & Bråmås 2018.

91. Hallin 2020.

Sammanfattning

Sverige är sedan länge ett invandringsland, men vilken typ av invandring vi har haft har varierat över tid. Invandringsstatistik ska skiljas från statistik över asylsökande. Vi kan invandra av olika orsaker: arbete, kärlek, studier, återförening med familjemedlemmar eller för att vi flyr från krig och förföljelse. De olika invandringsskälen kan påverka integrationsprocessen, var vi bor och vad vi gör.

I detta kapitel har vi visat att om vi klumpar ihop alla som inte är födda i Sverige – oavsett varför de har invandrat – och jämför dem med inrikes födda, så framträder skillnader i andelen anställda och arbetslösa, i utbildningsnivå och i ohälsa. Eftersom människor med olika bakgrunder också är ojämnt fördelade över städerna, finns dessa skillnader manifesterade i rummet, som i sin tur kan återkopplas till individernas positioner och möjligheter på den svenska arbetsmarknaden.

I följande delar av rapporten visar vi först hur institutionella förändringar i organisationen av migration till Sverige och integration i landet påverkar boende och arbete (kapitel 3 och 4), och sedan hur segregation och boende får konsekvenser för arbete (kapitel 5). I kapitel 6 ger vi en än mer nyanserad förståelse av dessa ömsesidiga organiseringsprocesser genom att fokusera på olika sätt att organisera affärsverksamheter, organisationens implikationer för etablering av nyanlända samt nyanländas egna aktörskap.

3. Organisation av migration till Sverige

ORGANISERINGEN OCH REGLERINGEN av invandringen – mottagningsfasen – har betydelse för dels vilka som kommer att bosätta sig i landet, dels vilka strategier de utvecklar för att bosätta sig samt planera för sin sysselsättning och inkludering i samhället. I det här kapitlet visar vi hur migrationspolitiken har förändrats över tid och presenterar forskning om vilka konsekvenser vissa regeländringar har fått.

Grunden för migrationspolitiken är att Sverige ska följa de deklarationer om mänskliga rättigheter som landet skrivit under, där asylrätten innebär att värna flyende människors rätt till fristad. Reglering av invandring ses som en nationell fråga, även om länder som Sverige också påverkas av EU:s gemensamma beslut om invandring. Bevakning av gränser och reglering av vilka som får tillstånd att bosätta sig i ett land är en starkt polariserad politisk fråga. En generös reglering av invandring till ett land antas leda till att fler migranter söker sig till landet, även om det globala flödet av migranter knappast kommer att minska när gränskontroller skärps i vissa länder. I debatten höjs röster om att det finns en viss gräns för hur stor invandring som Sverige ska klara av med bibehållet välfärdssystem.⁹² Det verkar således finnas en potentiell konflikt mellan å ena sidan internationell och humanitär solidaritet och å andra sidan nationell sammanhållning och välfärd.⁹³

Två politikområden hör samman och påverkar mottagande, placering och etablering av personer som invandrar och bosätter sig i landet: 1) *migrationspolitiken*, tidigare kallad invandringsspolitiken, som syftar till att reglera och organisera in- och utflödet av migranter och 2) *integrationspolitiken*, tidigare kallad invandrapolitiken, som riktar sig till dem som har fått tillåtelse att stanna i landet och syftar till att underlätta etableringen på samhällets olika arenor. Det finns således en vits med att tala om två faser av organisering av integration och etablering. Den första fasen består av mottagandet och påbörjas när en individ kommer till Sverige och söker uppe-

92. Scocco 2019.

93. Johansson 2013.

hållstillstånd och sträcker sig fram till dess uppehållstillstånd är beviljat. Därefter tar en ny fas av organisering vid, som vi i denna rapport kallar för etableringsfasen. I det här kapitlet diskuteras den första fasen. Denna fas påverkar även vilka som invandrar till landet, vilka kompetenser de för med sig och deras relation till arbetsgivare.

När regleringen av invandringen ändras påverkas också in- och utvandringen till landet, som i sin tur påverkar andelen förvärvsarbete, utbildning och inkomstnivåer inom hela kategorin utrikes födda. Striktare regler för att beviljas asyl minskar andelen asylsökande till landet.⁹⁴ Studier visar att striktare regler för asyl till och med kan minska emigration från andra länder.⁹⁵ Huruvida hushåll uppfattar att de kan få skydd i ett annat land eller inte kan därmed påverka beslutet att fly eller inte (migrera). Reglerna i ett land kan alltså påverka situationen i ett annat. Till exempel innebar förändringar gällande regler för anhöriginvandring i Danmark år 2002 att många i stället valde att migrera till Sverige och förenas med familjemedlemmar här.⁹⁶ Migrationsmönstret påverkas inte enbart av regler i ett land, utan även av vad som kallas för push and pull-effekter,⁹⁷ som kommer sig av till exempel hur generös välfärd länder har,⁹⁸ var det är krig, fattigdom och förföljelse samt var det finns möjligheter att försörja sig och uttrycka sin religion, etnicitet, sexualitet eller politisk uppfattning. Reglering av in- och utvandring, möjliga flyktvägar, arbetsgivares rekrytering⁹⁹ och sociala nätverk har också betydelse för i vilken riktning migranten färdas.

Som vi tidigare visat varierar migrationen över tid, beroende på både förändringar i olika regler och händelser i världen. Nedan ges en översiktlig beskrivning av hur invandring reglerats i Sverige. I jämförelse med övriga europeiska och nordiska länder har Sverige varit ett öppet och generöst invandringsland.¹⁰⁰

Arbetskraftsmigration under 1950- och 1960-talet

Efter andra världskrigets slut ökade invandringen till Sverige, framför allt handlade det om arbetskraftsinvandring. De nordiska länderna har haft avtal om en gemensam arbetsmarknad från den 22 maj 1954, vilket innebär att varken pass eller uppehållstillstånd behövs för nordiska medborgare att bosätta sig och arbeta inom de nordiska länderna. Invandringen från de nordiska länderna till Sverige har varit stor och är fortfarande stor. Under 1940- och 1950-talet rekryterades arbetskraft till Sveriges växande industri från nordiska länder – särskilt Finland – samt från Europa – för detta Jugoslavien, Grekland, Ungern, Österrike och Italien – genom bilaterala avtal eller

94. Holzer, Schneider & Widmer 2000; Hatton 2005; Mayda 2010; Beine, DeCuiere & Öden 2011; Ortega & Peri 2013; Hatton 2016.

95. Brekke, Røed & Schöne 2017.

96. Bratu 2019.

97. Zimmerman 1996.

98. Borjas 1989.

99. Krifors 2020.

100. Borevi 2002; Borevi 2012.

genom turistvisum som kunde omvandlas till arbetstillstånd efter att den som invandrat hade fått arbete.¹⁰¹

Fram till mitten av 1960-talet hade Sverige en mycket generös hållning mot arbetskraftsmigration men en restriktiv hållning mot flyktinginvandring. Sverige skiljde sig tidigt från andra länder, vilka antog en gästarbetarmodell där arbetsinvandraren sågs som en tillfällig gäst, som inte skulle ta med sin familj eller stanna en längre tid. I Sverige gavs i stället permanent uppehållstillstånd som praxis och det förekom att hela familjer följde med arbetsmigranten, utan försörjningskrav. Sverige beslutade också tidigt att utrikes födda skulle ha tillgång till välfärdssystemen oavsett medborgarskap.¹⁰²

I slutet av 1960-talet minskade arbetskraftsmigrationen, framför allt på grund av ett beslut om reglerad invandring som fattades 1968.¹⁰³ Den fackliga organisationen LO arbetade också för att minska arbetskraftsinvandringen för att minska konkurrensen om arbetstillfällen. LO uppmanade i början av 1972 sina förbund att avslå arbetsgivares ansökan om att ta in utomnordisk arbetskraft.¹⁰⁴ Den mer restriktiva arbetskraftsinvandringen ledde till att endast vissa nyckelpersoner med särskilt efterfrågad kompetens kunde invandra till Sverige från utomnordiska länder för att arbeta.

Flyktinginvandring under 1970- och 1990-talet

Från 1970 var det primärt flyktinginvandring som dominerade inflödet till Sverige. Även anhöriginvandring karaktäriserade nu migrationen. Fokus skiftade därmed till att Sverige, tvärtemot hur det hade varit tidigare, antog en mer generös hållning till flyktingar och en mycket strikt hållning mot arbetskraftsmigration.

I takt med att antalet asylsökanden ökade, etablerades dock en mer kritisk och restriktiv syn på invandring till Sverige. I slutet av 1989 fattades ett beslut, senare kallat Luciabeslutet, där asylgrunderna begränsades. De politiska tongångarna var nu mer negativa, och man menade att resurserna inte räckte till och att Sverige varit för »generöst». ¹⁰⁵ Redan här talade man om »kris», ¹⁰⁶ trots att det var före både krigen i forna Jugoslavien under 1990-talet och kriget i Syrien som 2015 fick stor påverkan på migrationen till Sverige. 1989 infördes en ny utlänningslag, och reglerna blev härmed mer restriktiva för flyktinginvandring igen.

1990-talet kännetecknades av en betydande ökning av invandringen till Sverige. Under det här decenniet var det enligt SCB totalt 263 833 utrikes födda som migrerade till Sverige. Dessa kom främst från Iran, Irak, Somalia och före detta Jugoslavien. I början av 1990-talet sökte nästan 100 000 människor enbart från före detta Jugoslavien asyl i Sverige, majoriteten

101. Se t.ex. Frank 2005 och Emilsson 2016.

102. Borevi 2012; Byström & Frohnert 2017.

103. Byström & Frohnert 2017.

104. Byström & Frohnert 2017, s. 52. För en analys av fackförbundens roll se, Johansson 2008.

105. Johansson 2005.

106. Borevi 2012; Byström & Frohnert 2017.

av dem, 42 366 personer, födda i Bosnien och Hercegovina.¹⁰⁷ 1992 kom 84 000 asylsökande,¹⁰⁸ vilket då var det största antalet asylsökande som Sverige hade bevittnat under ett enskilt år.

Som en reaktion på det ökande antalet asylansökningar infördes ytterligare åtgärder för att begränsa invandringen; 1994 antogs en lag om tillfälliga uppehållstillstånd, och 1996 begränsades anhöriginvandringen till den absolut närmaste familjen, det vill säga make eller maka och barn under 18 år, vilket kan ses som ett led i den restriktiva hållning som rådde vid den tiden.¹⁰⁹ Motståndarna till dessa förändringar ansåg att tillfälliga uppehållstillstånd var inhumana, medan förespråkarna pekade på att denna hållning var vanlig i andra nordiska och europeiska länder och att de såg en stor risk för ökad invandring om Sverige var mer generöst än andra länder. År 1996 fick Sverige ett lägre antal asylsökande än på länge, endast 6 000.

- 107. Bucken-Knapp m.fl. 2020.
- 108. Mudar, Wirman, Szalanska, & Önver Cetrez 2018.
- 109. Byström & Frohnert 2017.
- 110. De nya medlemsländerna var Tjeckoslovakien, Estland, Ungern, Lettland, Litauen, Polen, Slovenien, Slovakien, Cypern och Malta.
- 111. Åslund & Engdahl 2019. Se även till exempel Bratsberg & Raaum 2012.
- 112. Den beskrivs i bl.a. Calleman & Herzfeld Olsson (red.) 2015.
- 113. Byström & Frohnert 2017.
- 114. Bevelander & Irastorza 2014.

Arbetskraftsinvandring från tredje land

Inom EU råder fri rörlighet enligt Schengenavtalet, som upprättades som ett mellanstatligt avtal mellan fem av EU:s medlemsstater 1985 och innebär att alla som är medborgare i EU-länder kan söka arbete och bosätta sig var de vill.

År 2004 utvidgades EU med tio nya stater,¹¹⁰ varav åtta hade generellt sett lägre löner jämfört med de gamla medlemsstaterna. Det ledde till att invandringen till Sverige från de nya medlemsländerna ökade. Studier visar också att konkurrensen från arbetare från de nya EU-länderna ledde till något lägre löner i särskilt utsatta branscher.¹¹¹

I december 2008 genomförde Sverige en reform för ökad arbetskraftsinvandring som i praktiken öppnade upp för fri arbetskraftsinvandring.¹¹² Enligt den nya regleringen har en person från tredje land, det vill säga från ett land utanför Norden och EU, rätt att få uppehållstillstånd om en arbetsgivare intygar att hen kommer att anställa personen, alternativt att den invandrare har ett eget företag och ska bedriva sin verksamhet i Sverige. Arbetsgivaren måste erbjuda anställning till lön som ger möjlighet till egenförsörjning. Reformen innebär att staten förlorade kontrollen över att bedöma behovet av arbetskraft. Det lämnas helt åt marknaden att avgöra.¹¹³ Efter som arbetskraftsmigranterna kommer rakt in i arbete, är det inte troligt att de deltar i de integrationsprogram som erbjuds nyanlända – som till exempel svenska för invandrare (SFI) och kurser om det svenska samhället – vilket kan påverka integrationsprocessen.¹¹⁴

Upphållstillstånd för arbete ges för högst två år, om anställning kvarstår kan det förlängas med två år. Om en person har haft arbete minst fyra år under en femårsperiod kan hen ansöka om permanent uppehållstillstånd. Efter reformen 2008 ökade arbetskraftsinvandringen från att variera mellan 5 900

och 9 800 under fyra år före reformen, till att variera mellan 14 500 och 16 300 under fyra år efter reformen.¹¹⁵

I Sverige är arbetskraftsinvandringen från tredje land alltså arbetsgivarestyrd, det vill säga att en anställning är ett villkor för invandringen. Detta skiljer sig från situationen i andra länder, till exempel Kanada och USA, som har olika kriterier och poängsystem för att säkra att invandrad arbetskraft har den kompetens som behövs i landet och bidrar till innovationer och ekonomisk tillväxt.

Andelen anställda bland arbetskraftsmigranter är av förklarliga skäl hög, och reformen från 2008 kan ses som välfungerande eftersom den gör det möjligt för arbetsgivare att rekrytera arbetskraft. Dock är det inte enbart högutbildade personer med kompetens som saknas i Sverige som har anställts. Regeländringen gjorde det betydligt lättare för företag att rekrytera lågutbildad arbetskraft från utlandet. Den vanligaste formen av arbetskraftsinvandring är säsongsanställda som till exempel arbetar med bärplockning. De näst vanligaste arbetskraftsinvandringen gäller arbeten inom it.

Reformen har kritiserats för att leda till att arbetsgivare utnyttjar möjligheten att anställa billig arbetskraft som accepterar dåliga arbetsförhållanden, eftersom de hamnar i utpräglad beroendeställning till arbetsgivaren; förlorar de jobbet förlorar de också uppehålls- och arbetstillståndet i Sverige.¹¹⁶ För att förhindra skenanställningar och annat missbruk av arbetstillstånd för tredjelandsmedborgare tillämpar Migrationsverket sedan den 16 januari 2012 skärpta utrednings- och dokumentationskrav vid ansökningar i branscher som bedöms vara särskilt utsatta. Oftast rör det sig om branscher med lägre utbildningskrav.¹¹⁷

Bratu visar att liberaliseringen av arbetskraftsinvandring främst gynnar företag med hög andel lågutbildade i hotell- och restaurangbranschen samt detaljhandeln.¹¹⁸ Företag inom dessa sektorer har ökat sin rekrytering av högutbildade samtidigt som lönerna ser ut att ha ökat på grund av arbetskraftsinvandringen. Konsekvenserna av ökad arbetskraftsmigration verkar alltså vara att utbildningsnivån och löner ökar i de branscher som berörs, vilket pekar i motsatt riktning mot vad kritikerna befarade.

Kazlou och Klinthäll visar att företag som startades av arbetskraftsmigranter som anlände efter reformen 2008 har högre vinster jämfört med dem som startades av arbetskraftsmigranter som anlände före regeländringen.

115. Kazlou & Klinthäll 2019.

116. Woolfson m.fl. 2012; Frank 2017.

117. Frödin & Kjellberg 2015, s. 156; Frödin & Kjellberg 2018.

118. Bratu 2019.

Möjlighet att byta spår

Ytterligare en förändring i regelverket för migration till Sverige är möjligheten att »byta spår«. Sedan 2010 har asylsökande rätt att arbeta medan de väntar på svar på sin ansö-

kan, och om de hittar en tillsvidareanställning kan de ansöka om uppehållstillstånd för arbete i stället för asyl.¹¹⁹ Även asylsökande som inte får sin ansökan beviljad, flyktingar och studenter vars tillfälliga uppehållstillstånd tar slut, kan ansöka om uppehållstillstånd för anställning eller eget företagande. Upphållstillståndet för arbete går även att omvandla till permanent uppehållstillstånd.

Incitamentet att byta spår har ökat i och med att asylsökande från och med 2016 enbart får tillfälligt uppehållstillstånd (se längre ner).¹²⁰ En positiv konsekvens är att fler arbetar, men det sker möjligtvis på bekostnad av att personer med tillfälligt uppehållstillstånd inte avslutar kurserna i svenska för invandrare (SFI) och inte heller deltar i kompletterande utbildning som skulle kunna ge ett mer kvalificerat arbete. En negativ konsekvens kan vara att de asylsökande väljer arbeten som inte matchar deras utbildning, vilket innebär ett underutnyttjande av kompetens för samhället. En annan negativ konsekvens kan vara att de här personerna – som befinner sig i en utsatt position om de upplever att de inte kan återvända till sitt ursprungsland på grund av krig, våld, risk för tortyr, förföljelse eller andra orsaker – kan stå ut med ganska dåliga arbetsförhållanden eftersom alternativet är så mycket värre. Regelverket kan utnyttjas av arbetsgivare, vilket är svårt för myndigheter att kontrollera.¹²¹ Möjligheten att byta spår kan alltså vara både positiv och negativ för individen och samhället.

119. Calleman 2015; Joyce 2018.

120. Vi har dock inte funnit någon statistik som visar om spårbytena blivit fler sedan 2016 eller inte.

121. Calleman 2015.

122. Proposition 2015/16:174, s. 21 ff.

123. Lag 2016:752.

Tillfälligt uppehållstillstånd för flyktingar

År 2015 sökte ett ovanligt stort antal flyktingar asyl i Sverige, vilket framför allt speglade situationen i Syrien. Mottagande-systemet hade svårt att hänga med och Migrationsverket signalerade att de inte hade tillräckligt med anläggningsboenden och kommunerna hade också ont om bostäder för de nyanlända.¹²² Detta medförde att Sverige införde en rad nya, till viss del tillfälliga lagar för att reglera inflödet av asylsökande. Den tillfälliga migrationslagen innebär en grundläggande förändring, där asyl som regel beviljas med tillfälligt uppehållstillstånd i stället för med permanent uppehållstillstånd.¹²³ Personer som beviljas asyl på grund av flyktingskäl får uppehållstillstånd på tre år, till skillnad från tidigare då permanenta uppehållstillstånd beviljades. De som beviljas uppehållstillstånd på grund av humanitära skäl får först 11 månaders tillstånd och sedan 2 års uppehållstillstånd.

Den nya migrationslagen förändrade även kraven för att beviljas uppehållstillstånd för familjeåterförening. Sponsorn måste kunna försörja inte bara sig själv utan även familjemedlemmen som hen vill återförenas med. Sponsorn måste även ha en tillräckligt stor bostad för att ansökan om familjeåterförening ska godkännas. Förändringen fördes delvis fram som ett

incitament för sponsorn att snabbt komma i arbete. Förändringen bemöttes med kritik eftersom tidigare studier visat att skärpta regler för anhöriginvandring inte verkar ha gett någon positiv effekt på integration.¹²⁴ De nya kraven kritiserar också för att familjemedlemmar riskerar att hållas separerade från varandra i årtal, vilket står i strid med FN:s konvention om barns rättigheter (barnkonventionen).¹²⁵

2016 infördes även gränskontroller, enligt en tillfällig lag, vilket var ett avsteg från den fria rörligheten inom EU. Det motiverades med att de yttre gränskontrollerna hade försvagats i EU, vilket ansågs kunna leda till hot mot allmän ordning och inre säkerhet. Dessa tillfälliga lagar har sedan förlängts. Det förs nu diskussioner om den restriktiva hållningen ska permanentas.¹²⁶ En parlamentarisk kommitté har fått i uppgift att undersöka formerna för en ny migrationspolitik, och den ska bland annat ta ställning till försörjningskrav vid familjeåterförening och huruvida tillfälligt eller permanent uppehållstillstånd ska vara norm.¹²⁷ I fall den restriktiva hållningen permanentas är det ett trendbrott i svensk migrationspolitik som skulle innebära att Sverige överger den tidigare, i internationell jämförelse, generösa migrationspolitiken.¹²⁸

Den restriktiva hållningen har visat sig minska antalet flyktingar som väljer att söka asyl i Sverige,¹²⁹ men även kritiserats för att kunna leda till negativa effekter för integrationen. Enligt da Lomba kan en osäker legal status försvåra integration, medan en stabil legal status kan underlätta integration.¹³⁰ Tillfälliga uppehållstillstånd kan påverka hälsan negativt.¹³¹ Korta uppehållstillstånd kan även göra att nyanlända väljer att inte studera, eftersom de inte vet om de hinner slutföra studierna, beroende på om uppehållstillståndet förlängs eller inte.¹³² Det kan också leda till att arbetsgivare väljer att avstå att anställa den person som har ett kort, tillfälligt uppehållstillstånd.¹³³ Bakker m.fl. fann i en studie att tillfälliga uppehållstillstånd påverkar arbetsmarknadsintegrationen negativt,¹³⁴ medan Jutvik fann att de som fick tillfälligt uppehållstillstånd i mindre utsträckning var arbetslösa och hade större förvärvsfrekvens än motsvarande grupp som fick permanent uppehållstillstånd före regeländringen, vilket verkar tala emot kritiken mot lagstiftningen.¹³⁵ Samtidigt visar han dock också att de som fick tillfälligt uppehållstillstånd mer sällan studerar, vilket i sin tur kan ge en negativ effekt på den långsiktiga integrationen på arbetsmarknaden.

Den så kallade flyktingkrisen 2015 beskrivs som ett ansträngt läge i välfärdsstatens institutioner snarare än en flyktingkris i humanitära termer.¹³⁶ Den restriktiva inriktningen kan också ställas mot bakgrund av en starkare etablering av högerpopulism och faktum att det invandringskritiska Sverige-demokraterna var tredje största parti då beslutet togs 2016. Högre grad av rasism i samhället kan leda till att en minskad *vilja* att ta emot flyktingar sammanblandas med *möjligheten*

124. Strik, de Hart & Nissen 2013.

125. Barnkonventionen är sedan den 1 januari 2020 även svensk lag.

126. TT 2019.

127. Direktiv 2019:32.

128. Jutvik 2020.

129. Jutvik 2020.

130. da Lomba 2010.

131. Beskow 2018; Johannesson & Westerling 2019.

132. Olme & Kilström 2019 visar att när Danmark ökade tiden med tillfälligt uppehållstillstånd för asylsökande valde fler att utbilda sig. Detta ledde dock inte till att de fick en starkare ställning på arbetsmarknaden.

133. Beskow 2018.

134. Bakker m.fl. 2014.

135. Jutvik 2020.

136. Gustafsson & Johansson 2018.

att göra det.¹³⁷ Argument att det skulle saknas möjlighet att ta emot flyktingar kan, med andra ord, även drivas av en minskad vilja att ta emot flyktingar.

137. Gibney 2015.

Sammanfattning

I det här kapitlet har vi visat att arbetskraftsmigration till Sverige har underlättats allt mer, först genom EU-utvidgningen 2004 och sedan genom en reform 2008 som i praktiken öppnade för fri arbetskraftsinvandring för personer med anställning i Sverige. Samtidigt har reglerna för invandring på grund av flyktinskäl och humanitära skäl skärpts.

Forskningen visar att reglerna för invandring påverkar vilka som invandrar till landet, det vill säga sammansättningen av den invandrade befolkningen både avseende födelseland och utbildning. Möjligheter för företag att rekrytera personal från andra länder och bland personer som fått avslag på ansökan om asyl skapar en ojämnhet mellan invandrad arbetskraft och arbetsgivare, eftersom uppehållstillståndet beror på arbetsgivaren. Denna relation kan, menar vi, i sin tur påverka möjligheten till en ömsesidig integrationsprocess. Reglerna avseende uppehållstillståndets längd påverkar också nyanländas strategier för att få arbete, starta företag eller utbildning och därmed även deras kortsiktiga och långsiktiga möjligheter på arbetsmarknaden. I nästa kapitel tittar vi på hur integrationen organiseras för personer som beviljats uppehållstillstånd.

4. Organisation av integration

I DET HÄR KAPITLET BESKRIVS organisationen av den andra fasen av integration – etableringsfasen – och hur synen på integration och olika aktörers roller har förändrats över tid i Sverige. Mer specifikt presenterar vi hur boende och inträde på arbetsmarknaden organiseras – genom olika statliga och kommunala regler och åtgärder – för personer som fått uppehållstillstånd på grund av flyktinskäl, övrigt skyddsbehövande eller anhöriga. I det här kapitlet fokuserar vi på hur strukturer i form av statliga och kommunala regler och åtgärder påverkar främst integration på bostads- och arbetsmarknaden. Vi presenterar också forskning om vilka effekter regler och åtgärder som gäller de första två åren efter beviljat uppehållstillstånd har för integrationen.

Många olika begrepp används i litteraturen för att beskriva migranternas inordning i det nya landet. Tre av de mest förekommande är assimilation¹³⁸, integration¹³⁹ och inkludering¹⁴⁰. Assimilation och integration kan ses som motsatser till uppdelning eller segregation, som förekommer exempelvis när gästarbetare skiljs ut från majoriteten och inte får samma villkor i samhället.¹⁴¹ Forskare skiljer på olika typer av assimilation och integration.

Ett klassiskt sätt att definiera begreppet integration är att förstå det utifrån medborgarskap, som i sin tur definieras antingen utifrån blodets princip (*ius sanguinis*) eller jordens princip (*ius soli*). Enligt blodets princip baseras medborgarskapet på etnisk tillhörighet genom ursprung eller släktskap. Enligt jordens princip baseras medborgarskapet på var man bor eller var man är född.¹⁴² Medborgarskapet kan sedan ge olika rättigheter, skyldigheter och grader av erkännande. Asylsökande, papperslösa och bosatta i landet med tillfälligt eller permanent uppehållstillstånd är inte formella medborgare, men kan ändå ha vissa medborgerliga rättigheter. Standing menar att ökande andel migranter i den senare kategorin – så kallade denizens

138. Gordon 1964; Bourhis m.fl. 1997.

139. Dijkstra m.fl. 2001; Ager & Strang 2008; Berry 2011.

140. Shore m.fl. 2011; Houtkamp 2015.

141. Joppke 2007, s. 2.

142. Brubaker 1992.

– är del av ett växande prekariat med osäkra och otrygga anställningar.¹⁴³

I internationella komparativa studier har man talat om antingen assimilatorisk eller mångkulturell integrationspolitik.¹⁴⁴ Forskare, och politiker, kan därmed grovt sett delas in i två läger, där det ena lägret hävdar att en mer restriktiv integrationspolitik med betoning på anpassning och assimilering ger bättre integration,¹⁴⁵ medan det andra lägret hävdar att en mångkulturell modell fungerar bättre. Ytterligare ett läger kan sägas bestå av de forskare som menar att de två alternativen faktiskt går att kombineras på olika sätt. Assimilering till arbetsmarknaden kan till exempel ses som positivt eftersom det kan möjliggöra integration också inom politik och kultur.

Flera forskare har kritiserat den enkla, dikotoma kategoriseringen av integration och utvecklat alternativa kategoriseringar. Exempelvis talar Modood om fyra olika kategorier av integration:

1. *Assimilation* innebär att minoriteter ska anpassa sig till den dominerande kulturen. Diskriminering undanröjs genom att minska på skillnader mellan olika grupper. Den här synen kallas ofta för integration men innebär en ensidig anpassning.
2. *Individualistisk integration* innebär en ömsesidig anpassning, där individer inte uppmuntras att se sig som medlemmar i grupper. Antidiskrimineringspolitik och integrationspolitik anpassas efter individuella behov.
3. *Mångkulturalism* innebär också en ömsesidig anpassning, men etniska grupper erkänns och individer identifierar sig själva som delaktiga i etniska grupper. Etniska grupper ska ha rätt att odla sin egen identitet.¹⁴⁶
4. *Kosmopolitanism* innebär enligt Modood en positiv syn på skillnader, liksom inom multikulturalism, men etniska grupper anses inte behöva särskilt stöd. En dominant majoritetskultur ska motarbetas och alla ska ses som kosmopoliter. Interkulturalism kan ses som en liknande idé, som betonar ömsesidig dialog mellan grupper.¹⁴⁷

Den assimilatoriska integrationspolitiken uppmuntrar universella lika rättigheter, och den mångkulturella integrationspolitiken bygger på resonemanget att olikheter motiverar olika säråtgärder. Mångkulturalismen har kritiserats för att betona skillnader på bekostnad av gemenskap, att förstärka åtskillnad mellan grupper i stället för möten och därmed inte bidra till att skapa en demokratiskt sammanhållen nation.¹⁴⁸ Modood menar dock att mångkulturalism och respekt för minoriteters identiteter inte behöver utesluta nationella identiteter, under förutsättning att begreppet nationell identitet omdefinieras så att det inkluderar både minoritets- och majoritetsidentiteter. Özkazanc-Pan utvecklar begreppet multikulturalism

143. Standing 2012.

144. Castles, de Haas, & Miller 2003.

145. Koopmans 2010 menar att en mångkulturell politik i kombination med hög välfärd, såsom till exempel i Sverige, ger sämre utfall gällande integration av invandrade grupper, bland annat eftersom incitament att anpassa sin utbildning för att få arbete saknas och eftersom levnadsstandarden med försörjningsstöd är för hög för att incitament att söka arbete ska skapas.

146. Se även t.ex. Ålund & Schierup 1991; Taylor 1994; Kymlicka 1995; Parekh 2006.

147. Se vidare i Antonsich 2016.

148. Modood 2015; Urban 2018 kallar den assimilatoriska integrationspolitiken för assimileringsintegration.

ytterligare. Hon betonar att samhällen och organisationer förändras genom migration men att dessa förändringar inte kan fångas på ett adekvat sätt genom teorier om mångkulturalism som bygger på ett statiskt kulturbegrepp. Ett statiskt kulturbegrepp döljer hur gränsöverskridande aspekter av migration – som när, varför och hur individer migrerar, och under vilka förhållandena migrationen skett – har påverkat samhällen, organisationer och arbete.¹⁴⁹

Flera forskare hävdar att det finns en internationell tendens att det som kallades integrationspolitik under början på 2000-talet har utvecklats till en assimilatörisk integrationspolitik.¹⁵⁰ Under senare år har integrationspolitiken, åtminstone inom EU, blivit allt mer enhetlig länderna emellan.¹⁵¹ Den utvecklingen sammanfaller med att forskare lyfter fram att det är nödvändigt med institutionell anpassning till och inkludering av nya grupper som bor i landet, eller i den lokala kontext som institutionerna verkar inom, för att integration ska lyckas.¹⁵²

Sverige har traditionellt utmärkt sig något eftersom den huvudsakliga målsättningen med integrationspolitiken har varit att stödja socioekonomisk inkludering och oberoende under principen mångfald.

Forskning om integration har förändrats från att enbart undersöka hur individuella faktorer påverkar individens integration till att oftare inkludera faktorer på grupp- och strukturnivå.¹⁵³

Sveriges integrationspolitik

GENERÖST OCH MÅNGKULTURELLT

I beslutet om reglerad invandring som fattades 1968 gällde principen att utrikes födda skulle ha lika tillgång till välfärdsstaten som befolkningen i övrigt.¹⁵⁴ Inställningen var att de som kom till Sverige skulle anpassa sig till det »svenska«, det vill säga att en ensidig assimilering skulle ske, och få insatser gjordes från statens sida för att underlätta detta. Politikområdet var fortfarande litet och upptog inte en stor del av statens budget.¹⁵⁵ Under slutet av 1960-talet skiftade synen på invandringen från att ha diskuterats primärt som ett bidrag till samhället, i form av arbetskraft, till att komma att diskuteras i termer av problem. Bland annat uppmärksammades att boendesituationen för de nyanlända många gånger var usel.¹⁵⁶ Flera utredningar med fokus på den så kallade invandrarfrågan tillsattes.¹⁵⁷

Länsarbetsnämnderna, som utövade tillsyn över Arbetsförmedlingen, blev ansvariga för att lösa »utlänningarnas anpassningsproblem« 1966.¹⁵⁸ En invandrarutredning tillsattes 1968. År 1969 inrättades Invandrarverket som fick ta över ansvaret för invandrings- och integrationsfrågor, och en invandrarminister tillsattes 1972. Det utvecklades en mångkulturell hållning till invandring, där man ansåg att invandrade i större

149. Özkazanc-Pan 2019, s. 85.
150. Joppke 2007; Fernandes 2015.
151. Doomernik & Bruquetas-Callejo 2016.
152. Modood 2015, s. 240.
153. Penninx & Garcés-Masareñas 2016a.
154. Borevi 2012.
155. Borevi 2012; Byström & Frohnert 2017.
156. Urban 2005, s. 53.
157. Se Dahlström 2004, som tar upp perspektiven i Arbetsmarknadsutredningen från 1965, Utlands- och internatskoleutredningen från 1966 och Utlänningsutredningen från 1967 samt beskriver de mot-sägelser som karaktäriserat politiken.
158. Proposition 1966:52, s. 240.

utsträckning skulle ha möjlighet att bevara sin etniska identitet och ändå skulle bli inkluderade i samhället.

I de riktlinjer för invandrar- och minoritetspolitiken som fastslogs den 27 februari 1975 står:

»Invandrar- och minoritetspolitiken bör präglas av en strävan att skapa jämlikhet mellan invandrare och svenskar. Invandrarna och minoriteterna bör ges möjlighet att välja i vilken mån de vill gå upp i en svensk kulturell identitet eller bibehålla och utveckla den ursprungliga identiteten. Politiken bör även inriktas på att skapa samverkan mellan svenskar och invandrare för att öka solidariteten mellan dem liksom möjligheterna för invandrarna och minoriteterna att påverka beslut som rör deras egen situation.«¹⁵⁹

Den här positiva inställningen till mångkulturalism och den här generösa inställningen till de nyanländas tillgång till välfärden har sedan dess utmärkt Sverige i internationella sammanhang, även om den på senare tid har reviderats något.¹⁶⁰

OMPRÖVNING AV MÅLSÄTTNINGARNA

Under följande decennier, framför allt från 1980-talet och framåt, blev det tydligt att spänningarna mellan olika värden i välfärdsstaten ökade, mellan det individuella och det allmänna, mellan »vi« och »dom«.¹⁶¹ Flera ömsesidigt relaterade processer i slutet av 1980-talet – bland annat ökad invandring, hög arbetslöshet, lågkonjunktur och ökade ojämlikheter – bidrog till att ett parti som Ny demokrati fick plats i riksdagen som en invandringskritisk aktör i den politiska debatten i början av 1990-talet. Frågan om hur de nya invånarna bäst skulle inkluderas i det svenska samhället och kritik mot den generösa mångkulturella hållningen började få större plats i det offentliga samtalet.¹⁶²

Andelen individer med utländsk bakgrund som lyfte försörjningsstöd (som då kallades socialbidrag) ökade under 1980-talet. Det kan dock inte endast hänföras till mottagandets organisering, utan bör även ses i relation till att invandringen till Sverige hade förändrats från arbetskraftsinvandring till flyktinginvandring och att det pågick en strukturomvandling av samhället, där enklare industrijobb rationaliserades bort och kunskapskraven ökade. Därtill bör beaktas att nyanländas kunskaper är svårare att värdera och att de ofta värderas lägre än inrikes föddas.¹⁶³

DEN NYA INVANDRINGSPOLITIKEN 1997

Målsättningen för en ny integrationspolitik slogs fast i propositionen 1997/98:16, *Sverige, framtiden och mångfalden – från invandrarpolitik till integrationspolitik*. Här står att den sociala sammanhållningen även fortsatt ska vila på mångfald och ömsesidig respekt:

159. Proposition 1975:26, s. 1.

160. Wiesbrock 2011; Borevi 2013; Fernandes 2013.

161. Borevi 2002; Eastmond 2012.

162. Byström & Frohnert 2017.

163. Hammarstedt 2000; Byström & Frohnert 2017.

»Målen för integrationspolitiken skall vara lika rättigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund, en samhällsgemenskap med samhällets mångfald som grund och en samhällsutveckling som kännetecknas av ömsesidig respekt och tolerans och som alla oavsett bakgrund skall vara delaktiga i och medansvariga för.«¹⁶⁴

I förarbetena pekade man på att det var problematiskt att sammanföra »invandrare« till en grupp, eftersom den i så fall på flera sätt är mycket heterogen. Det konstaterades också att »invandrare« många gånger innebar en negativ kategorisering, som en individ inte kan komma ifrån.¹⁶⁵ Behov hos en person som nyligen invandrat kan dessutom skilja sig mycket från en person som varit i Sverige under lång tid. För att komma till rätta med detta blev förslaget att insatser borde rikta sig till nyanlända de två första åren och att det allmänna välfärdssystemet därefter skulle ta vid.¹⁶⁶ Denna tvåårsgräns har sedan hängt kvar i etableringssystemet.

1990-talets politik inriktades mer och mer på hur nyanländas etablering på arbetsmarknaden kunde snabbas upp, och det blev successivt mer fokus på nyanländas eget ansvar och på vilka krav som kan ställas på individen. Men de nyanländas eget ansvar sågs inte som isolerat från andra institutioners och organisationers insatser och engagemang. Ett av målen med de politiska förändringarna under denna period var därför att påverka och mobilisera det bredare spektrumet av aktörer i samhället – främst arbetsgivare – när det gällde att förändra attityder gentemot arbetssökande med migrantbakgrund.¹⁶⁷ Man avsåg att uppnå positivare attityder genom att betona jämställdheten och jämlikheten mellan alla människor, men också genom att främja mångfald i organisationer och på arbetsplatser som en av de potentiella konkurrensfördelarna för svenska organisationer och företag på en global ekonomisk marknad.¹⁶⁸

Integrationsverket som särskilt skulle jobba med frågor om integration i samhället bildades 1998, och år 2000 lades Invandrarverket ner för att ersättas med Migrationsverket som enbart skulle ansvara för frågor rörande migration samt hantera asylärenden med mera.

EN KÄRVARE SYN – ARBETSLINJEN

Den reträtt från den mångkulturella politiken från 1970-talet som pågick i andra länder påverkade även Sverige. Under 1990-talet befann sig Sverige också i en djup ekonomisk kris, där arbetslösheten ökade snabbt, vilket också ledde in integrationspolitiken på en arbetsfokuserad linje med stora självförsörjningskrav. Det framfördes nu också en önskan om att överge den mångkulturella hållningen i politiken.¹⁶⁹

År 2007 lade Alliansregeringen ner Integrationsverket. Delar av myndighetens ansvar överfördes till Migrationsver-

164. Proposition 1997/98:16, s. 1.

165. Borevi 2012.

166. Proposition 1996:55; Borevi 2012.

167. Omanović 2006; Omanović 2009.

168. Omanović 2006; Bucken-Knapp m.fl. 2020.

169. Borevi 2012; Byström & Frohnert 2017.

ket, som då blev huvudansvarig för de första stegen i mottagningen av nyanlända, tillsammans med kommunerna. Nedläggningen av Integrationsverket kan ses som en fortsättning av »den nya integrationspolitiken»¹⁷⁰ som innebar att insatser särskilt riktade till invandrare enbart skulle ske de första åren efter ankomst, därefter skulle integrationen rymmas inom ordinarie politikområden. Invånare skulle, efter en tvåårsperiod, konkurrera på bostads- och arbetsmarknaden på samma villkor oavsett migrationsbakgrund.

Den jämförelsevis generösa mångfaldspolitiken har under åren skärpts genom att invandrades skyldigheter betonats mer.¹⁷¹ Betoning på skyldigheter framför rättigheter är del av vad som allmänt kallas för arbetslinjen.¹⁷² Exempelvis har regeringen i Sverige de senaste åren satsat på att engagera organisationer och företag i den aktiva arbetsmarknadspolitiken, som syftar till att underlätta arbetsmarknadsetablering för utrikes födda.¹⁷³ Målsättningen med de flesta av dessa initiativ är att arbetsgivare antingen på egen hand eller i samarbete med andra aktörer ska erbjuda utrikes födda praktik eller kortare anställningar, som är särskilt anpassade för att ge erfarenheter på arbetsmarknaden som kan fungera som inträdesbiljett till den ordinarie arbetsmarknaden.¹⁷⁴ Det innebär att integration i statlig politik mer och mer har kommit att handla om en stark arbetsmarknadskoppling.

Arbetslinjen har kritiserats för att innebära en förflyttning av fokus från statens fördelning av välfärd till individens ansvar för sig själv. Inom ramen för arbetslinjen ses »vilket jobb som helst» som bättre än inget jobb, vilket i sin tur riskerar att leda vidare till jobb med osäkra anställningsförhållanden, stora säkerhetsrisker och löner som inte räcker till att försörja sig på, som bland andra Standing har diskuterat.¹⁷⁵ När individen blir ansvarig för sin egen situation finns en risk att statens ansvar för att fördela risker samtidigt minskar.¹⁷⁶

2010-talet kännetecknades också av fortsatta diskussioner om vilka krav som kan ställas på utrikes födda. Ett exempel är att dåvarande Folkpartiet ville se språkrav som en förutsättning för medborgarskap. Sverige antog dock inga sådana krav utan fortsatte ännu sin relativt kravlösa inställning, till skillnad från utvecklingen i övriga nordiska och europeiska länder.¹⁷⁷ Härvid etablerades en tydlig motsättning i politiken, där den ena sidan menar att integration gynnas bäst genom att skapa incitament och genom att ställa krav, medan den andra sidan menar att den mest effektiva integrationsprocessen skapas genom att först tillförsäkra att individen har vissa rättigheter.¹⁷⁸

Förändringarna i den svenska integrationspolitiken fortsätter följa utvecklingen i andra länder, mot en mer assimilatorisk integrationspolitik. Men fortfarande betonas lika rättigheter och skyldigheter oavsett etnisk eller kulturell bakgrund i integrationspolitiken. Trots att många andra länder skärpt lagstiftningen, har Sverige vidhållit inriktningen baserad på

170. Proposition 1997/98:16.

171. Se Proposition 2009/10:60.

172. Wikström & Ahnlund 2018.

173. Diedrich & Hellgren 2018.

174. Bergström & Omanović 2019.

175. Standing 2012.

176. Se diskussion i Wikström & Ahnlund 2018.

177. Borevi 2012.

178. Borevi 2012; Jutvik 2020.

1) lika rättigheter oavsett etnisk och kulturell bakgrund och 2) ömsesidig respekt oavsett bakgrund.¹⁷⁹ Den svenska politiken vilar alltså även fortsättningsvis – åtminstone formellt sett – på principen om mångkultur, till skillnad från till exempel Nederländernas och Storbritanniens migrationspolitik, som i stället har en mer assimilerande målsättning, utan mångkultur som ingrediens.¹⁸⁰

År 2014 lades i princip den svenska integrationspolitiken ner och ersattes med arbetsmarknadspolitik. Den nyttillträdde minoritetsregeringen, bestående av Socialdemokraterna och Miljöpartiet, tillsatte inte någon integrationsminister. I stället lades integrationsfrågorna på Arbetsmarknadsdepartementets bord.

Integration på bostadsmarknaden

HELA SVERIGE-STRATEGIN

Fram till 1985 var Arbetsmarknadstyrelsen (AMS) ansvarig för flyktingfrågor, inklusive att ordna bostad om det behövdes – troligen som en rest av att de ansvarat för arbetskraftsmigranter. Flyktingar kunde i stor utsträckning själva välja var de skulle bo, och de flesta bosatte sig i Stockholm, Göteborg eller Malmö.¹⁸¹ År 1984 flyttades ansvaret för mottagandet över till Invandrarverket, och kommunerna fick tidigare i processen ansvar för de nyanlända. Detta blev starten på det som i efterhand kommit att kallas för Hela Sverige-strategin.¹⁸² Införandet av Hela Sverige-strategin motiverades av två anledningar, dels förmodat negativa effekter av etnisk klustring, som förväntas hindra nyanlända från att skaffa den kunskap och de nätverk som behövs för inkludering i samhället, dels för att sprida den förväntade ekonomiska kostnaden över flera kommuner.¹⁸³

Hela Sverige-strategin innebar att alla flyktingar först placerades på en flyktingförläggning, för att sedan bli anvisade en kommun. Inledningsvis skrev Invandrarverket avtal med 60 kommuner med god tillgång på bostäder och arbete, som skulle ta emot nyanlända. Tanken var att mottagandet skulle delas mellan de 10 största kommunerna och därtill 60 frivilliga kommuner med tidigare erfarenheter av mottagande. Tillgång till bostäder blev en avgörande faktor för om en kommun skrev avtal om mottagande eller inte. Efter kommunplaceringen kunde flyktingen flytta om hen hittade bostad någon annanstans. Med denna ändring blev alla flyktingar automatiskt försörjda med kommunens försörjningsstöd under 18 månader då de förväntades läsa svenska för invandrare (SFI). Först därefter startade nästa steg som handlade om integration på arbetsmarknaden.¹⁸⁴ Generellt sett minskade de invandrades inkomster på grund av reformen som innebar ökat beroende av försörjningsstöd.¹⁸⁵

179. I budgetpropositionen för 2009 ersattes de tidigare målen för integrationspolitiken med ett enda övergripande mål och med tillägget »skyldigheter»: «lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund». Proposition 2008/09:01.

180. Wiesbrock 2011.

181. Edin m.fl. 2004, s. 136.

182. Boverket 2009, 22.

183. Edin, Fredriksson & Åslund, 2004.

184. Edin, Fredriksson & Åslund 2004.

185. Edin, Fredriksson & Åslund 2004.

Dock sammanföll reformen med ett ökat flyktingmottagande och lågkonjunktur, samtidigt som kommunernas överskott på bostäder minskade och man tvingades gå ifrån de krav som man från början tänkt ställa på kommunernas mottagning, arbetsmarknad och bostäder.¹⁸⁶ Fler kommuner behövdes i mottagandet. Snart var nästan alla kommuner med i systemet, och hänsyn togs inte längre till förhållanden på bostads- och arbetsmarknaden. Flyktingar blev också kvar allt längre tid på anläggningsboenden, vilket ansågs kostsamt och negativt för integrationen.¹⁸⁷

Till att börja med motiverades förändringen med att den skulle underlätta de nyanländas etablering, eftersom de skulle mottas i kommuner med kompetens på området och med god bostads- och arbetsmarknad. Men det stora inflödet gjorde att fokus skiftade och det i stället kom att heta att alla kommuner solidariskt behövde bidra till mottagandet.¹⁸⁸

Placeringsstrategin fick även negativa konsekvenser för arbetsmarknadsetableringen för dem som blev placerade i kommuner med dåliga framtidsutsikter, även om dessa konsekvenser mildrades genom att många senare flyttade till kommuner med mer gynnsam arbetsmarknader, ofta till storstäderna.¹⁸⁹ För att migranterna skulle kunna utnyttja de möjligheter som fanns var det dock nödvändigt att de var villiga och hade möjlighet att flytta till antingen en annan stad eller region i Sverige, där det fanns både bostäder och arbetstillfällen som matchade deras kompetens.¹⁹⁰ Hela Sverige-strategin fick därmed inte de konsekvenser som man hade hoppats på.

Trots lågkonjunkturen under 1990-talet gick etableringen av vissa grupper relativt bra under denna period. Det innebär att högkonjunktur eller andra enskilda positiva faktorer inte är en garanti för en snabb etablering på arbetsmarknaden. Snarare är det flera olika faktorer och processer samt ömsesidiga dialektiska relationer mellan dem som ger olika förutsättningar.

EBO-REFORMEN

År 1994 infördes en bostadsreform som kommit att få genomgripande konsekvenser, allmänt kallad för EBO-reformen. Genom lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. fick asylsökande större möjlighet att välja bostadsort och ta med sig sin dag- och bostadsersättning. Detta blev ett alternativ till att bo på det av Migrationsverket tillhandahållna boendet på förläggning eller i annan typ av bostad (ABO).¹⁹¹ De som väljer ABO blir placerade i en kommun när och om de beviljas uppehållstillstånd. De som valt EBO, egen bosättning, får bo kvar i den kommun där de redan bor och delta i de integrationsprogram som ordnas av den kommunen. Det är dock möjligt att byta mellan EBO och ABO under asyltiden, vilket förekommer relativt ofta.¹⁹² Lagstiftaren uppskattade i förarbeten att cirka 10 procent av de asylsökande skulle välja egen bosättning (EBO), men under åren som följde valde cirka 50 procent att bo i ett

186. Magnusson 2018.

187. Magnusson 2018.

188. Soininen 1992.

189. Edin m.fl. 2004; Andersson, Bråmås, & Holmqvist 2010.

190. Bucken-Knapp m.fl. 2020, s. 74.

191. Nyanlända har dock aldrig varit tvingade till att bo på anläggningsboende.

192. SOU 2020:46, s. 491.

boende som de ordnat på egen hand.¹⁹³ Effekterna av EBO-lagstiftningen blev alltså mer omfattande än förväntat, och blev även den utsatt för kritik.

Valet av bosättning via EBO blev ojämnt geografiskt, och vissa enskilda kommuner fick relativt många nyanlända via detta system.¹⁹⁴ I praktiken har EBO dock inte inneburit att asylsökande i stor utsträckning har funnit en egen bostad, i stället har det handlat om att bo inneboende hos släkt eller bekanta. Även om EBO gav asylsökande mer kontroll och valfrihet, så har effekterna av systemet ofta inneburit svåra boendeförhållanden, karaktäriserat av trångboddhet och tillfälliga boendelösningar.¹⁹⁵ Effekterna för kommunerna har också varit stora, och de har kritiserat att lagen inte ger tillräcklig möjlighet att kontrollera det antal som väljer att bosätta sig på egen hand i kommunen vilket innebär problem med att planera resurser som skolplatser och arbetsmarknadsinsatser i förväg.¹⁹⁶

Studier har också tittat på om valet av bosättning, via Migrationsverket eller egenbosättning, har betydelse för etableringen på arbetsmarknaden. De som får bostad genom Migrationsverket (ABO) hamnar ofta på små orter, medan de som väljer »egen bosättning« (EBO) ofta söker sig till större städer. Valfriheten i EBO verkar ha använts för att maximera chansen att få arbete. I en studie fann man att män som valde EBO hade bättre arbetsmarknadsutfall, oavsett storleken på orten.¹⁹⁷ För kvinnor verkade dock inte skillnaden mellan EBO och ABO vara så stor.¹⁹⁸

Trots de uppmärksammade problemen har EBO-lagstiftningen funnits kvar och har valts av en majoritet av de nyanlända. Oro gällande etnisk boendesegregation och trångboddhet bland nyanlända har skapat kritik mot EBO, särskilt i ljuset av den kritiska boendesituationen för nyanlända som uppstod i vissa kommuner under 2015. Bosättningen baserades mellan 2010 till 2016 på frivilliga överenskommelser mellan kommuner och Länsstyrelsen, enligt förordningen om mottagande för bosättning av vissa nyanlända invandrare (SFS 2010:408).

Allt fler nyanlända med uppehållstillstånd blir kvar i Migrationsverkets mottagningssystem i väntan på att en kommun kan ta emot dem.¹⁹⁹ Under 2015 fick 6 648 nyanlända personer hjälp av Arbetsförmedlingen eller Migrationsverket att finna en bostad i någon av landets kommuner. Ändå fanns det cirka 10 000 personer med uppehållstillstånd kvar i Migrationsverkets mottagningssystem i slutet av året.²⁰⁰

I november 2015 tillsattes regeringen Mottagandeutredningen för att utveckla förslag till förändringar av flyktingmottagandet.

BOSÄTTNINGSLAGEN 2016

OCH BOSTADSINTEGRATIONEN I DAG

I samband med den ökade invandringen under 2015 och 2016 uppgav kommuner att de hade svårt att ordna bostäder för de

193. Boverket 2009, 24.

194. Boverket 2008.

195. Lennartsson 2007.

196. Proposition 2003:75; Boverket 2008.

197. Bevelander, Mata & Pendakur 2019.

198. Bevelander, Mata & Pendakur 2019.

199. Riksrevisionen 2014.

200. Länsstyrelserna 2016, s. 15.

nyanlända, men staten svarade med att ställa hårdare krav på kommunernas mottagande i och med den så kallade bosättningslagen.²⁰¹ Syftet med bosättningslagen var att öka Sveriges kapacitet att ta emot flyktingar och, genom att skapa en jämnare fördelning, underlätta nyanlända personers etablering i samhället. Lagen innebär att alla kommuner är skyldiga att efter anvisning ta emot nyanlända för bosättning. Sveriges kommuner ska i större utsträckning dela på ansvaret att ta emot kvotflyktingar och personer som beviljats uppehållstillstånd av humanitära skäl. På det sättet ska flyktingars tid på flyktningförläggningar minskas.

Lagen innebär också att ansvaret för nyanländas bosättning flyttats från Arbetsförmedlingen till Migrationsverket och att beräkningsgrunden för de så kallade länstalen förändrats, det vill säga det antal nyanlända som varje län och kommun förväntas ta emot. Till skillnad från tidigare tas inte hänsyn till huruvida det finns bostäder att tillgå i kommunerna eller inte, utan det antal flyktingar som en kommun ska ta emot baseras på vilka arbetsmarknadsförutsättningar länet har, antalet invånare och hur många asylsökande det finns i kommunen samt tidigare antal mottagna i regionerna. Vidare tas en ökad hänsyn till hur många personer som tidigare bosatt sig på egen hand i kommunerna och utifrån detta prognostiseras antal framtida egenbosättningar.²⁰²

Andelen nyanlända personer som blev anvisade en kommunplats ökade till 20 547 personer 2016. I slutet av 2016 hade antalet personer som fanns kvar i mottagningssystemet ökat till 28 000 personer.²⁰³ Behovet att ordna bostäder var alltså stort.

Före bosättningslagen från 2015 utgjorde de som valde EBO en mycket större andel av det totala kommunmottagandet. I riket bestod nästan 90 procent av de kommunmottagna av individer som valt EBO. År 2019 har den andelen minskat till 60 procent.²⁰⁴ Till skillnad mot hur det var före bosättningslagen har fördelningen av mottagandet mellan kommuner blivit betydligt jämnare.²⁰⁵ Ur det perspektivet kan reformen alltså betraktas som lyckad. Dock har andelen som väljer EBO under de senaste åren ökat och låg under 2018 och 2019 på 57 procent.²⁰⁶

Kommunerna har dels olika utgångsläge på bostads- och arbetsmarknad, dels olika erfarenhet av att organisera mottagande. I lagtexten nämns inget om bostäder, varken krav på kvalitet eller om kommunen ska tillhandahålla bostäder under en viss tid. I propositionen som föregick lagen står det dock att intentionen är att kommunerna ska erbjuda permanenta bostäder,²⁰⁷ men »För att inte begränsa den flexibilitet som är nödvändig för att kommunerna vid behov ska kunna erbjuda boenden av mer tillfällig karaktär bedömer regeringen att det inte är lämpligt att i lagen reglera vilken typ av boende som avses»²⁰⁸. I propositionen hänvisar man även till att mottagandet av nyanlända ska inkluderas i kommunernas bostadsförsörjningsansvar som specificeras i lag, det vill säga att varje

201. Lag 2016:38.

202. Larsson 2017.

203. Länsstyrelserna 2017, s. 6.

204. Länsstyrelsen Stockholm 2020.

205. Länsstyrelsen Stockholm 2020, s. 33.

206. SOU 2020:46, s. 490.

207. Proposition 2015/16:54, s. 39.

208. Proposition 2015/16:54, s. 18.

kommun ska ta fram riktlinjer för att » skapa förutsättningar för alla i kommunen att leva i goda bostäder och för att främja att ändamålsenliga åtgärder för bostadsförsörjningen förbereds och genomförs«. ²⁰⁹

Trots den mera tvingande lagstiftningen kan kommuner först förhålla mottagandet så länge som möjligt och därefter erbjuda undermåliga bostäder. ²¹⁰ Ett exempel kommer från kommunen Staffanstorps som i det längsta försökte förhindra och förhålla mottagandet av anvisade flyktingar, men till slut erbjöd boende i husvagnar. Det innebar bland annat » att de [flyktingarna] inte bodde i samhället utan avskilda på en grusplan i ett industriområde, vilket förutom känslan av att vara segregerad från resten av invånarna också skapade säkerhetsproblem. Flera av dem vittnade om att de fick utstå skrik och glåpord från förbipasserande och att det ibland på natten körde in främmande bilar på grusplanen vilket gjorde att de kände sig otrygga. « ²¹¹

I Länsstyrelsen Stockholms egen utvärdering av bosättningen för nyanlända som publicerades 2016 lyfts betydelsen av samarbete mellan berörda nämnder och förvaltningar samt tydliga riktlinjer från politiker. I rapporten står det att alla kommuner skulle behöva beakta behovet av nyanländas bostäder i sin planering av bostadsförsörjningen. » De flesta kommuner har antagna riktlinjer för bostadsförsörjningen och en god planberedskap för att det ska kunna byggas fler bostäder. I merparten av kommunerna finns ett förvaltningsövergripande samarbete. « ²¹² I den uppföljande rapporten som publicerades 2020 återkommer länsstyrelsen till planering av bostadsförsörjningen, och att mer kan göras för att nyttja olika verktyg för att mer effektivt planera och få till stånd hållbara lösningar. Länsstyrelsen Stockholm efterlyser också fler bostadssociala verktyg. ²¹³

I landet som helhet togs en fjärdedel av alla anvisade nyanlända åren 2018 och 2019 emot i kommuner där nyanlända hänvisas till hela landets ordinarie bostadsmarknad när de tidsbegränsade kontrakten upphör. ²¹⁴ I många kommuner innebär detta att en fjärdedel av alla nyanlända efter två år har mycket begränsade möjligheter att få tag på en bostad, eftersom de saknar tillräckligt lång tid i bostadsköer och medel till att kunna köpa en bostad. De hänvisas därmed till andrahandsmarknaden eller tvingas flytta till en kommun där bostadssituationen ser bättre ut. Erfarenheter från Stockholms län visar att tidsbegränsade kontrakt och bristande kvalitet i bostadslösningar skapar otrygghet, vilket i förlängningen kan leda till hemlöshet. ²¹⁵ På senare år har det även uppmärksamats att handeln med hyreskontrakt ökar, ²¹⁶ vilket är ett tecken på hur svårt det är att både för nyanlända migranter och andra nyinflyttade att etablera sig på bostadsmarknaden.

Kommunplaceringen har i kombination med de tvååriga etableringsprogrammen inneburit att kommuner i princip

209. Lag (2000:1383) 1 §.

210. Magnusson 2018.

211. Magnusson 2018, s. 22.

212. Länsstyrelsen Stockholm 2016.

213. Länsstyrelsen Stockholm 2020.

214. Länsstyrelsen Stockholm 2020.

215. Länsstyrelsen Stockholm 2020.

216. Larsson 2017.

tvingats ordna boende till dem som placerats i kommunen, men oftast enbart i två år. Förvaltningsrätten har därefter givit kommuner rätt att säga upp bostadskontrakt med nyanlända i samband med att etableringstiden gått ut. Detta innebär att ambitionerna med lagen, det vill säga att skapa bättre förutsättningar för nyanlända att komma in i samhället, inte nödvändigtvis uppfylls.²¹⁷ Bosättningslagen tolkas på olika sätt i olika kommuner, och vad som händer med boendet när två år har gått varierar. I de flesta kommuner erbjuds dock enbart tillfälliga bostadskontrakt och därefter hänvisas flyktingarna till den reguljära bostadsmarknaden.²¹⁸

Attityden i kommunen och dess organisation av mottagandet påverkar de nyanländas ambitioner att bo kvar och etablera sig. Eftersom kommunhänvisningarna är knutna till individen, strandsätts en person som beviljats uppehållstillstånd men hänvisats till en kommun som inte har bostäder på det anläggningsboende hen bott under asyltiden. Sannolikheten är stor att man väljer att försöka ordna ett boende på egen hand för att få tillgång till etableringsinsatser. Eftersom flera kommuner löser boendet för nyanlända genom tillfälliga lösningar som sovsalar och inhysning i skolor och liknande, är det troligt att fler människor försöker finna boende hos släkt eller vänner för att slippa bo trångt och tillfälligt bland okända personer.²¹⁹

BOENDETS SAMBAND MED ARBETE

En speciell aspekt i mottagandet i Sverige från 2010 och framåt är att staten ansvarar för åtgärder som ska matcha nyanlända med arbetstillfällen, medan kommunerna ansvarar för boendet för dem som fått uppehållstillstånd. Frågan kan ställas om dagens kärva bostadsmarknad, med bostadsbrist i 83 procent av Sveriges kommuner,²²⁰ påverkar integrationen negativt. Det är svårt att röra sig mellan bostadsmarknader, om man inte har råd att köpa en bostad, eftersom bostadsköer är lokala. Även att köpa en bostad är svårt på grund av de höga bostadspriserna, vilket gör att det inte alltid är ett alternativ för dem med låga inkomster. Att flytta till ett jobb kan alltså begränsas av situationen på bostadsmarknaden.

En tredjedel av alla nyanlända som anvisades boende år 2017 placerades i någon av kommunerna i Stockholms län. En dryg fjärdedel av dessa hade flyttat 18 månader senare. De allra flesta hushållen har lämnat länet. En del av dessa hushåll har bosatt sig i kommuner som, givet bosättningslagens kriterier för fördelning av anvisade, har undantagits mottagande av nyanlända på anvisning. En mycket liten andel av dem som anvisats till övriga kommuner i landet har flyttat till Stockholms län under samma tidsperiod. Utflyttningen av nyanlända från Stockholms län till andra län var alltså betydligt större än inflyttningen till Stockholmskommunerna från andra län.²²¹

Bostadsbrist har återkommande presenterats som ett problem för integration.²²² I en enkätundersökning till kommu-

217. Grange & Björling 2020.

218. Grange & Björling 2020.

219. Larsson 2017, s. 22.

220. Boverket 2019.

221. Länsstyrelsen Stockholm 2020.

222. Larsson 2017.

nera från 2019 uppges att bostadsbristen är ett problem bland annat på grund av att barn får illa av trångboddhet. Även bostadsegregation lyfts fram som ett problem.²²³ Stockholms Länsstyrelse skriver att »Frågorna [bostadsfrågorna] ligger i skärningspunkten mellan social hållbarhet och bostadsförsörjning, med konsekvenser för barns rättigheter och välmående, för möjligheter till etablering och integration, och för länets kompetensförsörjning«.²²⁴

I en rapport från Arbetsförmedlingen står det att bostadsproblem gör att kontakten mellan nyanlända och arbetsförmedlare ofta handlar om osäkra bostadssituationer och ekonomiska frågor, vilket leder till att arbetsförmedlare får mindre tid att ägna sig till integration på arbetsmarknaden. Bristen på bostäder ger också långa väntetider till etableringsprogrammet, eftersom aktiviteterna inte påbörjas förrän personerna har lämnat flyktinförläggningen och bosatt sig i en kommun. Flera informanter i Arbetsförmedlingens studie säger att det är svårt att planera sin tid och se framåt när man inte vet var man ska bo framöver. De långa väntetiderna leder till känsla av isolering och till att personer med beviljat uppehållstillstånd väljer att lämna anläggningsboenden för att slippa vänta på insatser och för att snabbare kunna starta sina liv i Sverige.²²⁵

Fördelningen av flyktingar till kommunerna är kanske rättvisa för kommunerna, men kan innebära orättvisa möjligheter för flyktingarna. Detta påminner om hur Hela Sverige-strategin kom att implementeras, där det från början var fokus på vad som var bäst för individernas etablering, varefter fokus skiftade till vad som var bäst för kommunerna. Det verkar ibland finnas en motsättning mellan vad som är den bästa organiseringen utifrån ett kommunalt perspektiv och vad som är bäst utifrån ett individuellt perspektiv, eller utifrån ett företags och en arbetsgivares perspektiv.

I Mottagandeutredningens betänkande som publicerades i mars 2018 föreslogs att möjligheten för flyktingar att ordna boende på egen hand i de kommuner som har så kallade särskilt utsatta bostadsområden, skulle begränsas genom att boende i dessa kommuner endast beviljas efter en särskild social prövning.²²⁶

I slutet av 2019 beslutade regeringen om en lagändring som trädde i kraft den 20 januari 2020,²²⁷ och som gick längre än mottagandeutredningens förslag. Lagändringen som infördes den 1 januari 2020 innebär en begränsning i den så kallade EBO-lagen (lagen om eget boende), där ett antal utpekade kommuner kan undanta nyanlända möjligheten att på egen hand bosätta sig i vissa bostadsområden. Också denna lagändring motiveras med att detta ska skapa bättre förutsättningar för etablering på arbetsmarknaden. Det finns således en uppfattning om att spridning är bättre än koncentration. Huruvida det är så diskuteras närmare i kapitel 5.

223. Länsstyrelserna 2019.

224. Länsstyrelsen Stockholm 2020.

225. Larsson 2017; Grange & Björling 2020.

226. SOU 2018:22, s. 26.

227. Proposition 2019/20:10

Lagändringen innebär också att asylsökande som skaffar eget boende i områden med socioekonomiska utmaningar som huvudregel inte ska ha rätt till dagersättning. Sammanlagt omfattas 32 kommuner, vilka själva får anmäla vilket eller vilka av kommunens områden som ska undantas från EBO med rätt till ersättning.²²⁸ I kölvattnet av detta beslut har en diskussion uppkommit om det är möjligt att undanta en hel stad, med hänvisning till denna lag.²²⁹

Många nyanlända migranter väljer att ändå lämna den kommun de blivit placerade i. Individer verkar alltså ibland anse att det organiserade mottagningssystemet inte levererar tillräckligt bra för social och rumslig integration, utan väljer att organisera detta på egen hand, trots att det kan få ekonomiska konsekvenser, som indragen ersättning.

Integration på arbetsmarknaden

INTRODUKTIONSINSATSER

Något som sticker ut för de nordiska länderna är att både nyanlända flyktingar och de som invandrat som anhöriga deltar i liknande introduktionsprogram.²³⁰ Genom lagen om introduktionsersättning för flyktingar och vissa andra utlänningar från 1992 blev kommunerna ansvariga för att organisera introduktionsprogrammen.²³¹ Introduktionsprogrammen innehöll språkkurser, samhällsorientering och arbetsmarknadsåtgärder, bland annat subventionerade anställningar.

Att migrationspolitiken och mottagandet vid den tiden inte fokuserade så mycket på arbete, utan mer på solidaritet och efterföljande av konventioner, kan vara en förklaring till att mottagandet på lokal nivå organiserades av socialförvaltningar. Detta har senare kritiserats som passiviserande och för att leda till bidragsberoende.²³² År 1993 infördes en introduktionersättning som inkomstkälla i stället för försörjningsstöd (som då kallades för socialbidrag). Den innebar också en annan form av kontroll av deltagande i olika introduktionsprogram. Om den nyanlände inte deltog i dessa aktiviteter infördes sanktioner och dagersättningen reducerades.

De kommunala integrationsinsatserna fick hård kritik, bland annat i en utvärdering av Integrationsverket med den talande titeln »Ett förlorat år«.²³³ Enligt Integrationsverkets utvärderingar gav de kommunala introduktionsprogrammen inte tillräckligt bra resultat; de resulterade i skilda förutsättningar för manliga och kvinnliga deltagare, gav otillräcklig kontakt mellan de nyanlända och Arbetsförmedlingen och var dessutom utformade på olika sätt i olika kommuner.²³⁴

Enligt en OECD-rapport publicerad 2008²³⁵ är en två års introduktion och frånvaro från arbetsmarknaden för lång. Forskning visar att en lång integrationstid kan leda till en inlåsnings effekt, där själva etableringsprogrammet hindrar den

228. Regeringen 2019.

229. Se exempelvis Näslund 2020 och Magnusson 2020.

230. Fernandes 2013; Andersson Joona 2020b.

231. Lag 1992:1068

232. Borevi 2012; Sarstrand Marekovic 2011.

233. Integrationsverket 2007.

234. Sarstrand Marekovic 2011; Wiesbrock 2011; Borevi 2012; Ennerberg 2019.

235. OECD 2008.

nyanlände från att söka arbete och delta i samhället på andra sätt.²³⁶

Under 2006–2008 genomfördes en försöksverksamhet för vissa nyanlända invandrare som ett pilotprojekt i tre län. Projektet innebar främst att tjänstemän på Arbetsförmedlingen fick utbildning och avsevärt mycket mer tid för coachning och rådgivning för nyanlända som deltog i introduktionsprogrammet. Eftersom deltagarna slumpades till projektet underlättades utvärderingen. Coachningen visade sig ha goda effekter på deltagarnas tillträde till arbetsmarknaden.²³⁷

ETABLERINGSREFORMEN

År 2010 infördes lagen om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare.²³⁸ Lagen avsåg att skynda på nyanländas etablering i arbetslivet genom att betona nyanländas skyldighet att vara aktiva för att bli anställda, och genom att förtydliga ansvarsfördelningen mellan statliga myndigheter. Reformen beskrivs av vissa som ett skifte från introduktionsprogrammets betoning på socialt stöd till en ökad betoning av aktivering av invandrare och deras snabba inträde på arbetsmarknaden.²³⁹ Andra forskare menar att förändringarna inte varit så stora, utan i linje med en successiv övergång från fokus på invandrarers rättigheter till en mer strikt inställning till invandring med fokus på krav och invandrarernas skyldigheter.²⁴⁰

Reformen innebar också att ansvaret för etableringen flyttades från kommunerna till Arbetsförmedlingen. Sverige sålade sig därmed till många andra länder i Europa, som också förstatligade sina integrationsprogram.²⁴¹ Dock kanske det är bättre att tala om fortsatt delat ansvar mellan kommuner och stat, eftersom kommunerna hade kvar ansvaret för SFI och också fick uppdraget att utforma samhällsorientering som en enskild insats i etableringsåtgärderna.²⁴² En fragmentering är här tydlig, där frågan hanteras på olika nivåer av statliga, kommunala och senare även privata aktörer.²⁴³ Överföringen av ansvaret för etableringen till Arbetsförmedlingen har inneburit också en överföring av frågor som rör socialpolitik och integrationspolitik. Uppdelningen mellan statens ansvar, som staten har genom Arbetsförmedlingen, och kommunernas ansvar har lett till vissa samordningsproblem mellan stat och kommun framför allt i det inledande arbetet med etableringsåtgärder.²⁴⁴

Förstatligandet var en respons på kritiken att organisationen av integrationen varierade mellan kommunerna och behövde bli mer likformad för att inte leda till orättvisa möjligheter beroende på bostadskommun. Förstatligandet kan dock ses i kontrast till vad som i forskning om integration och EU:s policy kallas *the local turn*, och som lyfter fram det lokalas och framför allt städers betydelse för migranternas integration.²⁴⁵ När organiseringen av integration sker på statlig nivå, kan den kritiseras för att vara svår att anpassa till lokala förhållan-

236. Gebhart 2016.

237. Andersson Joona & Nekby 2012.

238. Lag 2010:197.

239. Fernandes 2015; Larsson 2015; Qvist 2012.

240. Dahlstedt & Neergaard 2019; Schierup & Ålund 2011.

241. Gebhart 2016; Emilsson 2015; Ennerberg 2019, s. 3.

242. Byström & Frohnert 2017.

243. Sarstrand Marekovic 2011.

244. Qvist 2016.

245. Doomernik & Bruquetas-Callejo 2016.

den och behov, och för att den är oflexibel vid förändringar i migrationsflödet som är olika i olika kommuner och regioner. Förstatligandet i kombination med outsourcing av individuell integrationsservice till privata företag kan ses i kontrast mot kommuners försök att skapa lokala lösningar.

Lokalt anpassade integrationsprogram skulle kunna ha större möjligheter att påverka organisationen av lokalsamhället till att bli mer inkluderande, genom att fokusera på de ömsesidiga relationerna mellan olika integrationssfärer och lokala aktörer.²⁴⁶ Med ett annat sätt att formulera det innebär statliga integrationsprogram att det utvecklas särskilda program riktade till invandrade personer, i stället för att lösningar hittas inom generella politikområden, det vill säga att statliga integrationsprogram innebär ett avsteg från en universalistisk välfärdspolitik.

Enligt förordning SFS 2010:409 (3a§) ska Arbetsförmedlingen upprätta en etableringsplan när den nyanlände har tagits emot i en kommun. De personer som aktivt deltar i en etableringsplan med aktiviteter på heltid, 40 timmar i veckan som planeras i samråd mellan deltagaren och arbetsförmedlaren, har rätt till etableringsersättning under högst två år. Om personen avbryter etableringsplanen dras dagersättningen in. Etableringsprogrammet pågår i som längst 24 månader. Därefter har invandrade personer samma rättigheter som den övriga befolkningen.

Målet är att heltidsaktiviteterna ska anpassas efter deltagarnas tidigare erfarenheter och framtida mål på arbetsmarknaden. Aktiviteterna omfattar vanligtvis SFI i kombination med andra åtgärder såsom arbetsmarknadspraktik, subventionerat arbete, arbetsträning eller arbetsmarknadsutbildning.²⁴⁷ Sett till innehållet är programmet ganska likt motsvarande program i andra länder i Europa.²⁴⁸ Etableringsprogrammet innehåller även viss samhällsorientering, men inget mer sammanhållet socialt stöd för individen att hantera en ny livssituation. Deltagarna ska också få information om var i Sverige deras yrkeskunskaper bäst kan behövas för att öka matchningen på arbetsmarknaden. Det erbjuds också kompletterande utbildningar för att undvika att personer med hög utbildning inte hamnar i ett yrke som de är överkvalificerade för. Inom ramen för etableringsprogrammet finns det möjlighet att ta del av subventionerade anställningar i form av de nystartsjobb och instegsjobb som infördes 2007.²⁴⁹

År 2010 infördes även privata jobbcoacher – eller etableringslotsar – som på uppdrag av Arbetsförmedlingen skulle hjälpa de nyanlända att få arbete.²⁵⁰ De nyanlända hade svårt att välja bland de privata aktörerna men efterfrågade och fick socialt och praktiskt stöd. Utvärderingar indikerar att lotsarna tycks ha ökat sina intäkter genom att attrahera deltagare snarare än att faktiskt få dem i arbete, vilket kan ha lett till att fokus på det sociala stödet trängde undan det arbetsmarknads-

246. Gebhart 2016.

247. Ennerberg 2019, s. 3.

248. Bevelander & Emilsson 2019.

249. Engdahl & Forslund 2019.

250. Sibbmark, Söderström & Åslund 2016.

inriktade arbetet.²⁵¹ Etableringslotsarna kritiserades också för att fokusera på snabba resultat framför deltagarnas långsiktiga mål.²⁵² Etableringslotsarna avskaffades 2015.

I stället för att enbart stärka arbetsmarknadsperspektivet för nyanlända skulle man kunna förvänta sig att Arbetsförmedlingen till viss del skulle ta sig an sociala frågor, men i och med större betoning på arbete verkar det sociala stödet ha hamnat mera i bakgrunden sedan 2015. Eriksson menar att det i samband med att systemet med lotsar avvecklades 2015 uppstod ett vakuum, eftersom inga andra aktörer fick tydligt ansvar för vägledning av flyktingar och socialt stöd till dem.²⁵³ Omsorgsbehovet kvarstår dock eftersom flyktingar ofta har många frågor om exempelvis bostad, hälsa och familjeåterförening som måste lösas.²⁵⁴

Frågan är hur väl Arbetsförmedlingen är rustad för att lösa dessa frågor och vilka möjligheter det finns för Arbetsförmedlingen att samarbeta med kommuner som ansvarar för bland annat bostadsfrågan. Enligt en avhandling från 2017, baserad på intervjuer med deltagare i etableringen, menar många nyanlända att de enbart blir erbjudna »förpacketerade lösningar«, som inte tillhandahåller den hjälp eller det stöd som de verkligen behöver.²⁵⁵ Organisationen för snabbt tillträde till arbetsmarknaden, där ansvaret för sociala frågor är otydligt formulerat, riskerar leda till att deltagarna i etableringsprogrammet inte får hjälp med frågor som behöver lösas för att de ska kunna finna sin plats på arbetsmarknaden.

En enkätundersökning från 2015 som vände sig till kommuner gällande samordningen av lokala etableringsinsatser med Arbetsförmedlingens insatser, visar att det största problemet då uppgavs vara boendeinsatserna som 58 procent var missnöjda med. Därefter var kommunerna missnöjda med yrkesutbildning för nyanlända (55 procent) och hälsofrämjande insatser (54 procent). En femtedel av kommunerna svarade att bristande individanpassning i kompletterande aktörers insatser var ett mycket stort problem och en tredjedel att det utgjorde ett ganska stort problem. Hälften av kommunerna gjorde bedömningen att det var ett stort problem att de nyanländas hälsosituation inte togs i beaktande eller att insatserna överlag inte gav en bra helhetslösning för individen. Lång väntan före insatser, tidskrävande resor mellan parallella insatser och otydlig information om försörjning efter avslutad etableringsplan uppgavs utgöra problem av omkring 40 procent av kommunerna.²⁵⁶ Samtidigt var det bara 30 procent av de kommuner som är ansvariga för bostäder och socialt stöd som deltog i att utveckla introduktionsplanen tillsammans med Arbetsförmedlingen.²⁵⁷

Tiden mellan beviljat uppehållstillstånd och etableringsamtal på Arbetsförmedlingen är lång. För personer som inte bott på anläggningsboende var den genomsnittliga ledtiden i maj 2017 122 dagar, medan motsvarande siffra för perso-

251. Sibbmark, Söderström & Åslund 2016.

252. Larsson 2015.

253. Eriksson 2019, s. 36.

254. Ennerberg 2017.

255. Abdulla 2017.

256. Länsstyrelserna 2016.

257. OECD 2016.

ner som hade bott eller bodde på anläggningsboenden var 195 dagar.²⁵⁸ I relation till att vissa får uppehållstillstånd på 13 månader så är det en oerhört lång tid som går till att vänta.²⁵⁹

Ett ytterligare problem som noterats är långa handläggningstider för validering av utbildning och kunskaper.²⁶⁰ De långa väntetiderna ger incitament till att ordna boende och någon form av försörjning på egen hand. Det kan se positivt ut på kort sikt, men på lång sikt riskerar det att leda till att individer bor trångt och otrött, att de skaffar sysselsättning som inte motsvarar kunskaper de har och att de inte förvärvat de språkkunskaper som behövs för att få tillgång till fler alternativ på arbetsmarknaden.

För att i någon mån kompensera för de långa väntetiderna infördes 2015 frivillig svenskundervisning redan för asylsökande – så kallad »Svenska från dag ett«.²⁶¹ Det är dock bara 36 procent av dem som är inskrivna som i slutändan går klart SFI,²⁶² och det har visat sig svårt att kombinera SFI med arbete eller andra etableringsinsatser, enligt utvärderingar av flera myndigheter.²⁶³ Detta tolkar Eriksson som ett utslag av att individerna, om de tvingas välja, prioriterar arbete eller insatser med direkt arbetsmarknadsanknytning; särskilt insatser där SFI kombineras med yrkesinriktade insatser framstår som mer lyckosamma.²⁶⁴ Allt fler kommuner erbjuder SFI i kombination med yrkesutbildning i syfte att förkorta vägen till arbete och bidra till stärkt kompetensförsörjning. I vissa av dessa är svenskundervisningen särskilt inriktad mot yrkesspråk. Kvaliteten och utformningen av dessa språkkurser varierar dock kraftigt mellan olika kommuner.²⁶⁵

Väntetid och köer för att komma in på SFI-kurser²⁶⁶ kan också vara en förklaring till att individer hinner hitta annan sysselsättning innan de kommer in på en SFI-kurs. Brist på anpassning av arbetssätt och arbetsformer efter elevernas behov och förutsättningar, för att främja deras allsidiga språkutveckling, är också något som kan bidra till att många inte slutför SFI.²⁶⁷

På grund av deltagarnas olika behov, tidigare erfarenheter och kunskap i svenska blir det problem med att finna individualiserade aktiviteter för målgruppen, framför allt i de tidiga etableringsinsatserna innan deltagarnas svenska har nått en högre nivå.²⁶⁸ Ennerberg visar att de nyanlända har varierande förutsättningar att ta del av de åtgärder som står till buds inom etableringen, men också att åtgärderna inte är anpassade efter de olika förutsättningarna som deltagarna har.²⁶⁹

Det är mindre än 7 procent av de individer som lämnar etableringsprogrammet som går vidare till utbildning.²⁷⁰ Skolverket ser flera hinder för utrikes föddas deltagande i olika typer av vuxenutbildning: brister i de organisatoriska förutsättningarna, brister i flexibilitet och individanpassning samt brister i samverkan mellan berörda aktörer. Skolverket ser ett ökat behov av stöd från ytterligare eller alternativa läroresurser. Språkrav inom vuxenutbildningen och hos branscherna

258. Larsson 2017, s. 22. Även OECD 2016 kommenterar de långa väntetiderna.

259. Larsson 2017, s. 22.

260. Ennerberg 2019, s. 4.

261. Fejes, Dahlstedt, Mešić & Nyström 2018.

262. Skolverket 2017a. Under 2018 fullföljde 35 procent av kursdeltagarna sin kurs och 24 procent avbröt den enligt Skolverket 2018.

263. Eriksson hänvisar till: Statskontoret 2009. Sfi-resultat, genomförande och lärarkompetens. En utvärdering av svenska för invandrare. Stockholm: Statskontoret; Skolinspektionen 2010. Svenskundervisning för invandrare (Sfi) – en granskning av hur utbildningen formas efter deltagarnas förutsättningar och mål. Stockholm: Skolinspektionen samt Riksrevisionen 2015b.

264. Eriksson 2019, s. 39.

265. Skolverket 2019.

266. Skolverket 2017b.

267. Skolinspektionen 2018.

268. Ennerberg 2019, s. 4.

269. Ennerberg 2019.

270. Eriksson 2019, s. 38; Arbetsförmedlingen 2018, s. 47.

efter genomförd utbildning kan också utgöra hinder, liksom elevernas egna intressen och prioriteringar.²⁷¹

I en utvärdering av Sveriges integrationspolitik publicerad 2016²⁷² menar OECD att Sverige var väl förberett när det stora antalet flyktingar kom 2015, och ser flera fördelar med hur etableringsprogrammet organiseras, särskilt nämns det då nyinrättade »Snabbspår»²⁷³ men även en god arbetsmarknad generellt vid den tiden. OECD lyfter dock också fram viktiga brister:

- › Skillnader mellan hur olika kommuner organiserar integrationen. Olika möjligheter gör att flyktingar väljer att flytta, vilket kan fördröja integrationen.
- › Etableringsprogrammet tar slut efter två år trots att längre tid ofta behövs. Få personer går vidare till högre utbildning efter etableringsprogrammet.
- › Korta utbildningar är vanligare. Utbildning och samarbete med Arbetsförmedlingen varierar mellan kommuner.
- › Kvaliteten på SFI varierar. I genomsnitt hoppar 22 procent av utbildningen, men i vissa kommuner hoppar 55 procent av.²⁷⁴
- › Dålig koppling mellan vuxenutbildningen och arbetsmarknaden.
- › Dåligt samarbete mellan kommuner och Arbetsförmedlingen.

Brist på bostäder är enligt OECD en förklaring till att väntetiderna på anläggningarna är för långa. Därför, menar OECD, borde etableringsinsatser påbörjas redan innan kommunplaceringen.²⁷⁵

Även Riksrevisionen menar att etableringen på arbetsmarknaden tar för lång tid och att bristen på bostäder är en starkt bidragande orsak till det. De menar att etableringsreformen lett till att storstadskommuner relativt sett tar emot allt färre nyanlända, trots att det är där sysselsättningen ökar mest. De argumenterar därför för att etableringen sannolikt skulle gå snabbare om fler nyanlända bosatte sig i tillväxtkommunerna.²⁷⁶

Arbetsförmedlingens egna uppföljningar visar att manliga och kvinnliga deltagare inom etableringen har olika möjligheter att ta del av de arbetsmarknadspolitiska insatserna, där kvinnor till exempel oftare hänvisas till utbildningsförberedande insatser och män lättare får tillgång till insatser såsom instegsjobb, nystartsjobb och arbetsmarknadsutbildningar. Män blir också oftare kallade till besök och klassificerade som »matchningsbara».²⁷⁷

Förberedande och orienterande utbildning (FUB) är en av Arbetsförmedlingens största insatser. Under 2016 deltog drygt 73 500 personer i FUB. En granskning av Riksrevisionen visar bland annat att arbetssökande som deltar i insatsen får lägre framtida arbetsinkomster än andra arbetssökande, vilket talar för att insatsen inte är effektiv. För dem med högst en

271. Skolverket 2018.

272. OECD 2016.

273. År 2015 infördes flera snabbspår för nyanlända med yrkeserfarenhet inom vissa bristyrken, se exempelvis Mickwitz & Bengtsson 2019.

274. OECD 2016, s. 23.

275. OECD 2016.

276. Riksrevisionen 2015b.

277. Cheung 2018.

förgymnasial utbildning eller som är födda utanför Europa är effekten dock positiv. Granskningen visar också att kvaliteten varierar och att vissa inriktningar av FUB fungerar bättre än andra.²⁷⁸

Trots kritiken har studier visat att deltagare i det statliga etableringsprogrammet med större sannolikhet hittade arbete än deltagare i en kontrollgrupp som deltog i kommunala introduktionsprogram. De hade också högre medelinkomst än kontrollgruppen. Däremot var det en högre andel deltagare i kontrollgruppen som studerade på heltid.²⁷⁹ En annan rapport visar att det verkar som att Arbetsförmedlingens arbete med målgruppen förbättrades efterhand; deltagare från åren 2012 till 2015 gick i större utsträckning vidare till arbete eller utbildning än gruppen som påbörjade etableringen 2011.²⁸⁰

ETABLERINGSPROGRAMMET

Sättet som arbetsmarknadsintegration organiseras på tog en ny vändning från och med år 2018 när Arbetsförmedlingens etableringsuppdrag omformulerades till ett etableringsprogram, vilket innebar att verksamheten skulle inordnas med Arbetsförmedlingens övriga arbetsmarknadspolitiska program. Arbetsförmedlingen har inte längre ansvar för utbetalning av etableringsersättning – det ansvaret lämnades i stället till Försäkringskassan – men däremot större möjligheter att sanktionera de individer som inte följer sin etableringsplan.²⁸¹

I januari 2018 fick kategorin flykting eller skyddsbehövande större skyldigheter: de förlorar den ekonomiska ersättningen, men inte uppehållstillståndet, om de avviker från etableringsprogrammet.

STUDIER OM DE HÅRDARE KRAVENS EFFEKTER

Kritiker menar att etableringspolitiken för nyanlända i stor utsträckning övergått till ett så kallat *workfare*-perspektiv som innebär hårdare krav på nyanlända arbetslösa.²⁸² Hårdare krav på individen för att hen ska beviljas uppehållstillstånd och få medborgarskap innebär rent konkret att det blir svårare för hen att integreras i betydelsen erhålla medborgerliga rättigheter.²⁸³ Samtidigt som många forskare kritiserar de hårdare kraven som tenderar att införas i många invandringsländer, så finns det andra som menar att kombinationen av en stark välfärd och mångkulturell integrationspolitik minskar incitamenten för nyanlända att lära sig språket i det nya landet och skapa de inter-etniska sociala kontakterna som behövs för att man ska lyckas på arbetsmarknaden.²⁸⁴ Betoning av individens eget ansvar förutsätter dock att individen dels har den kompetens som efterfrågas på arbetsmarknaden, dels besitter handlingskraft. Hårdare krav och mindre stöd kan därför vara mer gynnsamt för dem som har »de rätta resurserna».²⁸⁵

Forskningen om hur etableringsprogrammet och aktiveringsåtgärderna i Sverige fungerar ur ett mer övergripande och

278. Riksrevisionen 2017.

279. Andersson Joona & Nekby 2012; Andersson Joona, Wennemo Lanninger & Sundström 2016.

280. Ennerberg 2019, s. 4; Cheung & Rödin 2018.

281. Eriksson 2019, s. 19.

282. Ennerberg 2019, s. 5; Larsson 2015.

283. Goodman 2010. På engelska talar man om *civic integration*.

284. Koopmans 2010; Heidenreich & Aurich-Berheide 2014.

285. Dingeldey 2007.

långsiktigt perspektiv är än så länge inte särskilt omfattande. Det är också ganska svårt att ge en sammanlagd bedömning eftersom programmet innehåller en mängd olika aktiviteter.

Andersson Joona drar slutsatsen att de etableringsprogram som Arbetsförmedlingen ansvarar för är bättre organiserade än de tidigare program som kommunerna ansvarade för. Det statliga etableringsprogrammet ger något bättre utfall mätt i andel i sysselsättning, och Andersson Joona menar att det finns goda anledningar att tro att det är fördelaktigt att organisera åtgärder för nyanlända och anhöriga inom samordnade introduktionsprogram av den aktuella modellen.²⁸⁶ Andersson Joonas genomgång av forskningen kring dessa åtgärder i de nordiska länderna visar att medan språkutbildning och subventionerade anställningar i offentlig sektor ger osäkra resultat, åtminstone på kort sikt, så verkar subventionerade anställningar i privat sektor ha bra effekt på sysselsättning för nyanlända.

I en senare rapport visar Andersson Joona att både subventionerade anställningar och deltagande i vuxenutbildning korrelerar positivt med sannolikheten att vara sysselsatt under det fjärde året efter kommunplacering.²⁸⁷ Även deltagande i arbetspraktik och arbetsmarknadsutbildning korrelerar positivt med sysselsättning. Deltagande i hälsofrämjande och sociala aktiviteter visar sig däremot korrelera negativt med sysselsättning, vilket enligt Andersson Joona kan bero på att personer som deltagit i dessa aktiviteter står längre ifrån arbetsmarknaden än andra.

Andersson Joona uppger att en majoritet av deltagarna i etableringsprogrammet tillbringar en stor del av sin tid i programmet med aktiviteter av förberedande karaktär och menar att det är möjligt att kopplingen mellan deltagande i dessa åtgärder och arbetsmarknadsutfall är relativt svag. Det kan dock bero på att det inte räcker att studera tiden i etableringsprogrammet för att förstå vilken roll arbetsmarknadspolitiska insatser spelar för denna grupps etablering på arbetsmarknaden, eftersom deltagarna sedan fortsätter med insatser inom ordinarie arbetsmarknadsåtgärder på statlig och kommunal nivå.

Utvärderingarna av Andersson Joona mäter effekter i form av individers anställning. Men som vi diskuterat tidigare i denna rapport kan integration ses i ett betydligt bredare perspektiv.

Fernandes skiljer mellan radikal *empowerment*,²⁸⁸ som siktar mot strukturella förändringar, och liberal *empowerment*, där det är individen som ska stärkas, och drar slutsatsen att det är den liberala *empowerment*-ideologin som är mest framträdande inom nordiska etableringsprogram.²⁸⁹ Fernandes menar att den radikala *empowerment*-ideologin inte går att genomföra inom det ramverk som etableringsprogrammet erbjuder, eftersom programmet syftar till att förändra individer och inte de strukturella hinder som hindrar utrikes födda och flyktingar att komma in på arbetsmarknaden.²⁹⁰ Det är flyktingarna

286. »[T]here are good reasons to believe that it is beneficial to organise measures for newly arrived immigrants and family migrants within coherent introduction programmes of the current type.« Andersson Joona 2019, s. 21.

287. Andersson Joona 2020a.

288. Empowerment brukar på svenska översättas till »egenmakt«, men kan alltså även syfta till att ge makt till en grupp.

289. För Sveriges del har hon baserat analysen på Proposition 2009/10:60.

290. Fernandes 2015.

som ses som passiva, eftersom de inte arbetar, och därför är det viktigt att de blir aktiverade.²⁹¹ Genom olika integrationsprogram överförs ansvaret för integrationen till de nyanlända, och de senaste versionerna av integrationsprogram, i Sverige men även i Norge och Danmark, uppvisar allt större inslag av straff för de nyanlända som inte följer programmet.²⁹² Den här transformationen av hur empowerment tolkats inom politisk ideologi känns igen från socialt arbete.²⁹³

Wikström och Ahnlund visar också hur aktiveringen motiveras med ökad anställningsbarhet och att deltagarna görs redo för arbete. Man antar att det är nyttigt att hålla sig aktiv. Detta, menar Wikström och Ahnlund, ligger i linje med en *workfare*-ideologi, vars främsta målsättning är att flyktingar inte ska bli passiva mottagare av bidrag, eftersom det förväntas leda till att de blir klientaliserade och exkluderade från anställning och möjlighet att försörja sig själva.²⁹⁴ Larsson visar hur anställda på Arbetsförmedlingen använder olika strategier för att fylla upp tiden med aktiviteter, enligt kravet på fulltidsaktivering. I vissa fall leder det till vad Larsson kallar för »tomma aktiviteter«, som deltagarna i programmet måste delta i för att få sin ersättning.²⁹⁵

Lokala integrationsprojekt

Assimileringspolitik förutsätter en idé om en gemensam stat och kultur att assimileras till. Om vi i stället tänker oss att integration består av ett ömsesidigt samspel där regionala och lokala institutioner, arbetsmarknad och sociala nätverk är avgörande, så behöver integrationen ses mer utifrån ett lokalt perspektiv.²⁹⁶ I takt med att den globala migrationen ökar kommer särskilt större städer i allt större utsträckning befolkas av människor med ursprung från andra länder, och den så kallade majoriteten kommer att vara i minoritet.²⁹⁷ Även om den nationella integrationspolitiken är viktig, sker implementeringen av centrala delar på lokal nivå. Vad aktörer på regional och kommunal nivå gör kan vara minst lika viktigt som vad de statliga gör. Dessutom kan det, som vi diskuterade inledningsvis, finnas kopplingar mellan olika aktörer.

Skillnader inom länder och mellan städer kan vara stora.²⁹⁸ Simsek-Çaglar och Glick Schiller har till exempel visat exempel på hur vissa städer genom aktiv migrationspolitik försöker attrahera migranter i syfte att stimulera ekonomisk tillväxt. Samtidigt som migranter förlorar resurser genom att migrera, är de aktiva i att skapa sin egen process och bidrar till det lokala ekonomiska och sociala livet.²⁹⁹ Deras studier visar också att den lokala nivån är en arena där migrationspolitik förhandlas och implementeras, något som flera forskare har påpekat.³⁰⁰ Fainstein ger ytterligare exempel på hur lokala integrationsregimer och system för inkludering spelar roll för möjligheten

291. Fernandes 2013.

292. Fernandes 2013.

293. Turunen 2004, s. 181. Se även Urban 2018, s. 36.

294. Wikström & Ahnlund 2018.

295. Larsson 2015, s. 315–316.

296. Glick Schiller & Çaglar 2009.

297. Crul 2016.

298. Doomernik & Bruquetas-Callejo 2016.

299. Simsek-Caglar & Glick Schiller 2018.

300. Wimmer & Glick Schiller 2003; Alexander 2004; Caponio & Borkert 2010; Lidén & Nyhlen 2014; Schmidtke 2014.

till att genomföra lokala utvecklingsprojekt på ett demokratiskt och rättvist sätt.³⁰¹

Lokala faktorer är alltså av betydelse för både den lokala in- och utvandringen och integrationen. Kommunens storlek verkar inte ha någon betydelse. Däremot är kommunala åtgärder, insatser av näringsliv och civilsamhälle och samverkan, faktorer som återkommande nämns som framgångsfaktorer för snabb etablering av nyanlända på arbetsmarknaden.³⁰²

Den lokala politiken i kommuner kan relateras till lokal politik, historia och tillgängliga resurser.³⁰³ Det är därmed viktigt att studera inte bara hur policyn formuleras, utan också hur den organiseras och implementeras på lokal nivå.³⁰⁴ Även om staten har tagit över ansvaret för etableringsprogrammen så pågår en mängd lokala åtgärder för inkludering av nyanlända. Många kommuner uppfattar ett behov av ytterligare insatser för att stödja nyanlända, inte minst efter det att individerna blir utskrivna från etableringsprogrammet och är hänvisade till kommunerna för fortsatt stöd.³⁰⁵

Kommuner har ofta personer anställda som jobbar särskilt med integration. Många kommuner har dessutom ett särskilt center för integration.³⁰⁶ Även regioner, civila organisationer och näringslivet organiserar insatser för integration. Kommunerna jobbar inom sin linjeorganisation med exempelvis samarbete med aktörer på den lokala arbetsmarknaden. Vi menar dock att det kommunala arbetet och projekt som riktar sig till nyanlända – och inte bara till kommunens interna organisation – oftast är inriktade mot en integrationssfär, det vill säga mot social integration, möten mellan nyanlända och etablerade; bostad; hälsa; utbildning eller jobb. Här har integrationssamordnaren eller integrationscentrumet en viktig sammanhållande roll.

För att tydliggöra arbetsfördelningen inom etableringsinsatserna på lokal nivå har Arbetsförmedlingen ansvar för att en lokal överenskommelse (LÖK) tecknas mellan berörda parter. Ungefär fyra femtedelar av de kommuner som svarat på enkätundersökning av Länsstyrelserna uppger att de hade en sådan 2012 till 2015.³⁰⁷

Exempel på aktiviteter för att stimulera till möten och kontakter mellan nyinflyttade och etablerade kan vara språkkaféer, aktivitetshus, matlagningskurser, vänprojekt och kontaktfamiljer.³⁰⁸ Aktiviteter för att underlätta för nyanlända att delta i föreningslivet, till exempel idrottsföreningar och politiska partier, är också vanliga.³⁰⁹ I flera regioner har Arbetsförmedlingen i samarbete med civilsamhället börjat införa deltagande i föreningsverksamhet som en ny typ av aktivitet i etableringsprogrammet, för att därigenom hitta alternativa vägar till integration och skapa förutsättningar för inträde på arbetsmarknaden.³¹⁰

Vi har inte hittat några studier som systematiskt jämför och utvärderar de olika projekten. Vi har dock hittat presentationer

301. Fainstein 2010.

302. Wennberg, Videnord & Bråmås 2019.

303. Filomeno 2017.

304. Penninx & Garcés-Masareñas 2016b.

305. Eriksson 2019.

306. Enligt vår sökning den 22 november 2019 fanns integrationscentrum eller -centra i följande kommuner: Arvika, Eda, Eksjö, Essunga, Göteborg, Karlskrona, Malung-Sälén, Malmö stad, Motala, Strömstad, Söderköping, Tjörns kommun, Ulricehamn, Umeå, Ovanåker och Skaraborg och Vänersborg.

307. Länsstyrelserna 2016.

308. Se t.ex. Aytar 2016; Jönsson & Scaramuzzino 2016, s.14; Lindroth 2017, s. 49 f.; Länsstyrelsen Stockholm 2018, refererade i Eriksson 2019.

309. Gustafson 2004, s.112 ff.; Lukkerz & Thiborg 2011; Lindroth 2017, s. 52; Dahlstedt & Ekholm 2019, refererade i Eriksson 2019.

310. Se Jönsson & Scaramuzzino 2016, refererade i Eriksson 2019.

av exempel på olika lokala integrationsprojekt och forskares och myndigheters kartläggningar. Det intressanta med dessa exempel och kartläggningar är att de visar på stor variation.

Som lyckade lokala arbetsmarknadsprojekt presenteras bland annat metoden »Matchning från dag ett»³¹¹. Den är ett exempel på en arbetsmarknadsorienterad insats som försöker utgå från heterogeniteten i gruppen nyanlända och anpassa matchningen till varje individs kompetens och egna önskemål. Även jobbspåren lyfts fram som bra exempel på insatser som bygger på intresse och engagemang från arbetsgivaren, och som formuleras och genomförs i samverkan mellan kommun, Arbetsförmedlingen och arbetsgivaren.³¹²

En kartläggning av aktiviteter som är inriktade på arbetsmarknadsintegration för utrikes födda i Stor-Göteborg fann 187 aktiviteter som pågick under kartläggningen.³¹³ Kartläggningen identifierade fyra olika typer av aktiviteter med syfte att främja arbetsmarknadsintegration: 1) Aktiviteter riktade direkt till utrikes födda genom praktikplatser, kartläggning av kompetens och mentorskap, 2) Projekt för att stärka organisationen av arbetsmarknadsintegration med syfte att utveckla metoder, skapa samarbete och utveckla strategier, 3) Projekt med avsikt att främja lokal tillväxt genom att skapa och upprätta nätverk samt stödja företagande och 4) Projekt som stödjer en mer holistisk syn på integration, som fritidsaktiviteter, hälsofrämjande aktiviteter, organiserade möten mellan etablerade invånare och nyanlända.³¹⁴

På Sveriges Kommuner och Regioners hemsida presenteras 47 exempel på olika integrationsprojekt.³¹⁵ De vanligaste exemplen är olika metoder för att samordna kommunens arbete antingen internt eller i samarbete med föreningsliv och arbetsgivare. Många kommuner har anställt någon form av integrationskoordinator och försöker förenkla för de nyanlända att hitta information och få hjälp med olika saker. I flera kommuner verkar intresset från civila organisationer vara stort och kommunen har hjälpt till att samordna genom att ordna med mötesplatser eller en integrationssamordnare. Idéburet offentligt partnerskap (IOP) är en organisationsform för samarbete mellan civila organisationer och kommunen, och det finns flera exempel på IOP.

Det finns också flera projekt som på mer eller mindre kreativa sätt försöker hjälpa de nyanlända att hitta bostad. I några kommuner anordnas möten mellan nyanlända och arbetsgivare i försök att matcha arbetssökande med arbetsgivares behov, att validera kunskap och ordna praktikplatser. Slutligen finns även exempel på hur information riktade till nyanlända eller till personal inom vården kan förbättra tandhälsa och kommunikation inom vården.

I flera av de presenterade projekten beskriver kommuner att de haft som ambition att försöka få de nyanlända att stanna kvar i kommunen och utvecklat ambitiösa program för att ordna

311. Riksrevisionen 2015; Eriksson, 2019.

312. Eriksson 2019.

313. Diedrich & Hellgren 2018.

314. Diedrich & Hellgren 2018, s. 46.

315. Sveriges Kommuner och Regioner.

bostad och arbete, men att dessa projekt lades ner när antalet flyktingar som blev placerade i kommunen minskade.

Stockholms Länsstyrelse beskriver i en katalog de 24 projekt som finansierades 2018–2019.³¹⁶ Dessa innehåller:

- › Projekt för att lotsa de nyanlända till föreningslivet (6 projekt) genom information, lotsar, matchning och kulturgrupp på biblioteket.
- › Projekt som har med bostad att göra (6 projekt): samverkan mellan kommunala bostadsbolag, vägledning, utbildning av volontärer som kan informera de nyanlända om hur man söker bostad. Utveckla metodstöd för information till nyanlända om boende med mera. Inom denna kategori fanns projektet med störst budget, 4 miljoner, som skulle innehålla utbildning och samverkan för att ge riktad och uppsökande bostadsvägledning.
- › Projekt som är inriktade mot arbete och utbildning (4 projekt): samverkan internt inom kommunen samt mellan kommunen och statliga myndigheter (eftersom Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen saknas lokalt), språkkafé, utbildning av kommunanställda och träffar för ensamkommande med information om studier.
- › Projekt som är inriktade mot kultur, hälsa och övrigt (9 projekt): utveckling av en lantgård till en plattform där natur, trädgård, och friluftsliv fungerar som metod för integration och mångfald, och där kommunens olika förvaltningar, näringslivet och Arbetsförmedlingen arbetar ihop.
- › Samverkan mellan Migrationsverket, landstinget och Skatteverket för att skapa kunskap om vilka möjligheter till individuella anpassningar och medicinska behov som finns. Aktiviteter för nyanlända med information om jämställdhet, hedersvåld, könsstämpning och HBTQ samt utbildning av omsorgspersonal.
- › Flera aktiviteter som särskilt riktas till mödrar: Utbildning av cirkelledare som ska kunna ge föräldrastöd till föräldralediga kvinnor, kulturbesök för nyanlända mammor, öppen förskola för nyanlända mödrar med småbarn som bor i glesbygd som saknar öppen förskola, förskola och SFI. Samt daglig verksamhet, som till exempel sagostund och som det finns behov av på grund av kö till SFI.

Det finns sammanfattningsvis en mängd olika typer av lokala aktiviteter som dels inriktas på att utveckla samarbete mellan aktörer på olika nivåer för att förbättra organisationen av integrationen, dels vänder sig direkt till de nyanlända. Insatserna visar också på vilka åtgärder som behövs på lokal nivå när systemen för bosättning och arbetsmarknadsintegration inte fungerar.

FRAMGÅNGSFAKTORER

FÖR LOKALA INTEGRATIONSPROJEKT

Internationella studier om projekt med syfte att motverka lokal koncentration av arbetslöshet kan sammanfattas med att det inte går att identifiera någon enskild modell som garanterar lyckosamma resultat. Följande aspekter har dock ofta visat sig vara värdefulla: att nå målgruppen, ett holistiskt arbetssätt, individuellt anpassade åtgärder, långsiktigt personligt stöd i stället för punktinsatser, flexibilitet, att jobba med deltagarnas motivation, partnerskap och arbetsgivares delaktighet.³¹⁷ Detta borde rimligtvis även gälla åtgärder för att underlätta nyanländas etablering på arbetsmarknaden. Vi har dock inte hittat någon systematisk utvärdering som tar ett samlat grepp om de många projekt för integration av nyanlända som organiseras i kommunerna.

En rapport från Skolverket med uppdrag att redovisa goda exempel på SFI kombinerad med yrkesutbildning redovisar följande framgångsfaktorer:

- › tydliga mål på kommunal nivå som genomsyrar verksamheten
- › en organisation som möjliggör samverkan mellan olika aktörer kring utbildning och kompetensbehov och som stödjer nytänkande
- › samarbete mellan lärare, oftast SFI- och yrkeslärare, kring elevens lärande, där språklärare och yrkeslärare förstärker varandras budskap, vuxenutbildning, bransch och arbetsplatser hittar gemensamma intressen och mål
- › elever samlas kring liknande intressen och mål, vilket kan leda till att de förstärker varandras motivation och lärande.³¹⁸

Enligt en kunskapsöversikt för »strategiskt arbete med nyanlända« av Eriksson behöver stödinsatser för nyanlända anta ett holistiskt perspektiv som tar hänsyn till den nyanländes hela livssituation, behov och intressen samt utgå från en syn på individen som kapabel och motiverad för att vara lyckosamma. »Frågor om exempelvis hälsa, boende och social integration måste förstås som tätt förknippade med, och grundläggande förutsättningar för, arbetsmarknadsetablering.«³¹⁹

Troliga förklaringar till den identifierade bristen på sådan individanpassning är organisatoriska »stordriftsfördelar« och projektets behov av att hantera det stora antalet deltagare genom att standardisera insatserna.³²⁰ Vidare hävdar Eriksson, med grund i kunskapsöversikten, att specifika insatser behöver vara kvalificerade, integrerade och sammanhållna samt fokuserade. De behöver uppfattas som meningsfulla och anpassas till individen. Att möjliggöra för en långsiktig planering för individens etablering är centralt, samt att förbättra möjligheterna till grundläggande vuxenutbildning och validering av befintlig kunskap. Att jobba aktivt för att arbetsgivare ska skapa reguljära arbetstillfällen – snarare än att subventionera-

317. Green & Hasluck 2009.

318. Skolverket 2019.

319. Eriksson 2019.

320. Eriksson 2019, med hänvisning till Lipsky, M. 2010. *Street-Level Bureaucracy: Dilemmas of the individual in public services*. New York: Russell Sage Foundation, s. 83 f., 99 f.; Riksrevisionen 2015, s. 104.

de anställningar överutnyttjas – är också viktigt, menar Eriksson.³²¹

Ytterligare bidragande faktorer till fungerande integration är att det lokala politiska och samhälleliga klimatet kännetecknas av en välkomnande inställning till tillskottet av nya invånare och att lokalbefolkningen präglas av engagemang, öppenhet och intresse.³²²

Det verkar finnas ett starkt engagemang från det civila samhället som kommunen erbjuder samordning av och komplement till. Och det verkar finnas potential att utveckla samarbetet mellan kommuner och arbetsförmedling på lokal nivå särskilt vad gäller utbildning. Däremot verkar det i flera kommuner finnas ett bättre samarbete mellan lokalt näringsliv och kommunen.

Diedrich och Hellgren konstaterar att de flesta av de aktiviteter de kartlade i sin översikt är organiserade som projekt, vilket kan vara problematiskt för dem som jobbar inom dessa projekt, eftersom det leder till konkurrens om medel (oftast från kommunen eller Europeiska socialfonden), anställningar (för dem som arbetar med integration), om personal (för organisationerna), och om deltagare, eftersom antalet deltagare avgör möjligheten till finansiering.³²³ Konkurrensen kan leda till svårigheter i samarbetet mellan olika aktörer som lyfts fram som viktiga för att verksamheten ska lyckas. Diedrich och Hellgren frågar därför vems intresse som styr aktiviteternas innehåll. Finansiärernas, organisatörernas eller de utrikes föddas? De menar att en organisation ofta vill växa och att den målsättningen inte automatiskt innebär att organisationerna sätter deltagarnas behov i första rummet.

I svensk kontext har lokala projekt ofta haft som målsättning att också minska segregationen. I samband med storstads-satsningen som organiserades i form av lokala utvecklingsavtal med stat, kommuner och så kallade utsatta stadsdelar 1999–2005 gjordes ett hundratal utvärderingar och ett antal avhandlingar diskuterade lokal områdesutveckling och dess möjligheter att påverka segregationen.³²⁴

Kort sagt blev erfarenheterna att områdesutveckling kan bidra till integration för de individer som inkluderas i satsningen, men att den knappast bidrar till integrering på gruppnivå i betydelsen att den skulle bidra till att fler grupper inkluderas och respekteras i ett mångkulturellt samhälle. Områdesinsatserna i utsatta områden bidrar inte heller till att minska segregationen i städer, eftersom de riktar sig till en alldeles för liten andel av befolkningen för att kunna minska inkomstskillnader eller påverka flyttmönster. Däremot kan områdesinsatserna fylla viktiga – och nödvändiga – kompensatoriska funktioner.³²⁵ En tredje möjlighet som lyfts på senare tid är att lokala projekt i utsatta bostadsområden kan bidra med kunskap om lokala förhållanden, strategier och möjliga lösningar genom folkbildning, sociala rörelser och kunskapsallianser.³²⁶ En strategi kan

321. Eriksson 2019, s. 56.

322. Eriksson 2019, s. 33, 49; Alfredsson 2017.

323. Diedrich & Hellgren 2018.

324. Se t.ex. Urban 2009; Palander 2006. För en senare genomgång, se Salonen & Roelofs 2019.

325. Hertting & Urban 2020.

326. Sernhede, Rosales & Södermalm 2019; Stigendal 2014.

därmed vara att mobilisera aktörer från offentlig, privat och civil sektor för att de »ska ta sitt samhällsansvar och tillgängliggöra resurser till enskilda invånare för att förbereda dem för att bli aktiva samhällsmedborgare«.³²⁷

En utvärdering av riktade statsbidrag till socioekonomiskt utsatta bostadsområden 2017–2019, utförd av Riksrevisionen, påpekar att riktade statsbidrag oftast inte är utformade så att de påverkar underliggande strukturella problemen, utan i stället så att den lokala utvecklingen stimuleras.³²⁸ Utvärderingen drar slutsatsen att det finns en brist i dialogen mellan lokala verksamheter och kommun, vilket gör att kunskaper från lokala verksamheter inte förs upp till statlig nivå. Därmed blir det svårt att anpassa statsbidrag till den lokala kontexten. Vidare menar Riksrevisionen att det finns brister i tillvaratagandet av förvärvad kunskap. De kommer också fram till att långsiktiga verksamheter är mera lyckosamma och att det är fördelaktigt om de kan integreras i befintlig verksamhet.

En viktig roll för lokala integrationsprojekt kan också vara att bidra med ett slags kulturell överbryggning, det vill säga till interkulturell dialog. De kan också vara viktiga smörjmedel för att underlätta spridning av information. Tillit och respekt på ett personligt plan kan vara viktigt för att informations-spridning ska kunna fungera i båda riktningarna.³²⁹ Kulturell överbryggning och kommunikation verkar behövas både på ett vertikalt plan, mellan boende, och på ett horisontellt plan, mellan myndigheter på olika nivåer.

Sammanfattning

Kartläggningen av hur integrationspolitiken har organiserats, med särskilt fokus på boende och arbete, visar att integrationspolitiken etablerades som en fråga i Sverige under 1970-talet och sedan dess har gått från en mångkulturell till en mer begränsad syn på integration som en fråga som handlar om att få nyanlända flyktingar och anhöriga i arbete inom två år. Fram till mitten av 1980-talet kunde flyktingar välja var de ville bo, men därefter har statliga och kommunala aktörer i allt större utsträckning försökt styra flyktingars bosättning.

Kommunplaceringar har ändrats från att i hög utsträckning styras av tillgång till bostäder, till att styras av tillgång på arbete. Dock verkar erfarenheterna visa att varken den ena eller andra modellen fungerar ultimatum, vilket vi menar beror på att bostad och arbete är så ömsesidigt beroende av varandra.

Nyanländas boende har alltså ordnats på olika sätt över tid: de har själva ordnat sitt boende, de har blivit placerade i kommuner enligt kommunernas önskemål och de har placerats i kommuner enligt statens bedömning. På liknande sätt har synen på arbetsmarknadsintegration gått från uppfattningen att nyanlända själva ska organisera sitt inträde på arbetsmark-

327. Karlsson 2016, i »sammanfattning« utan sidnummer.

328. Riksrevisionen 2020.

329. Ewert, Liedholm & Lindberg 2006.

naden, till att olika kommunala insatser och en mer sammanhållen statlig styrning, med mindre handlingsutrymme för individen, behövs.

Boendefrågan har bollats runt mellan olika myndigheter. Kommunernas mottagande av flyktingar byggdes först på frivillighet, men när det blev allt svårare att hitta kommunplatser för flyktingarna, och de koncentrerades i redan hårt belastade kommuner, gick staten in med reglering som tvingar kommuner att dela på ansvaret att ta emot flyktingar. Bostadsförsörjningsansvaret tolkas olika i kommunerna. Många tolkar det som att boende bara behöver ordnas i de två år som omfattas av etableringsprogrammet. Integrationen till boende har därmed fått en kortsiktig lösning men som, beroende på vilken kommun man placerats i, kan ha mycket osäkra villkor på längre sikt.

Ansvaret för organisationen av integrationen på arbetsmarknaden har också förflyttats mellan myndigheter: från kommunerna till staten, vilket inneburit positiva konsekvenser i form av mer likvärdiga program, men också negativa konsekvenser eftersom möjligheten till lokal anpassning och samarbete mellan lokala aktörer kan ha försvårats. Sociala frågor ser ut att i viss utsträckning ha hamnat mellan stolarna.

Organisationen av det lokala mottagandet påverkar integrationen för de nyanlända på kort sikt, men eftersom individer fattar egna beslut om att flytta, utbilda sig, vilket arbete de ska ta eller om de ska starta företag, så kommer vi se variation mellan individer på både kort och lång sikt. Dock verkar det vara stor variation i hur mottagandet de första åren ser ut i olika kommuner.

I kommuner, städer och lokalsamhällen möts människor. Det är här människor bor och får nya erfarenheter som läggs till de tidigare. Genom de strukturella och institutionella premisserna skapas olika ramar för vad som är möjliga handlingsalternativ för de olika aktörerna. Det verkar tydligt att kommuner och lokalsamhällen tolkar möjligheterna olika, men vi tycker oss se tendenser till att den lokala organisationen av integration präglas av en fördelning av ansvaret mellan olika aktörer istället för ett gemensamt ansvar. Lokala projekt skapas och läggs ner vilket ger flexibilitet, samtidigt som medarbetare med nyförvärvad kunskap om praktiker som fungerar (eller inte gör det) går vidare till andra uppdrag. Olika lokala förutsättningar påverkar också flyttmönster; mer välfungerande kommuner har större attraktionskraft.

Genomgående ser vi hur sambandet mellan bostad och arbete, som vi har diskuterat i tidigare kapitel, återkommer. Boendet är viktigt för individens möjligheter att kunna planera sitt liv i mer långsiktigt perspektiv och för att vilja investera i utbildning. I relationen mellan myndigheter och individ verkar individen ha fått mindre möjligheter att styra över var hushållet ska bo och vilka dagliga aktiviteter hen ska utföra för

att fortsätta sin karriär efter att ha migrerat till Sverige. Detta kan i sin tur begränsa nyanländas möjligheter att få praktik eller arbete i de delar av landet där dessa finns.

I det här kapitlet har vi visat att den geografiska platsen bildar en social kontext som består av statliga och lokala organisatoriska praktiker, samt sociala och ekonomiska sammanhang, som påverkar integration på kort och lång sikt. Vi menar att den ömsesidiga relationen mellan den geografiska platsen och dess invånare med sitt aktörskap också har stor betydelse för den långsiktiga integrationen av utrikes födda. I nästa kapitel tittar vi närmare på vilken forskning det finns gällande boendesegregation och betydelsen av var man bor.

5. Stadens organisation och hur boendet påverkar integrationen på arbetsmarknaden

SPELAR DET NÅGON ROLL VAR, hur och med vilka vi bor för vår etablering på arbetsmarknaden? I detta kapitel diskuteras bostadens lokalisering med fokus på studier av boendesegregationen och hur den samspelar med sociala nätverk, som i sin tur påverkar invånarnas möjligheter på arbetsmarknaden. Vi sammanfattar några av de viktigaste teorierna om grannskapseffekter samt presenterar svensk och internationell forskning om effekter av att bo i bostadsområden med ensidig socio-ekonomisk och etnisk sammansättning respektive i socialt blandade bostadsområden. Vi fokuserar på effekterna i form av tillgång till sociala nätverk och etablering på arbetsmarknaden. Hur organiseringen av bostäder för nyanlända ser ut är något som kan påverka både staden, samhället och individen. Det påverkar segregationsmönstren i staden och kan påverka individers integration.

330. OECD 2018.

331. Yu, Ouellet & Warmington 2007.

Segregation som integrationsproblem

Vår geografiska lokalisering – var vi bor – kan spela roll på olika nivåer. Vi har ovan diskuterat att segregation och integration kan ha koppling till varandra. En OECD-rapport som fokuserar på Göteborg påpekar att segregation identifierats som en huvudfaktor bakom brister i integrationen.³³⁰ Forskning har påvisat att det kan spela roll var vi bor geografiskt i ett land och i en stad för integration på arbetsmarknaden, men vi ska i detta kapitel visa att förhållandet är komplext.

Var vi bor påverkar vilka resurser vi har tillgång till i vår närmiljö och vilka vi möter i vår vardag. Forskning har pekat på rumsliga orättvisor som att det exempelvis kan finnas en rumslig missanpassning mellan var service är lokaliserad i staden, ofta centralt, och var utrikes födda bor, ofta i förorter i städernas utkanter.³³¹ Exkludering från högre utbildning och från möjlighet till att få bostad på grund av kösystem och att

lånemöjligheter saknas eller på grund av diskriminering eller regelverk är ytterligare faktorer som hindrar etablering och integration i samhället. Brist på tillgång till offentlig service och service från finanssektorn förstärker dessa hinder.

Det har även visat sig viktigt vilken region eller stad som nyanlända migranter bosätter sig i. Ekonomiskt starka regioner kan fungera som rulltrappe-regioner³³², som underlättar ekonomisk integration. Städers regionala eller lokala bostads-, arbetsmarknads- och integrationspolitik, sociala nätverk inom och mellan etniska grupper samt attityder bland de redan etablerade kan också ha stor betydelse.³³³

De mest fördelaktiga regionerna för att hitta sin första anställning i Sverige verkar enligt nyligen genomförda studier vara dels Stockholm, dels små städer eller landsbygd. Sannolikheten att få arbete är enligt Vogiazides och Mondani lägst för flyktingar bosatta i Malmö.³³⁴ Flyktingar som bosätter sig i någon av regionerna Stockholm, Jönköping eller Kronoberg är de som hade högst chans att vara sysselsatta fem år efter uppehållstillstånd. De som bosätter sig på Gotland eller i Malmöregionen, tidigare Malmöhus län, har lägst chans, jämfört med andra regioner i Sverige.³³⁵ Dessa skillnader kan i stort sett förklaras av kommunala faktorer – total sysselsättningsnivå, invandringskvot, politisk majoritet, sysselsättningsnivå bland de med samma födelse land – och områdeseffekter som andelen hög- och låginkomsttagare och andelen utrikes födda i bostadsområdet. Befolkningsmängden och befolkningstätheten i sig själva verkar inte ha någon linjär relation med utfallet i arbetsmarknadsintegrationen bland flyktingar.³³⁶

Migranternas möjligheter att välja var de ska bo, genom EBO-lagstiftningen, har också betydelse för arbetsmarknadsutfallet. I en jämförelse mellan arbetsmarknadsutfallet för dem som bodde på Migrationsverkets boenden och arbetsmarknadsutfallet för dem som ordnat sitt eget boende, ofta i regioner med större arbetsmarknad, var resultaten klart bättre för de män som valt EBO, men inte för kvinnorna. För kvinnor verkade inte EBO göra någon större skillnad.³³⁷ Boverket kommer till en liknande slutsats.³³⁸ Valet mellan ABO och EBO verkar med andra ord inte vara den enda avgörande faktorn, utan lokala förutsättningar på arbetsmarknaden spelar också roll.³³⁹ Det verkar inte som att nyanlända primärt kommunplaceras i de regioner som haft bäst arbetsmarknadsförutsättningar.³⁴⁰

I debatten har en oro för minskade möten mellan majoritetsbefolkningen och utrikes födda framförts som en negativ konsekvens av segregationen. Vilka vi bor grannar med ger oss tillgång till olika lokala nätverk, vilket kan påverka integrationen. Hur bestående segregationen är har framförts som en viktig aspekt inom teori om rumslig assimilering³⁴¹, som antar att utrikes födda med tiden får ett boendemönster som liknar majoritetsbefolkningens. Studier på svenskt material har emellertid visat att detta sker i låg grad. Vissa studier har funnit

332. Begreppet »rulltrappe-regioner« har använts inom forskningen för att belysa hur regioner erbjuder olika förutsättningar för socioekonomisk mobilitet. Vissa regioner får till en positiv trend, där metaforen »en uppåtgående rulltrappa« visar att vissa som hamnar i dessa regioner får en snabb och positiv utveckling. Se Forsberg 1997.

333. Portes & Zhou 1993; Glick Schiller & Çaglar 2009; Van Ham m.fl. 2012.

334. Se Vogiazides & Mondani 2020.

335. Ruist 2018, se även Vogiazides & Mondani 2020.

336. Wennberg, Videnord & Bråmå 2019.

337. Bevelander, Mata & Pendakur 2019.

338. Boverket 2009; Boverket 2015.

339. Vogiazides & Mondani 2020.

340. Wennström & Öner 2015.

341. På engelska talar man om *spatial assimilation theory*.

att så mycket som 80 procent av utrikes födda bor kvar i områden med samma, ofta låga, socioekonomiska status efter 9 år.³⁴² Endast 12 procent av dem som kom 2003 har flyttat från ett låginkomstområde till ett medel- eller höginkomstområde.³⁴³ Om mobiliteten är låg kan den ort och det område som en nyanländ först hamnar i få långsiktiga konsekvenser. I en studie om vilken betydelse den etniska sammansättningen i den nyanländes första bostadsområde har för arbetsmarknadsutfallet de följande 10 åren fann forskarna att de som bodde i områden med högre förvärvsfrekvenser påverkades positivt.³⁴⁴ Andra studier har pekat på att individer som växt upp i socioekonomiskt svaga områden med större sannolikhet kommer att bo i samma typ av områden även som vuxna, och att det är mer troligt om individen tillhör en etnisk minoritet.³⁴⁵ Ju mer bestående segregationen är och ju mer negativa effekter på integration och andra aspekter vi kan belägga som resultat av segregationen, desto mer motiverat är det att motverka boendesegregation för att förbättra integrationen.

Segregation som fenomen har funnits så länge det har funnits städer. I städerna skapas större möjligheter för befolkningen att differentiera sig, vilket kan avspeglats i stadsrummet. Koncentration av vissa kategorier av människor har uppfattats som mer problematiskt än koncentration av andra kategorier. De kategorier som har diskuterats som problematiska i Sverige har varit koncentration av barnfamiljer i så kallade barnrikehus på 1940- och 1950-talet, koncentration av människor med låga inkomster på 1980- och 1990-talet samt koncentration av människor med utländsk bakgrund från mitten av 1990-talet och framåt. Forskning om boendesegregation visar hur koncentration av en kategori av människor i ett bostadsområde påverkar befolkningssammansättningen i andra bostadsområden. Segregationsprocessen är alltså relationell. Innan vi går in på effekter av boendesegregation behöver vi förstå mer om vad som skapar segregation och vilka processer som förklarar varför utrikes födda koncentreras till vissa områden.

342. Vogiazides & Chihaya 2020.

343. Vogiazides 2020.

344. Andersson, Musterd & Galster 2018.

345. van Ham m.fl. 2014.

Hur skapas boendesegregation?

Boendesegregationens utveckling är inte ett »naturligt« och oundvikligt fenomen. Dels påverkas segregationen av hur vi ordnar och planerar städer. Segregationen påverkas också bland annat av olika regelverk och politiska beslut, fastighetsbolag, hyresvärdar, mäklare och banker samt av individers ekonomiska resurser, preferenser och val. Det finns många aspekter som kan påverkas aktivt, till exempel av olika politiska reformer. Sociala rörelser är viktiga för att påverka demokratiska processer och leda fram till politiska reformer som påverkar boendesegregationen.

Det finns förenklat sett två strukturer som påverkar segregationsprocessen parallellt: den byggda miljön och våra handlingar. Den byggda miljön hänvisar till hur städerna är byggda, vilka upplåtelseformer, hustyper och bostadsstorlekar det finns i staden och var de i sin tur är lokaliserade. Den handlar om hur det offentliga rummet och naturmiljön ser ut och vad det finns för verksamheter och kommunikationer. Handlingsbegreppet refererar till hur enskilda individers och organisationers handlingar påverkar den geografiska rörligheten i stadsrummet. Flyttmönster reflekterar behov, preferenser och de restriktioner som finns för ett hushålls slutgiltiga val.

Organisatoriska praktiker, individers handlingar och segregation

Forskningen visar att det är flyttmönster hos personer med de starkaste resurserna som är drivande när det gäller utvecklingen av segregationen. Sambandet mellan inkomst och boende har förstärkts över tid, vilket leder till att grupper med små ekonomiska resurser, där nyanlända migranter och till viss del utrikes födda med längre tid i landet är överrepresenterade, har fått mindre valmöjligheter på bostadsmarknaden.³⁴⁶ Segregationsprocesser påverkas av att de rika flyttar och koncentrerar sig, medan de fattigare blir kvar i områden som alltmer töms på resurser. Det finns processer som brukar beskrivas som flykt från eller undvikande av vissa bostadsområden,³⁴⁷ och som innebär att de resursstarka oftare än majoritetsbefolkningen flyttar från områden som får en stor andel utrikes födda och en stor andel med socioekonomiskt låg status, eller väljer bort dessa områden när de flyttar. Dessa selektiva rörelser i staden kan leda till att koncentration av utrikes födda och deras barn ökar och att den etniska segregationen i staden ökar som helhet.³⁴⁸ Det är alltså viktigt att se på flyttmönster i staden som helhet för att förstå hur segregationen utvecklas och varför koncentration av sociala problem uppstår.

Ytterligare faktorer som påverkar flyttmönster är ryktes-spridning – positiv eller negativ – om olika områden och om tillgången till resurser i närområdet, som till exempel en bra skola, lediga arbeten, natur och kommunikationer. Territoriell stigmatisering är ett begrepp som använts för att beskriva negativa rykten om bostadsområden och hur det riskerar att påverka individerna som bor där.³⁴⁹ Medierapportering har ofta en stor betydelse för hur negativ platsrepresentation kan förstärka segregationsmönster. Den påverkar också viljan att investera i området.³⁵⁰

Organisatoriska praktiker påverkar till exempel hur mäklare, banker, fastighetsägare och bostadsförmedlingar agerar, vilket både kan försvåra och underlätta rörelser på bostadsmarknaden. Förekomsten av diskriminerande praktiker, medvetna el-

346. Holmqvist & Magnusson Turner 2014.

347. På engelska talar man om *white flight* eller *white avoidance*.

348. Bråmås 2006; Andersson 2013.

349. Sernhede 2011; Waquant 2007.

350. Backvall 2019.

ler omedvetna, hos olika aktörer har betydelse här. Studier visar att diskriminering av bostadsförmedlare och banker förekommer.³⁵¹ Det finns även forskning som visar att män med arabiskt klingande namn har svårare att bli erbjudna bostadskontrakt.³⁵²

Bostadsbristen är ett generellt problem i de flesta av Sveriges städer i dag, men den påverkar nyanlända särskilt mycket.³⁵³ Kommunernas sätt att organisera sitt boendeförsörjningsansvar, i relation till placering av flyktingar, får därmed också betydelse. Grange och Björling visar exempelvis att i Göteborg har kommunen på senare år aktivt försökt påverka var nyanlända bosätter sig – för att jämna ut skillnaderna mellan bostadsområden – och att sådan praktik kan ha stor betydelse.³⁵⁴ Svårigheten att hitta bostad gör att nyanlända som ska finna boende själva i hög grad är hänvisade till andrahandsmarknaden. Eftersom många finner bostad genom släkt och vänner, ofta rör det sig om inneboendelösningar, kan ett segregationsmönster förstärkas, om det redan finns koncentrationer av utrikes födda på vissa platser. Hemlösheten bland utrikes födda har också ökat över tid, vilket visar att gruppen är relativt utsatt.³⁵⁵

DEN BYGGDA MILJÖN OCH SEGREGATIONEN

Den byggda miljön och bostadsmarknadens funktionssätt har också betydelse. Var finns det bostäder? Hur ges tillgång till dessa bostäder?

Personer som är nyanlända till en stad och som saknar de resurser som krävs för att få tag i en bostad – såsom kötid på bostadsförmedlingen, pengar till kontantinsats eller sociala nätverk och alternativa sätt att få bostad – får mindre valmöjligheter och de har svårare att flytta mellan regioner. Byggandet påverkas bland annat av regleringar och subventioner för byggandet, byggkostnader samt markanvisningar. Möjligheten för kommuner att styra bostadsutvecklingen och bosättning av nyanlända är en viktig dimension. Det är också viktigt att utvecklingen utvärderas och följs upp.³⁵⁶

Vägbyggen, tågbanor och stationer, landsgränser, etablering av gruvor, etablering av större industrier och andra större samhällsprojekt påverkar också människors flyttmönster och segregationsprocesser i städer. Dessutom påverkar geografiska eller miljörelaterade förändringar, till exempel höjning av vattennivån som leder till att områden översvämmas, flytt- och bosättningsmönstret.

Ofta har indirekta verktyg använts för att försöka skapa en större befolkningsmässig blandning, där förändring i bostadsbeståndets sammansättning förväntas öka befolkningsblandningen. Ofta har det handlat om att blanda olika upplåtelseformer, som äganderätt med bostadsrätt och hyresrätt, eller så har det handlat om att blanda olika hustyper, som småhus med flerfamiljshus, eller om att blanda olika bostadsstorlekar.³⁵⁷ Internationellt har rivning och nybyggnation ofta använts, medan det i Sverige primärt har varit nybyggnation och

351. Se Molina 2016 om diskriminering på bostadsmarknaden. Det finns även forskning som visar att diskriminering hämmar finansieringsmöjligheterna för utrikes födda företagare, särskilt de utomeuropeiskt födda. Möjligheten att få banklån verkar öka om det finns en mångfald i personalen på banken, särskilt om det finns personal med samma etniska bakgrund som kunden: Kahanec, Myung-Hee Kim & Zimmermann 2013; Eliasson 2014; Aldén & Hammarstedt 2016.

352. Ahmed & Hammarstedt 2008.

353. Grange & Björling 2020.

354. Grange & Björling 2020.

355. Socialstyrelsen 2017.

356. OECD 2018.

357. Holmqvist 2009.

i viss utsträckning ombildning som har använts för att påverka befolkningssammansättningen.³⁵⁸

Befolkningsblandningen som eftersträvas kan gälla olika ursprung eller ras, blandning avseende olika utbildnings- och inkomstnivåer eller blandning avseende hushållstyper och åldrar. I Sverige har blandningspolitiken främst haft de två senare typerna som målsättning, även om det ofta påpekas att en blandning av olika inkomster ofta också ger en etnisk blandning i Sverige.³⁵⁹

Det finns också en stor mängd forskning som har undersökt hur dessa blandningssträvanden har genomförts och vad det har givit för resultat. Den internationella forskningslitteraturen framför en stark kritik av hur blandning har ökat och har pekat på att satsningarna lett till gentrifiering,³⁶⁰ residualisering³⁶¹ och sönderslagning av existerande sociala nätverk³⁶². Ofta har blandning skett genom rivning och utförsäljning av så kallad social housing, vilket gjort att resurssvaga områden har fått minskad andel av den bostadssektor som brukar vara reserverad för mer resurssvaga, och denna minskning har inte kompensats av nybyggnation i andra områden med liten andel social housing. Resurssvagas koncentration i interventionsområdet kan ha minskat, men ofta har resurssvagas koncentration ökat i andra områden, vilket kan förstärka negativa grannskapseffekter.³⁶³

Initiativ till att öka befolkningsblandningen för att minska negativa grannskapseffekter och för att minska segregation kräver alltså ett mer relationellt angreppssätt. Många av de initiativ som gjorts för att minska koncentration av utrikes födda har handlat om att begränsa inflyttning till vissa bostadsområden på en lokal bostadsmarknad. Detta behöver kompletteras med insatser som samtidigt öppnar upp andra områden. Annars finns stor risk att koncentrationen ökar på en annan plats i staden.

STRUKTURELLA FÖRKLARINGAR TILL SEGREGATION

Flyttmönster, som kommer sig av hur staden är organiserad och hur individer och institutioner agerar, är inte det enda som förklarar hur stadens segregation utvecklas. Strukturella, institutionella och kontextuella faktorer, samt de specifika förhållandena i respektive samhälle, spelar också roll.³⁶⁴ Segregationen kan även se olika ut beroende på om det är åtskillnad på bostadsmarknaden, arbetsmarknaden, under fritiden eller mellan skolor som avses.

Det har stor betydelse hur inkomster fördelas i befolkningen för att förstå den socioekonomiska segregationen. När inkomstskillnader ökar så ökar även den socioekonomiska segregationen.³⁶⁵ Ökade inkomstskillnader leder till att medelinkomsten i områden med koncentration av rika ökar, medan motsvarande utveckling inte sker i områden med koncentration av personer utan arbete. Resultatet blir en större skillnad

358. Holmqvist 2009.

359. Holmqvist & Bergsten 2009.

360. Bridge, Butler & Lees 2012. Gentrifiering betecknar en stadsförnyelseprocess som leder till att bostadsområden förändrar karaktär genom att befolkningen byts ut, t.ex. från arbetarklassområde till höginkomstområde. När hushåll med högre inkomster attraheras till området tvingas hushåll med lägre inkomster att flytta ut eftersom bostäderna blir för dyra.

361. Kleinhaus & van Ham 2013. Residualisering betecknar en process där fattiga hushåll koncentreras till en bostadssektor genom filtrering och ofta genom att sektorn krymper.

362. Arthurson 2012b.

363. Bergsten & Holmqvist 2013.

364. Vaughan & Arbaci 2011; Tammara, Marcińczak & Van Ham 2016.

365. Scarpa 2016. Det är dock inte givet att länder med högre inkomstskillnader har högre boendesegregation. Till exempel har länder i södra Europa ofta högre inkomstskillnader men lägre boendesegregation.

mätt i medelinkomster mellan bostadsområden, även utan hänsyn till flyttmönster som givetvis också påverkas av förändrad inkomstfördelning, eftersom ens inkomst påverkar var man kan välja att bo. Den allmänna ekonomiska utvecklingen påverkar också fördelningen av olika grupper i staden, och det verkar finnas en koppling mellan ekonomisk nedgång och ökad inkomstojämlikhet och ökad segregation.³⁶⁶

Höga bostadspriser och bolån påverkar inte bara hushållen, utan det finns risker att detta även påverkar Sveriges finansiella stabilitet.³⁶⁷ Finansinspektionen följer hushållens skuldkvot noga, eftersom den under en lång tidsperiod vuxit mer än den disponibla inkomsten. Flera åtgärder har införts för att motverka utvecklingen, bland annat amorteringskrav som infördes 2016 och skärptes 2018. Åtgärderna har haft dämpande effekt, och Finansinspektionen menar att hushållen överlag har marginal att klara stigande räntor och arbetslöshet.³⁶⁸ Dessa regleringar skapar emellertid även höga trösklar på bostadsmarknaden, vilket hämmar rörelsemöjligheten för hushåll med mindre ekonomiska resurser, dit många med utländsk bakgrund hör. Höga trösklar har också skapats inom allmännyttan, eftersom den ska verka vinstdrivande.³⁶⁹

Högt belånade bostäder kan emellertid även hänga ihop med förhoppningar hos det belånade hushållet om stigande fastighetsvärden. Det kan därmed också öka incitamenten för människor som bor i områden med koncentration av ägt och belånat boende att aktivt försöka förhindra sådant som skulle kunna minska bostadspriserna, som till exempel inflyttning av »svaga hushåll« som skulle kunna leda till dåligt rykte, sämre skolor eller något annat. Det skulle kunna vara en delförklaring till att det i vissa bostadsområden och kommuner finns en stark mobilisering mot byggande av hyresrätter och flyktingboenden.

Det sätt som städer och bostäder byggs på – men även organisation av arbetsmarknad, skatteregler, bostadspolitik och sociala relationer av olika slag och hur de är relaterade till varandra och till individers agerande – ingår med andra ord i den komplexa väv av ömsesidiga relationer som påverkar boendesegregationen. I nästa avsnitt går vi in på vilken betydelse den lokala geografin, var vi bor lokalt i en stad, har för våra livschanser och framför allt för integration på arbetsmarknaden.

366. Andersson & Hedman 2016.

367. Holmqvist & Magnusson Turner 2014.

368. Finansinspektionen 2019.

369. Grander 2019.

Grannskapseffekter

Forskningen har påvisat att det kan spela roll med vilka vi bor. En segregerad bostadsmarknad kan påverka våra livschanser; segregationen kan till exempel verka självförstärkande genom så kallade grannskapseffekter. Beroende på var vi bor och var vi arbetar får vi tillgång till olika nätverk och sociala kontakter. Det är väl känt att många rekryteringar sker genom sociala

nätverk.³⁷⁰ I en rapport konstateras att kontakter från tidigare arbetsplatser är viktiga för att få nytt jobb vid uppsägning. Kontakter med grannar och tidigare klasskamrater uppges ha mindre betydelse.³⁷¹ En arbetsmarknad som är etniskt delad, med vissa branscher med hög andel utrikes födda och andra branscher med nästan enbart inrikes födda, riskerar genom nätverksrekrytering att leda till en självförstärkande process som förstärker gränsen mellan branscher som utrikes födda har tillgång till genom sina sociala nätverk och sådana de har betydligt svårare att ta sig in i. Det kan sammantaget finnas en koppling mellan arbetsplatssegregation och integration, närmare bestämt mellan integration genom bostad och integration genom arbete, beroende på hur platsbundna, eller lokala, våra sociala nätverk är.

Betydelsen av olika sammanhang, kontextuella effekter, för hur våra liv formas har studerats länge inom samhällsvetenskapen. Vi vet att det spelar roll i vilken familj vi växer upp, vilken skola vi går i och i vilket land och i vilken stad eller lokalsamhälle vi lever för hur det går för oss i livet. Den sociala, institutionella och geografiska kontexten kan påverka utbildningsnivå, typ av sysselsättning och hur stora våra inkomster blir. Även bostadsområdet – det närmaste grannskapet – ses som en kontext som antas påverka våra sociala utfall. Forskningen om grannskapseffekter har därmed kommit att bli en viktig del av forskningen kring boendesegregation, där fokus ligger på vilka effekter boendesegregation kan ha för individer, och där grannskapet antas kunna reproducera ojämlikheter och även förstärka dem.³⁷²

Den centrala utgångspunkten för forskningen om grannskapseffekter är att ett områdes socioekonomiska och etniska sammansättning kan antas påverka våra sociala interaktioner, våra beteenden och attityder liksom tillgång till kommunikation, institutioner och service, vilket i förlängningen kan ge effekter för hur väl livet faller ut.³⁷³ Både institutionella och sociala faktorer och strukturer i bostadsområden förväntas alltså ha betydelse för individers möjligheter till etablering inom olika sfärer och aktörskap.

Vanligen brukar den amerikanska sociologen Wilsons bok från 1987 beskrivas som genombrottet för forskningen om grannskapseffekter, där utmaningen är att särskilja just grannskapets betydelse från de andra kontexterna, som familjebakgrund och ursprung, i mätningar av vad som påverkar våra livschanser.³⁷⁴ Hur mycket, eller lite, vårt sammanhang påverkar oss brukar till viss del kunna justeras av den nationella kontexten och i vissa fall av den regionala och lokala politiken, genom olika investerings- och transfereringssystem, som kompensation för de eventuella bristande förutsättningar som omgivningen förorsakar.³⁷⁵ Sverige förväntas därmed ha svagare grannskapseffekter än länder som inte har ett generellt välfärdssystem.

370. Nordström Skans m.fl. 2017.

371. Eliasson m.fl. 2017.

372. Andersson & Holmqvist 2019.

373. Urban 2018.

374. Wilson 1987.

375. Se exempelvis Howell 2019.

Grannskapseffekter är ett väl utforskat område i dag, och det finns ett stort antal studier som finner att grannskapet har en statistiskt sett »oberoende effekt«, det vill säga att människor med liknande karaktäristika verkar få olika utfall vad gäller utbildning, sysselsättning och hälsa om de bor i olika typer av bostadsområden.³⁷⁶ Att nyanlända koncentreras till socioekonomiskt utsatta områden och att de ofta flyttar mellan områden av samma typ gör att koncentration av utrikes födda till denna typ av områden kan få effekter på integrationen på arbetsmarknaden och i samhället i övrigt.

Flera forskningsöversikter fokuserar just på relationen mellan grannskapet och dess påverkan på individers livschanser.³⁷⁷ Den större delen av forskningen har studerat effekten av att bo i områden där invånarna har låga inkomster eller på annat sätt resurssvaga områden snarare än etniskt homogena områden. Dock kan det ändå ha betydelse för utrikes födda, eftersom de i stor utsträckning har låga inkomster. Negativa effekter på individuella utfall har uppmätts för boende i resurssvaga områden i såväl internationella som svenska studier på en rad olika områden, såsom utbildningsnivå³⁷⁸, inkomstnivå³⁷⁹, hälsa³⁸⁰, och sysselsättningsmöjligheter.³⁸¹

Ett särskilt intressant studieområde är *Moving to Opportunity*-programmet i USA, där invånare i fattiga bostadsområden genom lottning erbjöds att flytta till ett mer resursstarkt område. Studier av det här programmet ger större möjligheter att dra kausala slutsatser jämfört med många andra studier av grannskapseffekter. Programmet hade förvånansvärt få mätbara effekter på inkomster, men verkar ha gett positiv effekt på fysisk och mental hälsa för vuxna.³⁸² Däremot har forskarna funnit starka positiva ekonomiska effekter för barnen i de hushåll som flyttade innan barnen fyllde 13 år.³⁸³ Denna forskning pekar alltså på att uppväxt i vissa typer av områden ger långsiktiga konsekvenser.³⁸⁴ Inkomsten påverkas negativt för barn som växer upp i resurssvaga områden. I nyare studier har även effekter som sträcker sig över generationer kunnat beläggas.³⁸⁵

Det finns betydligt färre studier som undersöker effekterna av att bo i de resursstarka områdena.³⁸⁶ Andersson och Malmberg finner stöd för att resursstarka miljöer kan ge unga bättre förutsättningar för att senare i livet ha höga inkomster, medan områden med hög andel arbetslösa och hög andel relativt fattiga gav sämre chanser till höga inkomster i framtiden. De menar också att effekterna visar sig vara relativt starka och jämförbara med bakgrundsfaktorer som föräldrars utbildningsbakgrund och inkomst, när man studerar de områden som är mest resurssvaga respektive mest resursstarka.³⁸⁷

Även om de flesta studier av grannskapseffekter har studerat effekter av att bo i fattiga miljöer, är det viktigt att påpeka att grannskapseffekter teoretiskt sett är generella och att de påverkar alla, oavsett grannskap. Grannskapseffekter kan således vara såväl positiva som negativa för individer. Därtill kan olika

376. För forskningsöversikter, se exempelvis Friedrichs, Galster & Musterd 2003; van Ham m.fl. 2012; Urban 2018; Andersson & Holmqvist 2019. Huruvida denna statistiska effekt kan tolkas som kausal finns det olika uppfattningar om, och den är olika väl testad i olika studier.
377. Se exempelvis Gephart 1997; Friedrichs 1998; Atkinson & Kintrea 2001; Sampson 2002; Ellen 2003; Pinkster 2009 samt Galster 2012.
378. Andersson & Subramanian 2006; Andersson & Malmberg 2015.
379. Galster, Andersson & Musterd 2016; Andersson & Malmberg 2018; Åslund & Rooth 2007.
380. Gould m.fl. 2001; White m.fl. 2016.
381. Drever & Hoffmeister 2008; Andersson, Musterd & Galster 2014; Musterd 2008; Wimark, Haandrikman & Nielsen 2019; Ruist 2019, s. 1, Migrationsinfo.se 2020.
382. Sanbonmatsu m.fl. 2012, s. 14-2.
383. Chetty, Hendren & Katz 2016.
384. Chetty, Hendren & Katz 2016; Urban 2009.
385. Sharkey & Elwert 2011; van Ham m.fl. 2014; Hedman m.fl. 2015; Chetty & Hendren 2018.
386. Johnson 2013; Andersson & Malmberg 2018.
387. Andersson & Malmberg 2018.

individer i samma grannskap påverkas på olika sätt – beroende på till exempel kön och hur länge de bott i området. En viss typ av grannskapskontext kan därmed inte sägas producera enbart en viss typ av grannskapseffekt som påverkar alla lika. Verkligheten är mer komplex än så. Därmed kan vi inte säga att koncentration av fattiga eller nyanlända, eller bådadera, alltid är ensidigt negativt för integrationen.

Nedan diskuterar vi olika teorier om vilka mekanismer som påverkar utfallet, och därefter tittar vi särskilt på effekter från koncentration av utrikes födda eller personer med samma etniska bakgrund samt effekter av »blandade bostadsområden«.

TEORIER OM HUR GRANNSKAPSEFFEKTER SKAPAS

Metoder för att på olika sätt mäta grannskapseffekter är relativt väl utvecklade i dag. Däremot vet vi fortfarande lite om, mer i detalj, *hur* dessa grannskapseffekter skapas och överförs mellan grannar. Själva mekanismerna för hur grannskapseffekterna skapas brukar beskrivas som grannskapseffekternas svarta låda, där vi vet vad som går in och vi kan mäta vad som kommer ut, men vi vet inte exakt vad som sker inuti lådan. Inom samhällsvetenskapen finns emellertid ett flertal teorier om hur den sociala miljö som omger oss kan påverka våra liv, som vi kan använda som grund för att förstå vad som kan tänkas ske i den svarta lådan.

Förklaringarna till grannskapseffekter kan delas in i fyra olika mekanismer: sociala, institutionella, geografiska och miljörelaterade.³⁸⁸ Sociala mekanismer handlar om de sociala relationerna i området. Institutionella mekanismer innebär till exempel att vissa resurssvaga områden har svårt att bevara en hög och tillfredsställande kommersiell och offentlig servicenivå på grund av att befolkningsunderlaget har för svag ekonomisk profil. Detta kan också påverka den fysiska miljön, till exempel så att områden underhålls sämre och framstår som mindre estetiskt tilltalande, vilket är exempel på miljörelaterade mekanismer som kan leda till stigmatisering. Geografiska mekanismer kan handla om att områden är geografiskt isolerade med få kopplingar till övriga delar av staden och särskilt till arbetsplatser, vilket kan påverka jobbmöjligheter och nätverk.³⁸⁹

Sociologen Julius Wilson sätter sociala nätverk i centrum, och pekar på att dessa kan ha betydelse för informationsspridning och rekryteringsstrategier på arbetsmarknaden men också för hur sociala koder och lokala kulturer skapas.³⁹⁰ Bristen på relevanta och resursrika sociala nätverk förväntas leda till ökad risk för kriminalitet eller missbruk, eller annat oönskat beteende – vilket sammanfattas med social desorganisationsteori³⁹¹. Social desorganisation innebär konflikter samt brist på sammanhållning och social kontroll med kriminalitet som följd.³⁹²

Koncentration av fattiga och av utrikes födda i samma område brukar oftast beskrivas i negativa termer. Farhågorna är att personer som bor i sådana områden kommer att sakna tillgång

388. Galster 2012.

389. Galster 2012. På engelska talar man om *spatial mismatch*.

390. Granovetter 1973; Wilson 1987.

391. På engelska *social disorganization theory*.

392. Sampson & Groves 1989; Kubrin & Weitzer 2003.

till sociala nätverk både för att få stöd – *to get by* – och för att få tillgång till relevant information för att komma in på arbetsmarknaden – *to get on*. Vi kallar det för isoleringshypotesen. En klassisk studie från USA visade att afroamerikaner som bodde i mycket fattiga bostadsområden blev socialt isolerade och hade betydligt mindre tillgång till sociala resurser genom sina nära sociala kontakter.³⁹³

Det finns dock inte så många undersökningar om vilka faktiska sociala nätverk människor har i olika bostadsområden, och vad de i så fall har för betydelse. Det verkar till exempel inte finnas något samband mellan antalet sociala relationer i grannskapet och invånarnas inkomster.³⁹⁴ Familjer som bor i grannskap med starka resurser kan vara inbäddade i sociala nätverk med svaga resurser och vise versa. En studie i USA finner att bristande resurser i grannskapet, men inte nätverket, är förknippat med lägre nivåer av tillit mellan grannar men också med högre nivåer av *lokalt socialt stöd*, till exempel i form av att grannar bjuder på mat. Bristande resurser i sociala nätverk, men inte i grannskapet, är förknippat med lägre medborgerligt deltagande, alltså politiskt engagemang eller annat engagemang för frågor av allmänt intresse.³⁹⁵

Enligt statsvetaren Robert Putnams teori om socialt kapital är det viktigt med lokal sammanhållning för att tillit ska kunna skapas.³⁹⁶ Putnam menar att vi kan försöka främja två typer av socialt kapital: *det överbyggande kapitalet* som skapar gemenskap och tillit mellan medlemmar av olika grupper, och *det sammanlänkande kapitalet* som handlar om att bidra till ökat kapital inom en grupp med likartade medlemmar. Det överbyggande kapitalet är viktigt för att motverka motsättningar mellan olika grupper och för att information ska spridas utanför interna sammanslutningar. Putnam argumenterar även för att lokal mångfald, alltså en mer etniskt heterogen befolkning, kan leda till mindre tillit – att invånare i det mångkulturella samhället tvingas dra sig tillbaka in i sina skal eftersom de omges av en allt större heterogenitet.³⁹⁷ Det sociala kapitalet minskar då, enligt Putnams hypotes, eftersom invånarna drar sig tillbaka från både sin egen grupp och andra grupper. Brist på tillit underminerar social sammanhållning, vilket leder till att individer använder individualistiska strategier för att lösa sina problem i stället för att vända sig till sina grannar.³⁹⁸ Flera studier har dock visat att korrelationen mellan mångfald och tillit i stället förklaras av skillnader mellan grannskapen och deras invånare när det gäller etnicitet, bostadsstabilitet och ekonomiska förhållanden, det vill säga de klassiska indikatorerna på ojämlikhet, och inte mångfald.³⁹⁹

Urbangeografen Fenne Pinkster har studerat de sociala mekanismerna i Nederländerna genom att observera aktiv interaktion mellan människor som bor i samma område och har funnit att exempelvis social isolering, bristfälliga sociala nätverk, bristande social organisation och infrastruktur påver-

393. Tigges, Browne & Green 1998.

394. Miltenburg 2015.

395. Desmond & An 2015.

396. Putnam 2001.

397. Putnam 2007. På engelska talar man om *hunkering down*.

398. Raudenbush 2016. På engelska talar man om *the distrust-individualism perspective*.

399. Sturgis, Brunton-Smith, Read & Allum 2011; Abascal & Delia Baldassarri 2015.

kade vilka strategier individer i vissa områden använder för att söka jobb och vilka attityder de har till yrkesarbete. Dessa brister har visat sig ha negativa effekter för deras sociala utfall.⁴⁰⁰ I en annan studie visar Pinkster och Völker att information om arbetsmöjligheter inte beror på om de sociala kontakterna är baserade i grannskapet eller inte.⁴⁰¹ Detta kan tyda på att det är sociala kontakter av en viss sort snarare än sociala kontakter i ett visst grannskap som påverkar möjligheterna på arbetsmarknaden. Vi vet dock att även sociala nätverk i utsatta bostadsområden kan innehålla viktiga kontakter till arbetsmarknaden, samt att boende i utsatta bostadsområden ofta har tillgång till värdefulla nätverk utanför sitt bostadsområde.⁴⁰²

De lokala sociala nätverken i socialt utsatta bostadsområden kan ge socialt stöd, men även vara krävande för individer som har resurser.⁴⁰³ Raudenbush menar att invånarna i fattiga »svarta« områden i USA väljer vilka grannar de vänder sig till, det vill säga att det finns en selektiv solidaritet.⁴⁰⁴

EFFEKTER AV ETNISK KONCENTRATION

Teorier om etniskt kapital lyfter särskilt fram fördelarna med lokala etniska nätverk för företagare.⁴⁰⁵ Enligt dessa teorier bidrar etniska nätverk med tillgång till arbetskraft, lån och kunskap, samt efterfrågan på »etniska produkter«.

I Sverige finns det få bostadsområden som kan karaktäriseras som etniska enklaver, i stället är det frågan om en överrepresentation av utrikes födda från många olika etniska grupper. Dessa områden är ofta också resurssvaga, eftersom vi har en ökning av resurssvaga med utländsk bakgrund. Därmed blir det svårt att skilja på effekten av att bo i ett resurssvagt område från effekten av att bo i ett svenskglest område⁴⁰⁶ eller av att bo nära landsmän. En del studier har trots dessa utmaningar försökt undersöka effekten av att bo i ett område med en större koncentration av landsmän utifrån data från Sverige. Vissa studier har funnit att närhet till landsmän kan ha positiva effekter på sysselsättningsgraden, vilket i så fall stärker hypotesen om etniskt kapital.⁴⁰⁷ Effekterna skiljer sig emellertid åt för utrikes födda män och kvinnor. Att bo i ett bostadsområde med en koncentration av landsmän ger enligt en studie av svenska data positiva effekter på inkomst från arbete, främst för utrikes födda män. Effekterna är likaså ofta positiva även vid koncentration av andra utrikes födda, men endast när gruppens socioekonomiska ställning är stark.⁴⁰⁸ En senare studie av flyktingar från Iran, Irak och Somalia visar att kvinnor som till att börja med bosatte sig i ett bostadsområde med en koncentration av landsmän, fick sämre jobbutsikter på lång sikt, såvida de inte bodde i områden med höga sysselsättningsnivåer bland landsmän. Forskarna fann inte motsvarande effekter gällande män. Hypotesen är att resultaten eventuellt skulle kunna förklaras med kollektiv socialisering, där traditionella

400. Pinkster 2009; Pinkster 2014.

401. Pinkster & Völker 2009.

402. Lamba 2003; Drever & Hoffmeister 2008; Klinthall & Urban 2016.

403. Curley 2008.

404. Raudenbush 2016.

405. Borjas 1992; Zhou 2004; Tavassoli & Trippl 2019.

406. Uttrycket svenskglest har etablerats av professor Roger Andersson för att tydliggöra att problemet mera uppfattas som en brist på invånare med svensk bakgrund än att de utrikes födda i sig är ett problem. Med begreppet betonas också att svenskglesa områden primärt skapas av att de med svensk bakgrund lämnar dessa områden. Med detta begrepp vill vi också peka på att kategorin utländsk bakgrund är mer heterogen än svensk bakgrund, då den rymmer många fler etniciteter och födelseland. Se vidare i SOU 1996:55.

407. Edin, Fredriksson & Åslund 2003; Kadarik 2019.

408. Andersson, Musterd & Galster 2014.

patriarkala normer får stort utrymme att normaliseras, vilket skulle hindra kvinnors etablering på arbetsmarknaden.⁴⁰⁹

Studier av etniska nätverk, i betydelsen höga andelar boende med gemensamt födelseland i ett och samma bostadsområde, som gjorts i Sverige tyder på att etniska nätverk kan ha en positiv effekt på chansen att bli företagare för dem som bor i grannskap med en stor andel landsmän som redan är företagare.⁴¹⁰ Andersson visar att en hög andel företagande landsmän ökar sannolikheten för flyktingar som placeras i kommunen att själva bli företagare, medan en hög andel landsmän som inte är företagare har en negativ effekt. Han visar emellertid också att boende i kommuner med en hög andel företagande landsmän har en långtidseffekt som ger lägre inkomster sett över längre tid.⁴¹¹ En annan studie som tittar på mindre geografiska bostadsområden och undersöker start av företag inom it-sektorn bekräftar att andelen företagande landsmän i bostadsområdet påverkar sannolikheten att nyanlända också ska starta företag, samt även att andelen högutbildade landsmän i bostadsområdet ger en positiv effekt på sannolikheten att nyanlända ska starta företag inom it-sektorn.⁴¹²

Det räcker alltså inte med boende i ett område med många med samma etniska bakgrund för att effekterna ska vara positiva, resurserna som finns inom nätverket är avgörande. Om området har en koncentration av ekonomiskt utsatta verkar det dock finnas en risk för negativa effekter. Ett utsatt bostadsområde kan dock även vara en plats för social mobilisering, där ny kunskap bildas.⁴¹³

Eftersom vi i Sverige inte har särskilt stora koncentrationer av personer födda i något särskilt land annat än just Sverige – endast ett fåtal grannskap har invånare som till mer än hälften själva är födda i ett och samma enskilda land eller har föräldrar som är det – är det kanske inte så konstigt att vi inte finner några starka positiva effekter av »etniska enklaver«. Ofta ingår närmaste familjen och släkten i det som kallas för »det etniska nätverket«. Därför kan det vara mer relevant att prata om familjekapital för att förklara varför utrikes födda personer oftare är företagare än inrikes födda personer.⁴¹⁴

Det finns även teorier om att effekterna kan skapas indirekt, genom någon form av ytligt socialt samspel. Ett exempel på indirekt verkan utan aktiv interaktion skulle vara då ett slags kollektiv socialisering sker, så att normer och lokala kulturer och förebilder överförs genom att vi endast vistas i grannskapet och se varandra där.⁴¹⁵

Effekterna kan även skapas oförmedlat, det vill säga utan några direkta sociala relationer. Om andra – polisen, politiker och media – ständigt talar om ett område i negativa ordalag kan områdets invånare känna sig nedvärderade, vilket kan leda till en låg självkänsla, hopplöshet och alienation, vilket i sin tur kan resultera i att individen presterar sämre än hen annars skulle ha gjort. Med andra ord kan territoriell stigmatisering

409. Andersson, Musterd & Galster 2018.

410. Andersson & Hammarstedt 2015; Tavassoli & Trippl 2019.

411. Andersson 2018.

412. Kazlou & Urban 2019.

413. Stigendal 2016; Sernhede, Rosales & Söderman 2019.

414. Klinthäll & Urban 2014.

415. Bauder 2002.

leda till att invånarna internaliserar områdets stigma, vilket i sig ger ytterligare en negativ effekt.⁴¹⁶ Det kan också påverka hur andra bemöter människor från dessa områden och att områdesproblem överförs på individen, vilket kan inverka på exempelvis förutsättningarna att få ett visst arbete.

Grannskapseffektstudier är emellertid ett metodologiskt svårt forskningsfält och det finns också studier som ifrågasätter existensen av grannskapseffekter, och i stället menar att sociala relationer på andra arenor som till exempel på arbetet och i skolor är viktigare.⁴¹⁷ För nyanlända kan kurserna i svenska för invandrare, praktikplatser och andra insatser vara viktiga för att invandrarna ska få nya kontakter. Utrikes födda personer har även ofta tillgång till sociala kontakter genom nätverksmigration, det vill säga det faktum att migration följer mönster som gör att personer från samma land och stad ibland hamnar i samma nya land och stad efter migrationen. Etniska nätverk, lokalt föreningsliv och transnationella nätverk kan vara viktiga för vilket stöd och vilken information personer har tillgång till och blir påverkade av.⁴¹⁸

Forskningen om grannskapseffekter och dess svårigheter att belägga kausala samband mellan boendet och invånarnas möjligheter visar återigen att etablering på arbetsmarknaden och integration består av flera ömsesidigt relaterade processer som påverkas av den specifika sociohistoriska kontexten som de äger rum i.

Trots detta kan vi av forskningen dra slutsatsen att koncentrationer av vissa grupper, framför allt socioekonomiskt svaga grupper, verkar vara problematiskt och att vissa grannskapseffekter har kunnat beläggas. Detta har lett till att organiseringen och planeringen av våra städer har varit inriktade på att motverka ensidighet och koncentration av personer med svaga resurser⁴¹⁹ och att i stället främja en bebyggelse och befolkningsmässig blandning. Att bygga blandat, det vill säga bostäder av olika slag inom ett område, har varit en metod för att motverka boendesegregation, att främja möten mellan olika grupper och för att skapa bättre förutsättningar för integration. Effekter av dessa insatser diskuteras mer i nästa avsnitt.

EFFEKTER AV BLANDAT BOENDE

Koncentrationer av olika kategorier, såsom utrikes födda, ses ofta som något negativt. Ovan har vi visat att det inte behöver vara så. Trots att koncentrationer av grupper kan ha positiva effekter på till exempel inkomst och etablering på arbetsmarknaden har blandad bebyggelse utvecklats till närmast ett mantra inom samhällsbyggnad såväl internationellt⁴²⁰ som i Sverige.⁴²¹ Det finns dock ytterst få som har studerat effekten av att bo i mer socialt blandade bostadsområden. Ett undantag är Bergstens avhandling om mer heterogena bostadsområdens effekter på individens utfall. Hon finner att denna typ av områden i vissa fall – gällande inkomst- och utbildningsnivå – hade lika

416. Waquant 2007; Arthurson 2012a; Backvall 2019.

417. Brännström 2004; Kwan 2013; Brännström 2008.

418. Simsek-Caglar & Glick Schiller 2018.

419. Däremot har aktiva åtgärder mot koncentration av invånare med starka resurser inte varit vanliga.

420. Se Kearns m.fl. 2013.

421. Se Holmqvist 2009 för mer om den svenska blandningspolitiken.

positiva effekter som mer ensidigt resursstarka villaområden.⁴²² Bergsten och Holmqvist finner att för låginkomsttagare spelar det större roll om de bor med medelinkomsttagare än om de bor med höginkomsttagare. Möjligen har det att göra med att kontakter har svårare att etableras vid stora sociala avstånd.

422. Bergsten 2010.

423. Andersson, Musterd & Galster 2014.

424. Urban 2009.

Sammanfattning

Det är en allmän uppfattning att åtskillnad genom boendet är negativt och blandning är positivt. Det finns dock inte något enkelt och entydigt svar på vare sig vad som orsakar segregationen och vilka effekter den har eller vilken slags segregation som är oönskad och hur kraftig den ska vara för att vara problematisk. Fördelning av inkomster, bostadsbyggande och omflyttningar påverkas av nationella och politiska beslut, lokala institutioner samt regler, alltså samhällets organisation, som i sin tur påverkar hur segregationen utvecklas och vilka konsekvenser den får. De resurser olika grannskap har, såsom bra skolor och bra kommunikationer, påverkas också av hur samhället är organiserat, men ett grannskaps betydelse för invånarna avgörs även av det sociala livet i det.

Sammanfattningsvis verkar boende i ett resursfattigt område ha negativa effekter, medan boende nära landsmän och tillhörighet i en etnisk grupp med resursrikt socialt nätverk verkar ha vissa positiva effekter.⁴²³ Men den positiva effekten beror på dels förekomsten av ett socialt nätverk – bara för att människor har migrerat så behöver det inte betyda att de har något annat gemensamt – dels vilka resurser som finns i nätverket. De socioekonomiska skillnaderna verkar förklara betydligt mer än etnicitet vad gäller grannskapseffekter i Sverige.⁴²⁴ Eftersom etnisk segregation och inkomstmässig segregation till stor del överlappar varandra i Sverige i dag, kan det vara viktigt att studera inkomstfördelningens betydelse för integration i rummet och i samhället i övrigt. Utrikes föddas valfrihet på bostadsmarknaden, och därmed möjlighet att flytta, kan vara begränsad av såväl diskriminering som låg inkomst. Det kan påverka inkomsten och arbetsmarknadsetableringen negativt. Att försöka ordna staden så att många olika bostadsområden är öppna för nyanlända verkar därmed vara relevant.

Ett problem med studier av grannskapseffekter är att människor inte bara »hamnar« i ett bostadsområde. Människors uppväxt, utbildning, sociala nätverk, preferenser och ekonomiska tillgångar förklarar både var de bosätter sig och hur det går för dem. Grannskapet kan både förstärka individens möjligheter och begränsa dem, men är inte en oberoende orsak eftersom det finns bakomliggande orsaker till att människor bor där de bor. Effekten från grannskapet kan alltså sägas komma som ett mellanliggande steg i en orsakskedja. Beroende på hur samhället är organiserat får grannskapet större eller mindre

betydelse. I ett väl utbyggt välfärdssamhälle kan grannarnas betydelse för möjligheterna till barnpassning och handlån med mera förväntas vara av mindre betydelse. Icke desto mindre verkar grannarna och lokalsamhället på olika sätt ha viss betydelse även i en svensk kontext. Organisation av mottagandet kan få stor betydelse för vilket grannskap – och vilken lokal social kontext – som flyktingar och deras anhöriga hamnar i. Därför är det viktigt att beakta konsekvenserna av olika sätt att organisera boendet för de nyanlända. Men även organiseringen av relationer på arbetsmarknaden är viktiga, vilket vi har återkommit till på flera ställen i rapporten. I nästa avsnitt fokuserar vi på dessa aspekter.

6. Arbetsmarknadens organisation och företagens organisationspraktik

EN VIKTIG ASPEKT FÖR UTRIKES föddas möjlighet att bli inkluderade i samhället är etablering på arbetsmarknaden. Därför fokuserar vi i detta kapitel mer generellt på hur utrikes födda, och i synnerhet de nyanlända, etableras och integreras – eller borde etableras och integreras – på arbetsmarknaden och vilken roll organisationer har härvid. Vi menar att organisationspraktiker är en av de mest väsentliga faktorerna i etableringen och integrationen av utrikes födda på arbetsmarknaden. Mer specifikt presenterar och diskuterar vi olika sätt som arbete organiseras på och vilken betydelse arbetsgivares olika idéer, intressen och praktiker har för de nyanländas etablering på arbetsmarknaden och socialisering inom organisationer. Vi diskuterar olika affärslogiker och strategier, syn på mångfald, hur socialisering av nya medarbetare på arbetsplatsen kan organiseras och vilka implikationer olika sätt att organisera sina verksamheter och olika organisatoriska praktiker har för etableringen av nyanlända på arbetsmarknaden och deras karriärmöjligheter.

Forskning om utrikes föddas inkludering på arbetsmarknaden är, liksom forskning om utrikes föddas bosättning, ett brett forskningsfält som rymmer fokus på flera olika aspekter och processer. Vissa forskare använder och utvecklar makroteoretiska modeller, som vi belyser i kapitel 2 ovan (avsnittet *Förklaringar till skillnader i integration*), för att förklara till exempel skillnader i arbetsmarknadsanknytning och arbetslöshet mellan inrikes och utrikes födda.

Dessa makrostudier hjälper oss att identifiera och förstå betydelsen av olika faktorer och processer på en övergripande samhällsnivå. Däremot är forskning om organisationernas roll när det gäller etablering av utrikes födda på arbetsmarknaden och socialisering inom organisationer mindre utvecklad.

Organisationer och företag rekryterar och anställer personal, organiserar socialisering inom arbetsplatsen, erbjuder karriärmöjligheter samt utvecklar system som ger de anställda

ekonomiska incitament. Organisationernas organisationspraktiker⁴²⁵, som exempelvis rekrytering, arbetsträning, kunskapsutveckling, intern kommunikation och prestationsledning – som i första hand är utvecklade för att stödja organisationernas affärs mål och för att implementera deras strategier – villkorar också till exempel vilka personer som kan eller inte kan anställas.⁴²⁶ Organisationspraktikerna kan därmed i sin tur på olika sätt påverka arbetssökandes, inklusive de utrikes föddas, möjligheter att få eller inte få anställning eller praktik.

Arbetsmarknadsintegration och karriärmöjligheter för utrikes födda påverkas också av organisationers olika strategier att organisera utrikes födda, och särskilt nyanländas, socialisation i organisationen. Lite förenklat har organisationen två vägval. Antingen kan organiseringen utgå från tidigare etablerade normer och mönster och för givet taga sätt att organisera, eller från ett ifrågasättande av privilegier och etablerade hierarkier, vilket innebär nya sätt att organisera socialisationen på. Fokus kan alltså antingen inriktas på den nya medarbetarens ensidiga anpassning, eller på en process som karaktäriseras av en ömsesidig anpassning, där både nya medarbetare och organisatoriska praktiker anpassas. Vissa organisationer kan ha som ambition att förändra sig och anpassa sin verksamhet så att utrikes föddas olika perspektiv och idéer tas tillvara, medan andra organisationer i stället är inriktade på att de utrikes födda ska anpassa sig till organisationens rådande normer och sätt att organisera sin verksamhet. Med andra ord kan arbetsplatsens integrationsprocesser av nya medarbetare som är födda utomlands karaktäriseras av antingen en ömsesidig anpassning eller av ensidig anpassning.

Dessa organisationspraktiker kan påverka nyanländas initiala socialisation i företaget och etablering på arbetsmarknaden och utgöra viktiga mekanismer som antingen reproducerar eller utmanar och förändrar, de etablerade normerna och organisationens sätt att organisera sin verksamhet. De olika sätt som arbete och socialisation inom organisationer organiseras på har därmed inte betydelse bara för nyanländas etablering på arbetsmarknaden, utan också, utifrån vårt perspektiv, för en mer inkluderande arbetsmarknad och för integration i samhället i stort.

Därför ligger fokus i detta kapitel på företags och andra arbetsgivares roll för de nyanländas etablering på arbetsmarknaden.

I korthet fokuserar detta kapitel på vad organisationer gör och hur deras konkreta arbete och sätt att organisera sin verksamhet påverkar de utrikes föddas etablering på arbetsmarknaden. De frågor vi tar upp är: Hur och varför initieras och organiseras dessa organisatoriska praktiker? Vilka är de bakomliggande drivkrafterna, idéerna och behoven? På vilket sätt är utrikes födda, och särskilt de nyanlända, delaktiga i att påverka dessa organisatoriska praktiker, som ofta är etablerade sedan

425. Begreppet organisationspraktik omfattar i denna rapport inte enbart vanliga HR-praktiker – som exempelvis rekrytering, internutbildning och utveckling – utan också praktiker som leder till utvecklingen av företagsstrategier, affärsidéer och affärslogiker, som i sin tur direkt eller indirekt kan påverka t.ex. hur socialiseringen av utrikesfödda organiseras.

426. T.ex. Handley 2018.

tidigare? Vilka konsekvenser kan vi tänka oss att de olika sätten att organisera etablering på har för nyanlända?

Kapitlet utmynnar i en presentation av några olika förhållningssätt hos organisationer och vilka kortsiktiga och långsiktiga konsekvenser för de nyanländas etablering på arbetsmarknaden som de kan förväntas leda till.

Olika affärslogiker och strategier samt utrikes föddas aktörskap

De fåtal organisationsstudier som fokuserar på integrationsfrågor visar att olika organisatoriska affärslogiker och strategier inom svenskt näringsliv⁴²⁷, men också internationellt,⁴²⁸ antingen kan öppna eller stänga dörrar för en snabbare och mer långsiktig etablering av utrikes födda på arbetsmarknaden. Dessa studier kan bidra till nya tankesätt och nya lösningar på problem, som exempelvis relativt hög arbetslöshet bland utrikes födda, diskriminering och utanförskap. De kan också ge nya perspektiv på erkännande och användning av utrikes föddas specifika resurser, som språkkunskaper, personliga kontakter och sociala och etniska nätverk, vilka kan vara avgörande för organisationer och företag. Dessutom kan en ökad förståelse av dessa och andra specifika kritiska resurser som utrikes födda potentiellt besitter, som exempelvis yrkeskunskap, färdigheter, och arbetslivserfarenhet, leda till organisatoriska fördelar gällande olika typer av marknader: arbetskrafts-, konsument-, leverantörs- och finansmarknader.⁴²⁹ När det gäller till exempel konsumentmarknaden kan specifika kompetenser hos utrikes födda ge tillgång till nya och otraditionella kundgrupper och därmed öka försäljningsvolymerna och lönsamheten. Kort sagt ger specifika resurser som tillskrivs utrikes födda strategiska skäl att anställa utrikes födda, eftersom organisationer därmed kan minska beroenden och svara på strävan efter kompetens, kostnadseffektivitet och legitimitet, vilket Orlieb och Sieben konstaterar.⁴³⁰ Organisering av organisatoriska praktiker är därför, som vi ser det, en central aspekt av etableringen av utrikes födda på arbetsmarknaden och kan påverka etableringsprocesserna både positivt och negativt.⁴³¹

Några studier visar att förändrade praktiker på arbetsplatsen, som till exempel införande av grupparbete, i vissa fall kan ha negativa effekter för utrikes födda. Zanoni och Janssens visar till exempel att samarbete i grupp kan innebära särskilda svårigheter för anställda som inte talar det officiella språket i det nya hemlandet, eftersom samarbete i grupp utgår ifrån medarbetarnas beroende av varandra, vilket ställer högre krav på en fungerande kommunikation på det officiella språket i värdlandet.⁴³² En liknande slutsats finns i en studie av Augustsson om ett stort tillverkningsföretag i Sverige, där

427. T.ex. Augustsson 1996; Knights & Omanović 2016; Bergström & Omanović 2017.

428. T.ex. Zanoni & Janssens 2004.

429. Orlieb & Sieben 2013.

430. Orlieb & Sieben 2013.

431. Dessa organisatoriska praktiker kan dock inte ses som isolerade från andra sfärer, vilket vi diskuterat ovan.

432. Zanoni & Janssens 2004.

en särskild omorganisation som kallas »integrerad mekanisering« ökade betydelsen av gemensam kultur och sociala förhållanden inom arbetsgrupperna. Detta ledde till att vissa utrikes födda, särskilt sydeuropeer och äldre arbetstagare, inte anställdes i samma utsträckning som inrikes födda, vilket också skulle kunna ses som en indirekt diskriminering.⁴³³

Vidare visar Knight & Omanović på både fördelar och nackdelar med att införa moderna maskiner och robotar i produktionsprocessen.⁴³⁴ I deras fallstudie ledde denna typ av modernisering till en renare, tystare och säkrare arbetsplats. Kort sagt innebar moderniseringen en avsevärd förbättring av arbetsmiljön för industriarbetarna. Samtidigt ledde moderniseringen av produktionsprocessen också till en kraftig minskning av industriarbetare. Denna minskning påverkade särskilt de utrikes födda arbetarna trots att detta företag, under samma tidsperiod, arbetade intensivt med »mångfaldsfrågor«.

Bergström & Omanović visar mer detaljerat hur olika affärslogiker och strategier påverkar etableringen av utrikes födda på arbetsmarknaden på olika sätt.⁴³⁵ Genom att följa tre företag verksamma inom detaljhandeln visar studien hur företagens integrationsstrategier på olika sätt påverkar integration av utrikes födda, vilka i de här fallen oftast är relativt nyanlända med uppehållstillstånd av flyktingskäl eller anhöriga.

Ett av företagen, en livsmedelsbutik, är belägen i en kommun med hög andel utrikes födda eller inrikes födda med föräldrar födda utomlands, vilka utgör en stor del av butikens kundkrets. Företaget utvecklar sin strategi i samarbete med andra aktörer, kommunen och det lokala arbetsförmedlingskontoret. Arbetsökande erbjuds möjligheten att få arbetslivserfarenhet under en begränsad period genom praktik som eventuellt kan leda till ett arbete, antingen inom företaget eller på något annat företag. Här är arbetsuppgifterna anpassade efter vad praktikanterna kan förväntas klara av, till exempel när det gäller deras språkkunskaper och tidigare arbetslivserfarenheter. Samtidigt förväntas praktikanterna lära sig mer efter hand. Enligt studien karaktäriseras med andra ord företagets integrationsstrategi av en ömsesidig anpassning, där både praktikanterna och företagets aktiviteter och praktiker anpassas till varandra.

Ett annat företag, som är ett mycket stort varuhus i södra Sverige, använder vad som i studien kallas en kundorienterad strategi. Denna strategi, i detta specifika företag, fokuserar framför allt på att erbjuda service till sina kunder och inte direkt på att lösa olika samhällsproblem, som exempelvis en högre arbetslöshet bland utrikesfödda. Men trots att detta företag inte är engagerat i särskilda program och projekt med externa aktörer – till skillnad från livsmedelsbutiken – och har lägst andel kunder med utländsk bakgrund av de tre företag som studeras av Bergström och Omanović, bidrar detta varuhus ändå antalsmässigt i stor utsträckning till utrikes föddas

433. Augustsson 1996.

434. Knight & Omanović 2016.

435. Bergström & Omanović 2017.

möjligheter att skaffa sig arbetslivserfarenhet. Förklaringen till detta ligger i verksamhetens storlek och behov av att anställa mycket personal under högsäsong.⁴³⁶ Detta företag är, som studien visar, dock mindre benägen att göra undantag och anpassa sina anställningsvillkor, till exempel rekryteringsrutiner och urvalskriterier, i förhållande till någon grupp. Här anställs medarbetare utifrån vad företaget uppfattar som viktigt för att kunna erbjuda sina kunder bra service och ett positivt bemötande, och praktikanter och nyanställda förväntas efter en kort introduktion klara av sina arbetsuppgifter relativt självständigt.

I det tredje företaget, i en stad i Västsverige, är integration en del av företagets affärsidé. Affärsidén bygger på att tillfredsställa både kundernas behov av varor och de anställdas behov av arbete. Detta företag baserar sin verksamhet på ett stormarknadskoncept, där en ambition är att erbjuda ett mycket brett utbud av produkter från hela världen. Oberoende av var kunderna kommer ifrån så ska de, enligt denna affärsidé, kunna hitta sina favoritprodukter i butiken⁴³⁷. Här är kundunderlaget främst personer med utländsk bakgrund, till skillnad från den kundkrets som varuhuset i södra Sverige har. Enligt studien försöker företaget också uttryckligen hjälpa människor som har svårigheter att hitta arbete, som exempelvis asylsökande och långvarigt arbetslösa personer med utländsk bakgrund. Företagets integrationsstrategi är anpassad efter kundernas sammansättning. Mer specifikt riktar sig detta företag först och främst till kunder med utländsk bakgrund, vilket också avspeglas i sammansättningen av anställda, där majoriteten har utländsk bakgrund.

En studie av Bucken-Knapp, Omanović och Sprehar från 2020 identifierar ytterligare organisatoriska och institutionella praktiker som viktiga mekanismer som antingen kan öppna eller stänga dörren för utrikes föddas etablering på arbetsmarknaden. Studien som baseras på erfarenheter från personer med flyktingbakgrund, födda i Bosnien och Hercegovina och Syrien men bosatta i Sverige, visar bland annat att institutionella praktiker som är relaterade till validering av utbildning, restriktioner för körkort utfärdade av länder utanför EES (Europiska Ekonomiska Samarbetsområdet) och organisatoriska praktiker som företags värdering av arbetssökandes specifika professioner och deras arbetslivserfarenheter från vissa länder har betydelse.

Dessa praktiker kan fungera effektivt för antingen inkludering eller exkludering av individer eller grupper från vissa länder. De utrikes föddas aktörskap får betydelse när det gäller att identifiera regioner i landet där passande jobb är tillgängliga och att fatta beslut av betydelse för möjlighet till vidareutbildning. Denna studie bekräftar därmed återigen att de utrikes föddas eget aktörskap, i samspel med institutionella och organisatoriska praktiker, också är av betydelse för deras etablering på arbetsmarknaden och integrationen i Sverige.

436. Bergström & Omanović 2017, s. 4.

437. Bergström & Omanović 2017, s. 45.

Som vi har visat i detta avsnitt har olika organisationspraktiker specifika konsekvenser för inkludering av utrikes födda på arbetsplatsen. Dessa organisatoriska praktiker påverkar bedömningen av vilka som är anställbara och vilka som inte är det samt hur organisatorisk socialisering av nya medarbetare ska gå till. Ett sätt att avgöra vilka personer som ska anställas kan vara att utgå ifrån hur specifika karaktäristika och resurser hos olika grupper med olika ursprung kan anpassas till organisationens kultur, normer, värderingar och beteenden.

Ett annat sätt att avgöra vilka som ska anställas kan vara att se olika minoriteter som resurser som potentiellt kan bidra med nya perspektiv, som i sin tur också kan leda till organisatoriska förändringar. I nästa avsnitt presenterar vi två modeller som beskriver en av de vanligaste organisatoriska praktikerna, organisatorisk socialisering, och vilka konsekvenser olika sätt att organisera den på har för utrikes föddas arbetsplatsintegration.

Organisatorisk socialisering av utrikes födda – två modeller

I litteraturen är organisationssocialisering oftast relaterat till en process genom vilken nyanställda förvärvar den sociala kunskap, färdigheter, attityder och beteenden som krävs för att hen ska kunna anpassa sig till sin nya arbetsroll.⁴³⁸ Trots mycket forskning om detta inom området management finns det fortfarande, med några få undantag,⁴³⁹ relativt lite forskning som specifikt fokuserar på organisationssocialisering av utrikes födda – och ingen specifik om just nyanlända. Malik och Manroop belyser utrikes föddas egna anpassningsstrategier och vilken roll de spelar för deras socialisering. Vanligtvis förväntas de lära sig vilka beteenden som är önskvärda och därigenom anpassa sig till arbetsrollen på sin nya arbetsplats.⁴⁴⁰ Omanović och Langley utvecklar en dialektisk modell för organisationssocialisering av utrikes födda, där tyngdpunkten – i jämförelse med modell 1 – ligger mer på dynamiken mellan utrikes föddas socialiseringsprocess och den samhälleliga och organisatoriska kontext som socialiseringen äger rum i.⁴⁴¹ Nedan presenteras de två olika konceptuella modellerna för hur socialisering av utrikes födda kan organiseras på arbetsplatser mer utförligt.

MODELL 1. DUBBEL STRATEGI

I den dubbel strategi-modell som Malik och Manroop föreslår kombineras de kollektiva taktikerna, alltså organisationens, med de individuella taktikerna, alltså de utrikes föddas, som Malik och Manroop ser som viktiga för en framgångsrik integration av nyanlända.

Organisationernas socialisering av nyanställda utrikes födda bör, som Malik och Manroop föreslår ge »möjligheter,

438. T.ex. Van Maanen & Schein 1977; Schein 1988; Ashford & Nurmohamed 2012; Wanberg 2012.

439. Mohamed & Leponiemi 2009; Hurst, Kammeyer-Muller & Livingston 2012; Malik & Manroop 2017; Omanović & Langley 2019.

440. Malik & Manroop 2017.

441. Omanović & Langley 2019. Författarna använder begreppet »migranter«.

men också stöd till både nyanställda utrikes födda och erfarna anställda att upprätthålla en viss grad av sin egen integritet och kulturella identitet, samtidigt som den ska underlätta för de nyanländas deltagande i det bredare organisatoriska nätverket». ⁴⁴²

Författarna föreslår och diskuterar tre olika organisatoriska socialiseringstaktiker. Den första är *den formella taktiken*, som vanligtvis HR-avdelningar har huvudansvaret för. Några exempel på denna taktik är formell utbildning, samarbete i grupp och jobbrotation. De formella taktikerna anses underlätta de utrikes föddas anpassning till sin nya arbetsplats, samt hjälpa dem att övervinna utmaningar i samband med deras bristande förståelse för sitt nya hemlands arbetsplatsnormer och affärsetiketter. ⁴⁴³

Nästa taktik som diskuteras är *den slumpmässiga taktiken* som kan tillåta de utrikes födda att uttrycka en mångfald av nya åsikter, idéer och perspektiv, vilket i sin tur kan gynna arbetsgivarna, eftersom en sådan mångfald kan leda till mer innovativa lösningar på olika organisatoriska utmaningar och potentiella problem.

Den tredje taktiken, *stimulanstaktiken* – som till exempel ger nyanställda information om och när de kan förvänta sig att bli beförade – kan enligt Malik och Manroop uppmuntra utrikes födda nyanställda att nå sin fulla potential och bidra till organisationen. Slutligen spelar också mentorer en viktig roll för utrikes föddas socialiseringsprocess på nya arbetsplatser. ⁴⁴⁴ Malik och Manroop hänvisar bland annat till att mentorerna bidrar till de nyanställdas professionella utveckling och framgångsrika socialisering på arbetsplatsen genom att hjälpa dem med att etablera relationer på arbetsplatsen samt ge råd i socialiseringsprocessen.

Vid sidan av organisationens roll är den roll som de utrikes födda nyanställda själva har i sin socialiseringsprocess en central utgångspunkt i Malik och Manroops dubbelstrategi-modell. Författarna utarbetar tre breda kategorier av taktiker som nyanlända använder: ⁴⁴⁵

Den första kategorin, som de kallar roll- eller miljöförändring, inkluderar de anställdas beteenden som till exempel att förenkla (ta uppgifter som är anpassade till deras färdigheter och kompetenser, vilket underlättar genomförande av arbetsuppgifter och samtidigt minskar behoven av nytt lärande), att bevisa (arbeta flitigt för att visa förmågor och visa sig trovärdig), att erbjuda (erbjuda hjälp eller råd till medarbetare) och att härma (kopiera insiders beteenden, tekniker och arbets sätt). Dessa taktiker är, enligt Malik och Manroop, viktiga för att stärka de nyanländas roller och karriärmöjligheter. Dessutom tillåter de att utrikes födda nyanställda använder sina befintliga färdigheter och kunskaper, vilken i sin tur, som sagt, minskar behovet av nytt lärande.

442. Malik & Manroop 2017, s. 389.

443. Malik & Manroop 2017, s. 390.

444. Malik & Manroop 2017, s. 390.

445. Malik & Manroop 2017, s. 391–392. De använder kategoriseringar baserade på Cooper-Thomas, H.D. & Anderson, N. 2006. Organizational socialization: a new theoretical model and recommendation for future research and HRM practices in organizations. *Journal of Managerial Psychology*, 21:5, s. 492–516.

Den andra kategorin i Malik och Manroops konceptuella modell kallas ömsesidig utveckling. Den involverar, förutom de utrikes födda nyanställda, de nyanländas kollegor och andra potentiella aktörer i socialiseringsprocessen. Malik och Manroop hänvisar här till några beteenden som nyanställda brukar använda i socialiseringsprocessen.⁴⁴⁶ Ett av dessa är kollegialitet (*befriending*), som kännetecknas av att vara vänlig och hjälpsam gentemot andra på arbetsplatsen. Ett annat är *teaming*, som betyder att vara aktivt involverad och engagerad som medlem i ett team. Utbyte (*exchanging*) identifieras också som ett beteende inom denna kategori, vilket innebär »handel« med resurser, som till exempel know-how som utrikes födda besitter, och socialt kapital med kollegor. Slutligen identifierar författarna några andra beteenden som, enligt deras modell, kan bidra till ömsesidig utveckling i socialiseringsprocessen: smicker (att agera på ett sätt som gör att andra mår bra på arbetsplatsen), förhandling om roller och jobbförväntningar, tal (att delta i informella samtal), umgänge (att träffa människor på sociala evenemang och forum utanför arbetet, som exempelvis afterwork, firanden och liknande) och nätverkande (att skapa och bygga socialt kapital med nyckelaktörer i organisationen).

Den tredje kategorin är lärande, anpassning och informationssökande.⁴⁴⁷ Denna kategori inkluderar olika tillvägagångssätt som utrikes födda nyanställda använder när de observerar organisatoriska insiders för att lära sig. Dessa strategier inkluderar att göra⁴⁴⁸ (inläring på jobbet), att samla⁴⁴⁹ (observera och reflektera över mottagen information), att följa⁴⁵⁰ (vägledning av erfarna medarbetare som hjälper utrikes födda nyanställda att få en uppfattning om vad de ska göra och hur de ska göra det), att vänta⁴⁵¹ (att vara bekväm med den information som erhållits och vara öppen för feedback), att delta (orientering och utvecklingshändelser), att fråga (söka information) och att läsa (granska relevant material). Dessa strategier är beroende av organisatoriska insiders som förväntas hjälpa utrikes födda nyanställda att anpassa sig. Stöd från lokala medarbetare och mentorer kan spela en avgörande roll för utrikes föddas anpassning.⁴⁵²

MODELL 2. EN DIALEKTISK MODELL

Denna modell, som Omanović och Langley benämner *den dialektiska modellen* – baseras på ett dialektiskt perspektiv⁴⁵³ och fokuserar på utrikes födda. Det dialektiska perspektivet i denna modell appliceras så att fokus ligger på de ömsesidiga relationer som äger rum i en specifik sociohistorisk kontext. Det är, enligt författarna, genom dessa relationer som socialiseringsprocesser av de utrikes födda nyanställda sker. Idéer och intressen som organisationer och de utrikes födda själva har samt de aktiviteter de bedriver påverkar relationerna, vilka i sin tur skapar olika socialiseringsvägar för utrikes födda.

446. Malik & Manroop 2017, s. 391.

447. Malik & Manroop 2017, s. 391–392.

448. *Doing*.

449. *Gathering*.

450. *Following*.

451. *Waiting*.

452. Malik & Manroop 2017, s. 391.

453. Omanović & Langley 2019. Se t.ex. Benson 1977 och 1983.

Författarna kombinerar teorier och forskning om organisationssocialisering av nyanställda generellt, och särskilt av utrikes födda nyanställda, med forskning om utrikes föddas integration – och fokuserar på specifika utmaningar som utrikes födda kan möta i sina socialiseringsprocesser. Omanović och Langley använder illustrativa empiriska exempel för att visa dynamiken i utrikes föddas socialisering samt potentiella motsättningar i dessa processer.

Omanović och Langleys modell⁴⁵⁴ baseras på fyra viktiga aspekter som utskiljs genom det dialektiska perspektivet:

1. **Den specifika sociohistoriska kontext** där dessa processer äger rum vilket innefattar de utrikes föddas situation och aktörskap, till exempel en snäv arbetsmarknad, en ökande mångfald i samhället, språkliga och kulturella skillnader och diskriminering, samt utrikes föddas ansträngningar att hitta arbete.
2. **De idéer och intressen som organisationerna har och de aktiviteter som organisationerna bedriver** genom assimilerings- och integrations- eller inkluderingspraktiker, till exempel billig arbetskraft, minimal investering i arbetskraft visavi aktivt engagemang och implementering av socialt ansvarstagande och satsningar på mångfaldiga arbetsgrupper. Hit hör även aktiviteter och frågor som drivs av utrikes födda som är redo att anpassa sig och acceptera jobb under sina kvalifikationer – eller inte – och är aktiva i sökandet efter anställningar som motsvarar deras utbildningsnivå och arbetslivserfarenheter.
3. **De motsägelser eller motsättningar** som uppstår av dessa aspekter, som till exempel a) gällande assimilerande socialiseringspraktiker: svårigheter att anpassa sig och ökande personalomsättning och b) gällande integrerande socialiseringspraktiker: möjliga uppfattningar om orättvisor av den redan socialiserade arbetskraften och språksvårigheter som utrikes födda möter.
4. **Mänskliga praktiker.** Denna dialektiska aspekt betonar behovet av en aktiv handling i form av mänsklig praxis, som respons på potentiella motsättningar, inriktad på mobilisering och kollektiv handling.

Som illustrerats ovan visar Omanović och Langleys dialektiska modell de olika vägar som migranternas socialisering kan ta beroende på initiala organisatoriska val, som i sin tur är relaterade till specifika omständigheter i en specifik sociohistorisk kontext och hur framväxande motsägelser och motsättningar hanteras.

Vägarna för organisationens socialiseringspraxis är antingen baserade på assimilation (ensidig anpassning) eller integration och inkludering (tvåvägsanpassning). Det sätt som organisationen fungerar på från början, vilket är ömsesidigt relaterat till omständigheterna i det större sociohistoriska sammanhanget samt organisationens historia och tradition, kommer påverka

hur organisationen agerar därefter. Assimilerande socialiseringspraktik kan exempelvis förekomma när chefer framför allt ser utrikes födda nyanställda som billig arbetskraft. Organisationer med assimilerande socialiseringspraktik investerar minimalt i sina anställda och behandlar dem som kuggar i sin produktionsmaskin.⁴⁵⁵ Organisationerna ser därför inte något behov av organisatorisk anpassning. Ett annat exempel på assimilerande socialiseringspraktik kan vara när organisationer anställer utrikes födda för att betjäna en allt mer heterogen kundkrets eller av andra affärsmässiga skäl, utan att anpassa eller förändra sina värderingar och sin organisationskultur.

Vägarna som leder till en integrerande (tvåvägs) socialiseringspraktik fungerar något annorlunda än de assimilerande vägarna. Å ena sidan kan institutionella påtryckningar i värd-länderna driva på mot en progressiv integrerande praktik i stora multinationella företag, som baseras på en föreställning om företagets sociala ansvar. Detta inkluderar också ofta satsningar på mångfald inom arbetsgrupper och utveckling av mångfaldsstrategier och en mångfaldspolicy i företaget. Å andra sidan kan vissa företag se särskilda fördelar med att anställa utrikes födda på grund av deras specifika kunskaper, kompetens och arbetslivserfarenheter som annars ofta underskattas i det nya hemlandet. En sådan rekryteringsstrategi kan resultera i en större etnisk mångfald bland de anställda, vilket skapar en organisatorisk kontext där socialiseringsaktiviteter i sig är mer öppna för kulturella olikheter.⁴⁵⁶

Ett exempel som illustrerar just en integrerande (tvåvägs) socialiseringspraktik fokuserar på ett stort industriellt företag i Sverige. Det svenska företaget är känt för arbete med mångfald och för sin inkluderande organisationskultur. Detta exempel illustrerar också dialektik: ömsesidiga relationer mellan olika processer och aktörer som direkt eller indirekt är av relevans för förståelse av företagets specifika sätt att organisera socialisering av utrikes födda nyanställda. Kontexten i Sverige karakteriserades, vid tiden för studien, av en stor tillströmning av flyktingar under de föregående åren samt av ett aktivt engagemang av olika aktörer och statligt stöd för att påskynda arbetsmarknadsintegration av nyanlända. Omanović och Langley nämner också att företaget var i behov av kvalificerad arbetskraft, samtidigt som de utrikes födda personerna som sökte anställning eller praktik på företaget ville få jobb som motsvarade deras utbildningsnivå och arbetslivserfarenhet.

I studien nämns att även i denna socialiseringsprocess uppstår motsättningar och motsägelser. Den strategiska ambitionen att skapa en inkluderande kultur skapar också ett dilemma för några av de etablerade anställda, liksom de utrikes födda nyanställda som undrar: »Kan jag vara mig själv i min arbetsgrupp/på min arbetsplats?«. ⁴⁵⁷ Hur detta dilemma kan lösas beror, enligt författarna, på det sätt på vilket organisationens deltagare, det vill säga chefer och utrikes födda nyanställda,

455. Omanović & Langley 2019, s. 27.

456. Omanović & Langley 2019, s. 27.

457. Omanović & Langley 2019, s. 26.

hanterar de motsägelser som oundvikligen uppstår i alla socialiseringsprocesser.

De dialektiska relationerna som diskuteras i Omanović och Langelys studie visar att organisationers aktuella socialiseringspraktiker, samt de organisatoriska arrangemang de bygger på, är inbäddade i föränderliga strukturer och därmed kan förändras. Således kan de också stöta på sina egna begränsningar, som kan leda till förändringar, som i sin tur beror på kontextuella förhållanden och mänskliga praktiker, till exempel om och hur motsättningar hanteras. Till exempel kan en assimilerande socialiseringspraktik leda till svårigheter för utrikes födda nyanställda att anpassa sig till redan etablerade organisatoriska normer, värderingar och beteenden. Om de utrikes föddas arbetsuppgifter eller position inte motsvarar deras utbildning, kunskaper och kompetens kan detta i sin tur leda till personalomsättning. Som Omanović och Langelys dialektiska resonemang visar kan en integrerande socialiseringspraktik också leda till konflikter eller problem på grund av till exempel att inrikes födda anställda upplever anpassningarna av organisationspraktiker som orättvisa, det vill säga att dessa praktiker ger särskilda förmåner för utrikes födda. Dessutom kan potentiella kommunikationssvårigheter uppstå i en organisation som genom sina socialiseringspraktiker främjar en ökad mångfald bland sina anställda. En integrerande socialiseringspraktik innebär således ansträngningar inte bara för att arbeta med nyanställda med utländsk bakgrund utan även för att uppmärksamma och lära alla andra anställda att upptäcka och hantera potentiella konflikter och problem.

Sammanfattning

Utgångspunkten i detta kapitel är att organisationspraktiker är en av de viktigaste faktorerna för utrikes föddas arbetsmarknadsintegration. Dessa praktiker villkorar vilka arbetssökande som ska eller inte ska anställas, samt hur arbetsplatsintegration av de nyanställda ska organiseras. I kapitlet visar vi att organiseringen av olika HR-praktiker, som exempelvis socialisering, inte är någon neutral process, även om organiseringen kan institutionaliseras och tas för given.

Vår utgångspunkt är dock att organiseringen ska ses som en ständigt pågående och potentiellt föränderlig process som, till exempel, kan inriktas på den nyanställdes ensidiga anpassning till institutionaliserade normer och sätt att organisera verksamheten, eller på att både utrikes födda nyanställda och organisationen anpassas i en sådan process. Hur dessa processer organiseras och eventuellt förändras beror också på hur utrikes födda nyanställda engageras, vilka taktiker de väljer samt hur de engagerar och mobiliserar andra organisatoriska deltagare i dessa processer.

Som det dialektiska resonemanget visar kan dock organiseringen av arbetsplatsintegration av utrikes födda inte ses som isolerad från sitt större historiska och sociala sammanhang. Med andra ord finns det, som vi visar i tidigare kapitel, flera andra faktorer som direkt eller indirekt kan påverka arbetsmarknadsintegration, som exempelvis hur boende, utbildning och arbetsmarknadsåtgärder organiseras samt vilka betydelser grannskapet och situationen på arbetsmarknaden har för dessa processer. Därför kan varken organiseringen av arbetsmarknadsintegration eller boendeintegration av utrikes födda ses som isolerade processer. Snarare finns det ömsesidiga relationer mellan dessa – som i sin tur har olika implikationer för utrikes föddas etablering på arbetsmarknaden och deras karriärmöjligheter.

7. Organisation av arbets- och bostadsintegration – är det möjligt?

HÄR I DET AVSLUTANDE KAPITLET knyter vi samman de olika delarna och resonerar kring hur organiseringen av etablering på bostadsmarknaden och bostadsområdes roll kan kopplas till organiseringen av etablering på arbetsmarknaden och arbetsplatsens roll. Vi diskuterar på vilket sätt olika nationella administrativa system kan ha betydelse för hur samhällen lyckas inkludera nyanlända migranter. På vilket sätt kan reglering och åtgärder genom statlig styrning i kombination med organiseringslogik inom näringslivet påverka särskillnad och integration mellan etablerade och nyanlända i samhället? Utifrån de resonemang vi för i tidigare kapitel presenterar vi slutsatser om hur organiseringen av arbetsmarknads- och bostadsintegration tydligare kan kopplas ihop.

Denna rapport utgår ifrån att etablering på arbetsmarknaden och integration i samhället inte enbart handlar om enskilda individer som ska anpassas till samhället eller integreras i det, utan innefattar en mer komplex och ömsesidig process som involverar flera aktörer, som kan ha olika idéer och intressen, i en specifik sociohistorisk kontext. När samhället »inte har plats« för alla invånare, och särskilt inte de senast anlända,⁴⁵⁸ till exempel för att det inte finns tillräckligt med bostäder eller arbetsplatser, menar vi att det betyder att organisationen av integrationen behöver förändras på samtliga nivåer. De som gynnas av aktuella institutionella och organisatoriska förhållanden har inte motivation att förändra dessa, samtidigt som de som missgynnas har mindre makt att påverka. Ojämlika relationer inom samhället försvårar en fungerande integration, eftersom det motverkar förändring och anpassning av samhället och organisationen i olika sfärer. För att dessa ojämlikheter ska minska menar vi att det krävs en aktiv mobilisering som innefattar ett ständigt engagemang från olika aktörer inom flera olika sfärer i en dynamisk och dialektisk process.

En övergripande slutsats vi drar efter denna översikt är att organisation av invandring och integration ger flera avsiktliga

458. Jämför förslaget om ett »riktmärke för asylmottagandet de närmaste tre åren« som utreds av migrationskommittén enligt uppdraget »Den framtida svenska migrationspolitiken«: Direktiv 2019:32. Slutrapporten presenterades 15 augusti 2020, se TT 2020.

konsekvenser, men även oavsiktliga konsekvenser, som påverkar nyanlända migranternas integration och deras etablering på bostads- och arbetsmarknaden på kort och lång sikt. Det är dock inte bara organisationen som direkt har att göra med invandring och etablering som har betydelse. Strukturella förhållanden vad gäller bostadsmarknaden och arbetsmarknaden har också stor betydelse. I rapporten har vi diskuterat konsekvenserna av boendesegregation, grannskapseffekter, tillgång till bostäder, skillnader mellan olika regionala arbetsmarknader, arbetsgivares sätt att rekrytera, utbildningskrav, ekonomiska konjunkturer med mera.

Organisationen av boende för personer som nyligen beviljats uppehållstillstånd har betydelse för var nyanlända migranter bosätter sig initialt. Möjligheten att kunna bo kvar och situationen på den lokala arbetsmarknaden påverkar individers beslut att flytta eller bo kvar. Hur bostadsmarknaden fungerar generellt påverkar också möjligheten att flytta till jobb.

Möjligheter att få arbete beror i stor utsträckning på sociala faktorer såsom välvilliga sociala nätverk, men även på lokalt engagemang som organiseras i olika former av projekt, i företag och i föreningar. De beror också på de utrikes föddas eget aktörskap, i samspel med dessa faktorer, men också institutionella och organisatoriska praktiker. Vår genomgång av forskningen visar att organisationer och företag, vars socialiseringspraktiker karaktäriseras av ömsesidig anpassning, alltså av att både nyanställda och organisatoriska normer och värderingar anpassas till varandra, ofta har en högre grad av etnisk mångfald bland de anställda. Vissa organisationer och företag ser fördelar med mångfald bland personalen och är därför mer öppna för kulturella olikheter, som i sin tur kan bidra till ökad etablering av utrikes födda på arbetsmarknaden.

Integrationspolitiken vad gäller bostad syftar till att sprida nyanlända över alla kommuner för att dels kunna erbjuda alla nyanlända en hyfsad god bostad, dels minska den etniska segregationen. Efter bostättningslagen från 2016 har placeringen av bostäder för nyanlända i större utsträckning styrts av situationen på den lokala arbetsmarknaden. Alla kommuner har dock inte varit delaktiga i målsättningen att de nyanlända ska kunna bosätta sig i just deras kommun. De nyanlända verkar i vissa kommuner närmast bli utkastade på gatan efter att kommunen uppfyllt de åtaganden de har blivit påtvingade genom lagstiftning, vilket kan ses som en oavsiktlig konsekvens av lagens skrivning.⁴⁵⁹

Bristen på bostäder som är tillgängliga för nyanlända och därmed strukturen på bostadsmarknaden i stort har stor betydelse. Bostättningslagen riskerar att leda till kraftig försening av etableringen, eftersom de nyanlända inte kan planera att bo kvar i kommunen, utan måste planera att flytta när det tillfälliga boendekontraktet tar slut. Variationen mellan kommuner verkar vara stor. Å ena sidan kan det finnas ett stort

459. Se t.ex. Länsstyrelsen Stockholm 2020.

engagemang och vilja att behålla de nyanlända i kommunen, som arbetskraft och konsument, men ändå finns få lösningar på boendeproblemet. Å andra sidan kan det finnas lediga bostäder, men negativa attityder och brist på engagemang bland företagare leder till svårigheter för de nyanlända att komma in på arbetsmarknaden. För att integrationen ska fungera väl behövs både bostad och arbete.

Planering av bostadsbyggande och boende för de nyanlända som anvisats till kommunen av Migrationsverket hanteras av kommunerna. Samtidigt hanteras reformer som påverkar arbetsmarknaden och riktade åtgärder till nyanlända, som till exempel etableringsreformen, av staten och Arbetsförmedlingen.

Arbetsförmedlingens roll är att matcha arbetssökanden och arbetsgivare till varandra. Avsikten är att arbetssökande ska söka arbete i hela landet. De två integrationssfärerna boende och arbete drar i olika riktningar; för att lösa bostadsfrågan och för att minska boendesegregationen dras de nyanlända till kommuner utanför storstadsregionerna, för att få arbete och ökad integration på arbetsmarknaden dras nyanlända till storstadsregionerna. Inom storstadsregionerna dras de till de bostadsområden där vänner och släktingar bor, eftersom det är där de har möjlighet att finna någonstans att bo. En nationell arbetsmarknad rimmar alltså illa med lokala bostadsmarknader. Att röra sig mellan bostadsmarknader kräver normalt sett kontakter eller ekonomiska resurser. För att få tillträde till det hyrda beståndet krävs ofta att du stått i kö en längre tid och bostadsköerna är lokala, inte nationella. Här kan vi fundera över om vi kan organisera tillträdet till lokala hyresmarknader på ett annat sätt som skulle underlätta för nyanlända. Ett sätt är att ge förtur för dem som får arbete i en region.

De kommuner som har bostadsbrist, det vill säga de flesta, drabbas av ett dilemma. Ska de låta nyanlända från andra länder gå före övriga nyanlända till en region, till exempel unga, i kön till den lokala bostadsmarknaden? Möjligen skulle ett mer nationellt kösystem kunna organiseras. Inom allmännyttan, som finns på många platser i Sverige, skulle man kunna tänka sig ett samarbete där ködagar i en allmännytta kan användas inom en annan när någon erbjudits ett arbete eller kommit in på en utbildning i en annan region än där hen står i bostadskö.

Problemet de senaste åren, som vi ser det, är emellertid inte att det kommer nya personer till kommunen. Befolkningstillväxt brukar vara positivt, särskilt om de nyanlända är i arbetsför ålder. Kommunernas problem är att det inte finns tillräckligt med tillgängliga bostäder. Det kan bero på att befintliga bostäder inte utnyttjas effektivt, eller att det inte byggs bostäder som blir tillgängliga för nyanlända. Olika lösningar för att minska bostadsbristen har föreslagits i debatten, men vi kommenterar inte den diskussionen här. Vi nöjer oss med att påpeka att det är bostadsmarknaden som inte fungerar som den borde för att

kunna lösa boendesituationen för alla som är bosatta i Sverige. Det leder till att människor får svårt att planera sina liv, att välja utbildning och att skaffa sig jobb. Det gäller inte bara nyanlän-
da från andra länder.

Etableringsreformen har lett till mer effektiva insatser för att nyanlän-
da ska komma i arbete. Vi tror att den skulle vara ännu mer effektiv och långsiktigt hållbar om den samordnades med
möjligheter att få bostad där arbete finns. Vissa kommuner har
tillgängliga bostäder men svårt att få fart på arbetsmarknaden. Dessa kommuner kanske behöver hjälp att utveckla det lokala
näringslivet, med insatser som samordnas med flyktingmot-
tagande och med de företag och organisationer som redan
finns i dessa kommuner. Vår genomgång av forskningen har
pekat på att det kan vara en fördel med en mer holistisk organi-
sation, där systemet är organiserat för att lösa flera utmaningar
samtidigt.

Som det ser ut nu verkar integrationen på bostadsmarkna-
den fungera enligt en annan logik än integrationen på arbets-
marknaden. Ibland finns bostäder på en plats men arbete på
en annan plats. De nyanlän-
da vill snabbt komma i arbete och
väljer trångboddhet och otrygghet i boendet för att få arbe-
te. Bosättningslagen kan i förlängningen leda till ännu större
svårigheter för dem som väljer att lämna större möjligheter
till fast boende för att flytta till regioner med mer fördelaktiga
arbetsplatsmarknader, eftersom de förlorar sin ersättning och
blir tvungna att ta de jobb som finns. De förlorar det skydd som
socialförsäkringen ger, som gäller för andra i samhället och som
är avsedd att göra det möjligt att avstå jobb med alltför dåliga
villkor, till exempel sådana som inte beskattas.

Det här kan leda till en hårdare uppdelning på arbetsmark-
naden, där ett större etniskt färgat prekariat utan sociala rät-
tigheter, och utan fast bostad, blir fastlåsta med irreguljära
arbeten i storstädernas så kallade utsatta bostadsområden. Det
vill säga att resultatet kan bli helt motsatt det resultat som
bosättningslagen syftar till. Ett mer positivt scenario, med po-
tential för en snabbare etablering på arbetsmarknaden, är när
det både finns bostäder och arbete på en och samma plats där
nyanlän-
da kan bosätta sig. För att dra fördelar av bostads- och
arbetsmöjligheter i en sådan situation är det också nödvän-
digt att nyanlän-
da är villiga att flytta till antingen en annan
stad eller en annan region i Sverige, men också att potentiella
arbetsgivare kan erbjuda jobb som matchar de kompetenser
som nyanlän-
da arbetssökande har.

Den begränsning i EBO-lagstiftningen, där vissa bostads-
områden undantas, som nu har införts kan också potentiellt
ha negativ inverkan, om den inte följs upp av andra alternativ
för nyanlän-
da att bättre organisera sitt boende på en plats med
goda arbetsmarknadsförutsättningar. Risken finns att begräns-
ningen kan öka handeln med svartkontrakt eller andra olagliga
bostadslösningar. Utifrån forskningen om grannskapseffekter

finns heller inte belägg för att säga att etableringen och integrationen skulle påverkas ensidigt negativt av att nyanlända bor i områden med många andra utrikes födda.

Det vår genomgång av forskningen om bostad och arbetsmarknad i relation till integration och etablering visar är att organisationen av integrationen med fördel bör ta hänsyn till flera olika sfärer och relationerna mellan dessa sfärer. Organiseringen bör även inbegripa en större flexibilitet, där det finns utrymme för större individanpassning. Det är också en fördel om det finns ett mer dialektiskt förhållningssätt mellan de aktörer som är involverade i de system som ska påverka integrationsprocessen på olika områden. En viktig förutsättning för att ett sådant komplext och holistiskt system ska vara hållbart och fungerande för alla, eller för de flesta, är att det finns intresse, vilja och möjlighet till eget aktivt aktörskap hos olika institutioner, organisationer och individer.

460. OECD 2016.

461. OECD 2016, s. 27.

I vår genomgång av tidigare rapporter har vi sett många policyrekommendationer, men vi vill här särskilt lyfta fram OECD:s policyrekommendationer från 2016, gällande etableringsprogrammet och integration på arbetsmarknaden:⁴⁶⁰

- › minska skillnader mellan kommuner
- › flexibel längd på etableringsprogrammet
- › särskilt stöd till kvinnor
- › finansiering till kommuner som tar hänsyn till varierande utbildning och behov hos de nyanlända
- › höj åldersgränsen för studier på gymnasial nivå för att underlätta för ungdomar som anländer när de är 15 till 24 år att gå på gymnasiet
- › mindre krångliga regler för instegsjobb
- › fler möjligheter för arbetsgivare att testa kunskaperna hos de nyanlända genom till exempel praktikplatser
- › utveckla fler flexibla utbildningar som kompletterar utbildning och kunskaper från andra länder
- › minska väntetiden för validering
- › mer proaktiva åtgärder för mångfald på företag, anti-diskrimineringslagstiftningen kommer inte åt dolda mekanismer som motverkar mångfald, som till exempel nätverksrekrytering, anlita mångfaldskonsulter
- › sociala parter behöver bli mer aktiva i integrationsprocessen eftersom »integration måste ses som ett ansvar för hela samhället«⁴⁶¹
- › ta tillvara socialt engagemang och de storskaliga integrationsprogram som etablerades under den så kallade flyktingkrisen.

Kortfattat menar vi att:

- › nationell arbetsmarknad inte fungerar i relation till lokal bostadsmarknad

- › etableringsprogram behöver vara individanpassade och flexibla
- › integration och etablering behöver utgå ifrån en mer holistisk samhällssyn, där olika integrationssfärer inte ses som isolerade öar och där individen ges en aktiv roll
- › de dialektiska, ömsesidiga relationerna mellan institutioner, offentliga aktörer, privata aktörer och individer behöver i större utsträckning beaktas.

462. Boverket 2015, s. 11.

463. Lind 2016, s. 15, 130.

464. Länsstyrelsen Stockholm 2020.

För att vara mer konkreta delar vi upp våra slutsatser och rekommendationer på olika aktörer:

Staten och kommuner

Vad kan staten och kommunerna göra? I Boverkets slutrapport om den boendesociala situationen för asylsökande och nyanlända som överlämnades till regeringen 2015 föreslår man att staten skapar processer som gör att det byggs bostäder för de hushåll och grupper som har lägst inkomster.⁴⁶² Hans Lind föreslår i boken *Åtkomliga bostäder* att staten ska gå in och ta över planeringen i de kommuner som inte planerar på ett sätt som gör att alla inkomstgrupper kan hitta en bostad.⁴⁶³ Länsstyrelsen Stockholm föreslår att Bosättningslagen bör förtydligas avseende »tidsperspektiv och kvalitetsdimensioner«, alltså hur länge bostad ska garanteras för de nyanlända och vilken kvalitet boendet ska ha. Länsstyrelsen menar också att fler verktyg för bostadsförsörjningen behöver komma till stånd och existerande verktyg bör användas i högre grad. Vidare skriver de att »Bosättningen behöver också i högre grad vägledas av barnens behov och genomsyras av ett arbetsmarknads- och kompetensförsörjningsperspektiv. Bostadssituationen bör främja trygghet, tillit och inkludering för alla nyanlända. Det gäller oavsett till exempel kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, funktionsnedsättning och sexuell läggning.«⁴⁶⁴ Vi menar att denna rapport har visat på behovet av att se på bostad och arbete i ett gemensamt perspektiv och att dessa integrationssfärer behöver samordnas tydligare.

Näringslivet

Vad kan företagen göra? Företagens roll är betydande. Arbetsplatsintegration och relaterade organisatoriska praktiker och processer som syftar till att öka »mångfald« inom arbetsgrupper och uppnå särskilda fördelar med den ökade etniska mångfalden ska inte enbart vara inriktade mot ensidig anpassning av just personer med utländsk bakgrund. Snarare ska även dessa organisatoriska praktiker och processer anpassas till och vara öppna för mångfalden – och på så sätt öka vår förståelse för ar-

betsplatsintegration och inkludering bland alla anställda oavsett bakgrund. Beroende på den sociala miljön på företaget och hur företaget är organiserat kan nyanlända utvecklas samtidigt som företaget utvecklas. När vi jämför framgångsfaktorer för lokala utvecklingsprojekt med strategier på arbetsplatser ser vi att socialt engagemang, flexibla lösningar och ömsesidig anpassning är gemensamt för dem. Lokala projekt kan fungera som smörjmedel för att nätverk ska utvecklas och möjliggöra för företag att än mer engagera och utveckla sig för att kunna ta tillvara utrikes föddas kompetens.

Individer

Vad kan individen göra? I stället för att enbart skapa färdigpackade lösningar ovanifrån, kan de nyanlända personerna i större uträkning inkluderas som aktörer och ges möjlighet att själva vara med och skapa och organisera insatser utifrån det egna behovet. Deras aktiva aktörskap, trots de barriärer de eventuellt kan möta på bostads- och arbetsmarknaden, i kombination med insatser och engagemang av andra aktörer kan leda till en mer hållbar integration och etablering.

En gemensam samling för ett integrerat samhälle?

Kan staten, kommunerna, företagen och individen göra något tillsammans? Bostads- och arbetsmarknadspolitiken behöver samordnas rumsligt. Det gäller både den generella politiken och den som särskilt riktas till nyanlända. Det är svårt eftersom de olika politikområdena genomförs på olika nivåer, den kommunala och den statliga. Samorganisering är en ständigt återkommande uppgift och utmaning som kräver tid och engagemang.

Finns det en perfekt modell för att organisera samhällen med sitt kontinuerliga in- och utflöde av människor? Nej, tyvärr gör det inte det. Varje geografisk plats har sina specifika möjligheter och utmaningar, samtidigt är ingen plats konstant. På samma sätt som människor föds, bildar familj, föder barn, flyttar in och ut, åldras och dör, så förändras företagsstrukturen efter de behov och kunskaper som finns lokalt. Strukturer som är flexibla vid förändringar ser vi som nödvändiga delar i en fungerande integration av samhället. Boendet är här en utmaning eftersom bostäder tar lång tid att bygga och är svåra att flytta. Det sociala engagemanget som inkluderar alla invånare, nya som gamla, kan också vara en utmaning, men i den här rapporten har vi visat hur organisationspraktik för inkludering inom företag påverkar den ömsesidiga anpassningen. Vi ser därför stora möjligheter att

genom organisation påverka integrationen inte bara på bostadsmarknaden och på arbetsmarknaden utan även socialt.

Sammanfattningsvis ser vi att varken etablering eller integration av nyanlända beror på endast en aspekt eller en process. Snarare finns det ömsesidiga relationer mellan olika aspekter och processer som direkt eller indirekt kan påverka arbetsmarknadsetablering av nyanlända och deras integration i samhället. För vissa individer och grupper kan etablering och integration ta kortare tid, medan det för andra kan ta mycket längre tid beroende på de komplexa ömsesidiga relationer som är aktuella under en specifik tid och på en specifik plats. I denna rapport har vi haft som ambition att skildra en del av dessa relationer genom att framhålla såväl komplexiteten när det gäller organisation av arbete och bostad för nyanlända som en mer nyanserad förståelse av dessa organiseringsprocesser och ömsesidighet mellan dem.

8. Referenser

- Abascal, M. & Delia Baldassarri, D. 2015. Love Thy Neighbor? Ethnoracial Diversity and Trust Reexamined. *American Journal of Sociology*, 121(3), s. 722–782.
- Abdulla, A. 2017. *Readiness or resistance? Newly arrived adult migrants' experiences, meaning making, and learning in Sweden*. Linköping: Linköpings universitet.
- Ager, A. & Strang, A. 2008. Understanding integration: A conceptual framework. *Journal of refugee studies*, 21(2), s. 166–191.
- Ahmed, A.M. & Hammarstedt, M. 2008. Discrimination in the rental housing market: A field experiment on the Internet. *Journal of Urban Economics*, 64(2), s. 362–372.
- Alastair, A. & Strang, A. 2008. Understanding Integration: A Conceptual Framework. *Journal of Refugee Studies*, 2, s. 166–191.
- Aldén, L. Hammarstedt, M. 2016. Discrimination in the Credit Market? Access to Financial Capital among Self-employed Immigrants. *Kyklos* 69(1), s. 3–31.
- Alexander, M. 2004. Comparing local policies toward migrants: an analytical framework, a typology and preliminary survey results. I: Penninx, R. (red.). *Citizenship in European cities: immigrants, local politics, and integration policies*. Aldershot, Hants, England: Ashgate.
- Alfredsson, K. 2017. *Vägar till effektivare integration. Goda integrationsexempel från svenska kommuner*. Stockholm: Tankesmedjan global utmaning.
- Andersson, H. 2018. *Ethnic Enclaves, Self-Employment and the Economic Performance of Refugees*. Working Paper 2018:7. Department of economics. Uppsala university.
- Andersson, R. 2013. Reproducing and reshaping ethnic residential segregation in Stockholm: the role of selective migration moves. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 95(2), s. 163–187.

- Andersson, R. & Bråmås, Å. 2018. The Stockholm Estates: A Tale of the Importance of Initial Conditions, Macroeconomic Dependencies, Tenure and Immigration. I: Baldwin Hess, D., Tammaru, T., & van Ham, M. (red.). *Housing Estates in Europe: Poverty, Ethnic Segregation and Policy Challenges*, Springer.
- Andersson, R., Bråmås, Å. & Hogdal, J. 2020. *Fattiga och rika – segregerad stad: flyttningar och segregationens dynamik i Göteborg*. Göteborg: Göteborgs stad.
- Andersson, R., Bråmås, Å. & Holmqvist, E. 2010. Counter-acting Segregation: Swedish Policies and Experiences. *Housing Studies*, 25(2), s. 237–256.
- Andersson, R., Franzén, M., Hedman, L. & Lindberg, H. 2017. *Segregation – vad menas och hur mäts den?* Stockholm: Forte. <https://forte.se/publikation/fk-segregation>.
- Andersson, L. & Hammarstedt, M. 2015. Ethnic Enclaves, Networks and Self-Employment among Middle Eastern Immigrants in Sweden. *International Migration*, 53(6), s. 27–40.
- Andersson, R. & Hedman, L. 2016. Economic decline and residential segregation: a Swedish study with focus on Malmö. *Urban Geography*, 37:5, s. 748–768.
- Andersson, R. & Holmqvist, E. 2019. *Grannskapseffekter och politik och planering för minskad segregation*. Stockholm: Jämlikhetskommissionen.
- Andersson, R. & Kährrik, A. 2015. Widening gaps: Segregation dynamics during two decades of economic and institutional change in Stockholm. I: T. Tammaru, M. Szymon, van Ham, M. & Musterd, S. (red.). *West, Socio-economic Segregation in European Capital Cities: East meets*, Abingdon & New York: Routledge.
- Andersson, R. & Magnusson Turner, L. 2014. Segregation, gentrification, and residualisation: From public housing to market-driven housing allocation in inner city Stockholm. *International Journal of Housing Policy*, 14(1), s. 3–29.
- Andersson, E. & Malmberg, B. 2015. Contextual effects on educational attainment in individualized, scalable neighborhoods; differences across gender and social class. *Urban Studies*, 52(12), s. 2117–2133.
- Andersson, E. & Malmberg, B. 2018. Segregation and the effects of adolescent residential context on poverty risks and early income career: A study of the Swedish 1980 cohort. *Urban Studies*, 55(2), s. 365–383.
- Andersson, E. K., Malmberg, B., Costa, R., Sleutjes, R., Stonawski, M.J. & de Valk, H.A. 2018. A comparative study of segregation patterns in Belgium, Denmark, the Netherlands and Sweden: Neighbourhood concentration and representation of non-European migrants. *European Journal of Population*, 34, s. 251–275.

- Andersson, R., Musterd, S. & Galster, G. 2014. Neighbourhood ethnic composition and employment effects on immigrant incomes. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 40(5), s. 710–736.
- Andersson, R., Musterd, S. & Galster, G. 2018. Port-of-Entry Neighbourhood and its Effects on the Economic Success of Refugees in Sweden. *International Migration Review*, 53(3), s. 671–705.
- Andersson, E. & Subramanian, S. 2006. Explorations of Neighbourhood and Educational Outcomes for Young Swedes. *Urban studies*, 43(11), s. 2013–2025.
- Andersson Joona, P. 2019. Labour Market Policies: What Works for Newly Arrived Immigrants? I: Calmfors, L. & Sánchez Gassen, N. (red.). *Integrating Immigrants into the Nordic Labour Markets*. Copenhagen: Nordic Council of Ministers.
- Andersson Joona, P. 2020a. *Aktiviteter för flykting och anhöriginvandrare inom etableringsprogrammet*. Rapport 2020:4. Uppsala: IFAU.
- Andersson Joona, P. 2020b. *Flykting och anhöriginvandrarens väg till arbete*. Stockholm: SNS.
- Andersson Joona, P. & Nekby, L. 2012. Intensive coaching of new immigrants: an evaluation based on random program assignment. *Scandinavian Journal of Economics*, 114(2), s. 575–600.
- Andersson Joona, P., Wennemo Lanninger, A. & Sundström, M. 2016. *Etableringsreformens effekter på de nyanländas integration*. Stockholm: SULCIS.
- Antonsich, M. 2016. Interculturalism versus multiculturalism – The Cattle-Modood debate. *Ethnicities*, 16(3), s. 470–493.
- Arbetsförmedlingen 2018. *Arbetsförmedlingens årsredovisning 2017*. Stockholm: Arbetsförmedlingen.
- Arthurson, K. 2012a. Social Mix, Reputation and Stigma: Exploring Residents' Perspectives of neighbourhood Effects. I: van Ham, M., Manley, D. Bailey, N. Simpson, L. & MacLennan D. (red.). *Neighbourhood Effects Research: New Perspectives*. New York: Springer.
- Arthurson, K. 2012b. *Social Mix and the City: Challenging the Mixed Communities Consensus in Housing and Urban Planning Policies*. Collingwood, Australia: CIRSO.
- Ashford, S. & Nurmohamed, S. 2012. From Past to Present and Into the Future: A Hitchhiker's Guide to the Socialization Literature. I: Wanberg C.R. (red.). *The Oxford Handbook of Organizational Socialization*, Oxford Handbooks.
- Atkinson, R. & Kintrea, K. 2001. Disentangling area effects: evidence from deprived and non-deprived neighborhoods. *Urban Studies*, 38(12), s. 2277–2298.

- Augustsson, G. 1996. *Etniska relationer i arbetslivet. Teknik, arbetsorganisation och etnisk diskriminering i svensk bilindustri*. Umeå: Umeå universitet.
- Aytar, O. 2016. *Interkulturella möten för integration i praktiken. Utvärdering av verksamheten flyktingguide/språkvän i Eskilstuna. Kommun och kommunens regionala/nationella samordningsroll*. Mälardalens högskola och Eskilstuna kommun. <http://mdh.diva-portal.org/smash/get/diva2:947120/FULLTEXT01.pdf>.
- Backvall, K. 2019. *Constructing the Suburb Swedish Discourses of Spatial Stigmatisation*. Uppsala: Uppsala universitet, Kulturgeografiska institutionen.
- Bakker, L., Dagevos, J. & Engbersen, G. 2014. The Importance of Resources and Security in the Socio-Economic Integration of Refugees. *International Migration & Integration* 15, s. 431–448.
- Barslund, M., Busse, M., Lenaerts K., Ludolph L., & Renman V. 2016. Labour Market Integration of Refugees: A comparative survey of Bosnians in five EU countries. http://aei.pitt.edu/82630/1/SRI55_Labour_Market_Integration_of_Refugees_%2D_Bosnia_0.pdf.
- Bauder, H. 2002. Neighbourhood Effects and Cultural Exclusion. *Urban Studies*, 39(1), s. 85–93.
- Becker, G.S. 1963. *Human Capital: a theoretical and empirical analysis, with special reference to education*. 3rd ed. Chicago: The University of Chicago Press.
- Beine M., DeCuire, F., Öden C. 2011. Diasporas. *Journal of Development Economics*, 95, s. 30–41.
- Benson, J.K. 1977. Organizations: A Dialectical View. *Administrative Science Quarterly*, 22(1), s. 1–21.
- Benson, J.K. 1983. A Dialectical Method for the Study of Organizations. I: Morgan, G. (red.). *Beyond Method: Strategies for Social Research*. Beverly Hills, CA: SAGE Publications.
- Berglund T., Elgenius G., Frank D. & Omanović V. 2018. *Occupational Change and Immigrant Background. A full-paper for The Nordic Work Life Conference*, Norway (Oslo), June 13–15, 2018.
- Bergsten, Z. 2010. *Bättre framtidsutsikter? Blandade bostadsområden och grannskapseffekter. En analys av visioner och effekter av blandat boende*. Uppsala: Kulturgeografiska institutionen, Uppsala universitet.
- Bergsten, Z. & E. Holmqvist 2013. Possibilities of building a mixed city: evidence from Swedish cities. *International Journal of Housing Policy*, 13(3), s. 288–311.
- Bergström, O. & Omanović, V. 2017. *Integrationsstrategier för utrikesfödda i detaljhandeln*. Forskningsrapport 2017:9, Handelsrådet.
- Bergström, O. & Omanović, V. 2019. *The role of the employer in foreign-born worker integration*. A conference paper (EURAM, Portugal, June 2019).

- Bernstein R.J. 1971. *Praxis and Action: Contemporary Philosophies of Human Activity*. The University of Pennsylvania Press, Inc.
- Berry, J.W. 2011. Integration and multiculturalism: Ways towards social solidarity. *Papers on Social Representations*, 20(1), 2.1–2.21.
- Beskow, L. 2018. *Humanitära konsekvenser av den tillfälliga utlänningslagen*, Röda Korset, <https://www.rodakorset.se/globalassets/rodakorset.se/dokument/om-oss/fakta-och-standpunkter/rapporter/konsekvenser-av-den-nya-lagen-181206.pdf>.
- Bevelander, P., Carlson, B. & Rojas, M. 1997. *Ikrusbärslandets storstäder: om invandrare i Stockholm, Göteborg och Malmö*. Stockholm: SNS.
- Bevelander, P. & Emilsson, H. 2019. Case Study Sweden. I: Martín, I. m.fl. *From Refugees to Workers Mapping Labour-Market Integration Support Measures for Asylum Seekers and Refugees in EU Member States*. Volume II: Literature Review and Country Case Studies. Bertelsmann Stiftung, Migration Policy Centre (MPC).
- Bevelander, P. & Irastorza, N. 2014. *Catching up: The Labour Market Integration of New Immigrants in Sweden*. DC & Geneva: Migration Policy Institute & International Labour Organization.
- Bevelander, P., Mata, F. & Pendakur, R. 2019. Housing policy and employment outcomes for refugees. *International Migration*, 57(3), s. 134–154.
- Borevi, K. 2002. *Välfärdsstaten i det mångkulturella samhället*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Borevi, K. 2012. Sweden: The flagship of multiculturalism. I: Brochman, G. & Hagenlund, A. (red.). *Immigration policy and the Scandinavian welfare state 1945–2010*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Borevi, K. 2013. Understanding Swedish multiculturalism. I: Kivisto P. & Wahlbeck Ö. (red.). *Debating Nordic Multiculturalism in Nordic Welfare States*, London: Palgrave MacMillan.
- Borjas, G.J. 1989. Economic theory and international migration. *International Migration Review*, 23(3), s. 457–85.
- Borjas, G.J. 1992. Ethnic Capital and Intergenerational Mobility. *The Quarterly Journal of Economics*, 107(1), s. 123–150.
- Bourdieu, P. 1986. The forms of Capital. I: Richardson, J.G. *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. Westport, Connecticut: Greenwood Press.
- Bourhis, R.Y., Moise, L.C., Perreault, S. & Senecal, S. 1997. Towards an interactive acculturation model: A social psychological approach. *International journal of psychology*, 32(6), s. 369–386.
- Boverket 2008. *Asylsökandes eget boende*, EBO – en kartläggning. Karlskrona: Boverket.

- Boverket 2009. *Mellan uppehållstillstånd och bostad. En kartläggning av nyanlända flyktingars bostadssituation*. Karlskrona: Boverket.
- Boverket 2015. *Boendesituation för nyanlända: slutrapport*. Rapport 2015:40. Karlskrona: Boverket.
- Boverket 2019. Läget på bostadsmarknaden i riket, <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/bostadsmarknad/bostadsmarknaden/bostadsmarknadsenkaten/region-kommun/riket>. Hämtad 11/5 2020.
- Brandén, M. 2018. Grannskapseffekter. En forskningsöversikt om boendesegregation och bostadsområdets betydelse. Jämlikhetsutredningen. [https://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vRes/lo_fakta_1366027478784_grannskaps effekter_pdf/\\$File/Grannskapseffekter.pdf](https://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vRes/lo_fakta_1366027478784_grannskaps effekter_pdf/$File/Grannskapseffekter.pdf).
- Bratsberg, B. & Raaum, O. 2012. Immigration and Wages: Evidence from Construction. *Economic Journal*, 122(565), s. 1177–1205.
- Bratu, C. 2019. *Immigration: Policies, Mobility, and Integration*. Economic studies 182. Uppsala: Department of Economics, Uppsala University. Essay II.
- Brekke, J.-P., Røed, M. & Schøne, P. 2017.: Reduction or deflection? The effect of asylum policy on interconnected asylum flows. *Migration Studies*, 5(1), s. 65–96.
- Bridge, G., Butler, T. & Lees, L. 2012. *Mixed Communities: Gentrification by Stealth?* Chicago/Bristol: Policy Press.
- Broomé, P., Bäcklund, A. Lundh, C. & Ohlsson, R. 1996. *Varför sitter »brassen« på bänken? eller Varför har invandrarna så svårt att få jobb?* Stockholm: SNS.
- Brubaker, R. 1992. *Citizenship and Nationhood in France and Germany*. Harvard University Press.
- Bråmås, Å. 2006. White Flight? The Production and Reproduction of Immigrant Concentration Areas in Swedish Cities, 1990–2000. *Urban Studies*, 43(7), s. 1127–1146.
- Brännström, L. 2004. Poor places, poor prospects? Counterfactual models of neighbourhood effects on social exclusion in Stockholm, Sweden. *Urban Studies*, 41(13), s. 2515–2537.
- Brännström, L. 2008. Making their mark: the effects of neighbourhood and upper secondary school on educational achievement. *European Sociology*, 24(4), s. 463–478.
- Bucken-Knapp, G., Omanović, V. & Spehar, A. 2020. *Institutions and Organizations of Refugee Integration: Bosnian-Herzegovinian and Syrian Refugees in Sweden*. Cham: Palgrave Macmillan.
- Byström, M. & Frohnert, P. 2017. *Kunskapsöversikten Invandringens historia – från »folkhemmet« till dagens Sverige (2017:05)* Stockholm: DELMI. <https://www.delmi.se/publikationer-seminarier#!/invandringens-historia-fran-folkhemmet-till-dagens-sverige-kunskapsoversikt-20175>.

- Calleman, C. 2015. Byta spår. Ett nålsöga mellan asyl och arbete. I: Calleman, C. & Herzfeld Olsson, P. (red.) 2015. *Arbetskraft från hela världen – Hur blev det med 2008 års reform?* Stockholm: Delmi.
- Calleman, C. & Herzfeld Olsson, P. (red.) 2015. *Arbetskraft från hela världen – hur blev det med 2008 års reform?* Stockholm: Delmi.
- Calmfors, L. & Sánchez Gassen, N. 2019. Integrating Immigrants into the Nordic Labour Markets: Background, Summary and Policy Conclusions. I: Calmfors, L. & Sánchez Gassen, N. (red.). *Integrating Immigrants into the Nordic Labour Markets*. Nord 2019:024.
- Caponio, T. & Borkert, M. 2010. *The local dimension of migration and policymaking*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Castles, S., de Haas, H. & Miller, M.J. 2003. *The age of migration*. 3rd ed., Palgrave Macmillan.
- Chetty, R., Hendren, N. & Katz, L. 2016. The Effects of Exposure to Better Neighborhoods on Children: New Evidence from the Moving to Opportunity Project. *American Economic Review*, 106 (4), s. 855–902.
- Chetty, R. & Hendren, N. 2018. The Effects of Neighborhoods on Intergenerational Mobility. I: Childhood Exposure Effects, *Quarterly Journal of Economics*, 133(3), s. 1107–1162.
- Cheung, M. 2018. *Hur skapar vi en mer jämställd arbetsmarknadsetablering? En studie av Arbetsförmedlingens förmedlingsverksamhet och insatser ur ett förmedlingsperspektiv*. Stockholm: Arbetsförmedlingen.
- Cheung, M. & Rödin, M. 2018. *Progression i Etableringsuppdraget? En kohorts och jämställdhetsanalys av arbetssökande i Etableringsuppdraget*. Arbetsförmedlingen Working paper 2018:4, Af-2018/0006 5626.
- Clark, W., Anderson, E., Östh, J. & Malmberg, B. 2015. A Multiscalar Analysis of Neighborhood Composition in Los Angeles, 2000–2010: A Location-Based Approach to Segregation and Diversity. *Annals of the Association of American Geographers*, 105:6, s. 1260–1284.
- Crul, M. 2016. Super-diversity vs. assimilation: how complex diversity in majority–minority cities challenges the assumptions of assimilation. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 42(1), s. 54–68
- Curley, M. 2008. A new place, a new network? Social capital effects on residential relocations for poor women. I: Blokland, T. & Savage, M. *Networked Urbanism: Social Capital in the City*. New York: Routledge.

- Dahlstedt, M. & Ekholm, D. 2019. Midnattsfotbollen – ett svar eller symptom på ojämlikhet? I: Norberg, J. (red.). *Idrotten och (o)jämlikheten – I medlemmarnas eller samhällets intresse?* Stockholm: Centrum för Idrottsforskning, s. 109–130.
- Dahlstedt, M. & Neergaard, A. 2019. Crisis of Solidarity? Changing Welfare and Migration Regimes in Sweden. *Critical Sociology*, 45(1), s. 121–135.
- Dahlström, C. 2004. *Nästan välkomna: invandrarpolitikens retorik och praktik*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutet.
- Desmond, M., & An, W. 2015. Neighborhood and Network Disadvantage among Urban Renters. *Sociological Science*, 2, s. 329–350.
- Diedrich, A. & Hellgren, H. 2018. *Organizing Labour Market Integration of Foreign-born Persons in the Gothenburg Metropolitan Area*. Göteborg: Gothenburg Research Institute. <http://hdl.handle.net/2077/57617>.
- Dijkstra, S., Geuijen, K. & De Ruijter, A. 2001. Multiculturalism and social integration in Europe. *International Political Science Review*, 22(1), s. 55–84.
- Dingeldey, I. 2007. Between workfare and enablement. *European Journal of Political Research*, 46(6), s. 823–851.
- Direktiv 2019:32. *Den framtida svenska migrationspolitiken*.
- Doomernik, J. & Bruquetas-Callejo, M. 2016. National Immigration and Integration Policies in Europe Since 1973. I: Penninx & Garcés-Mascareñas (red.). *Integration Processes and Policies in Europe. Contexts, Levels and Actors*. IMISCOE Research Series. London: Springer Open.
- Drever, A.I. & Hoffmeister, O. 2008. Immigrants and social networks in a job-scarce environment: The case of Germany. *International Migration Review*, 42(2), s. 425–448.
- Eastmond, M. 2012. Egalitarian Ambitions, Constructions of Difference: The Paradoxes of Refugee Integration in Sweden. I: Olwig, K.F., Larsen, B.R. & Rytter, M. *Migration, Family and the Welfare State: Integrating Migrants and Refugees in Scandinavia*. New York: Routledge.
- Edin, P.A., Fredriksson, P. & Åslund, O. 2003. Ethnic Enclaves and the Economic Success of Immigrants – Evidence From a Natural Experiment. *The Quarterly Journal of Economics*, 118, s. 329–357.
- Edin, P.A., Fredriksson, P. & Åslund, O. 2004. Settlement Policies and the Economic Success of Immigrants. *Journal of Population Economics*, 17(1), s. 133–155.
- Eliason, T. 2014. Immigrant entrepreneurship and the origin of banker. I: Eliasson, T., *Empirical Essays on Wage Setting and Immigrant Labor Market Opportunities*, Economic Studies 148, Uppsala universitet.

- Eliason, M., Hensvik, L., Kramarz, F. & Nordström Skans, O. 2017. *Informella kontaktnäts betydelse för arbetssökande och företag på den svenska arbetsmarknaden*, Rapport 2017:11, Uppsala: IFAU.
- Ellen, I.G. 2003. Do neighborhoods matter and why? I: Goering, J. & Feins, J.F. (red.). *Choosing a Better Life? Evaluating the Moving to Opportunity Experiment*. Washington DC: Urban Institute Press.
- Emilsson, H. 2015. A national turn of local integration policy: multilevel governance dynamics in Denmark and Sweden. *Comparative Migration Studies*, 3(7), s. 2–16.
- Emilsson, H. 2016. *Paper planes: labour migration, integration policy and the state*. Dissertation Series in Migration, Urbanisation, and Societal Change1. Malmö university.
- Engdahl, M. & Forslund, A. 2019. *Vilka tar del av nystartsjobb och andra subventionerade anställningar?* Rapport 2019:24. Uppsala: IFAU.
- Ennerberg, E. 2017. *Destination employment? contradictions and ambiguities in Swedish labour market policy for newly arrived migrants*, Avhandling, Sociologiska institutionen, Lunds universitet.
- Ennerberg, E. 2019. *Fem vägar genom etableringen. En beskrivning av nyanländas etableringsprocess*. Uppsala: IFAU.
- Eriksson, E. 2019. *Perspektiv på integration. Kunskapsunderlag för ett strategiskt arbete med stöd till nyanlända*. Campus Norrköping: Centrum för kommunstrategiska studier, Linköpings Universitet.
- Ewert, S., Liedholm, M. & Lindberg, G. 2006. Vikten av kulturella överbryggare i storstadens integrationsprojekt. *Sociologisk forskning*, 43(1), s. 33–50.
- Fainstein, S. 2010. *The just city*. Cornell University Press.
- Fejes, A., Dahlstedt, M., Mešić, N. & Nyström, S. 2018. *Svenska(r) från dag ett: En studie av ABFs verksamhet med asylsökande*. Stockholm och Linköping: ABF & Linköpings universitet.
- Fernandes, A.G. 2013. Ethnification of new social risks: Programs for preparing newly arrived immigrants for (working) life in Sweden, Denmark and Norway. I: Harsløf, I. & Ulmestig, R. (red.). *Changing social risks and social policy responses in the Nordic welfare states*. Houndmills, UK: Palgrave Macmillan.
- Fernandes, A.G. 2015. (Dis)Empowering New Immigrants and Refugees Through Their Participation in Introduction Programs in Sweden, Denmark, and Norway. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 13(3), s. 245–264.
- Filomeno, F.A. 2017. *Theories of Local Immigration Policy*. Springer.
- Finansinspektionen 2019. *Den svenska bolånemarknaden*. Stockholm: Finansinspektionen.

- Forsberg, G. 1997. Rulltrapperegioner och social infrastruktur. I: Sundin, E. (red.). *Om makt och kön- i spåren av offentliga organisationers omvandling*. SOU 1997:83, Stockholm: Gotab.
- Forslund, A., Liljeberg, L. & Åslund, O. 2017. *Flyktning och anhöriginvandrades etablering på den svenska arbetsmarknaden*, Rapport 2017:14. Uppsala: IFAU.
- Frank, D. 2005. *Staten, företagen och arbetskraftsinvandringen – en studie av invandringspolitiken i Sverige och rekryteringen av utländska arbetare 1960–1972*, Acta Wexionensia Nr 67/2005, Samhällsvetenskap: Växjö University Press.
- Frank, D. 2017. Förändringar i svensk arbetskraftsinvandringspolitik 1954–2014. *Arbetsmarknad & Arbetsliv*, 23(1), s. 64–81.
- Fraser, N. 2011. Rättvisans mått. Texter om erkännande, omfördelning och representation i en globaliserad värld, Stockholm: Atlas.
- Friedrichs, J. 1998. Do poor neighbourhoods make their residents poorer? Context effects of poverty neighbourhoods on residents. I: Andress, H.-J. *Empirical Poverty Research in Comparative Perspective*. Aldershot: Ashgate.
- Friedrichs, J., Galster, G. & Musterd, S. 2003. Neighbourhood effects on social opportunities: the European and American research and policy context. *Housing Studies*, 18(6), s. 797–806.
- Frödin, O. & Kjellberg, A. 2015. Arbetskraftsinvandring från tredje land i restaurang- och städbranscherna. I: Calleman, C. & Herzfeld Olsson, P. (red.). *Arbetskraft från hela världen – Hur blev det med 2008 års reform?* Rapport 2015:9. Stockholm: Delmi.
- Frödin, O. & Kjellberg, A. 2018. Labour Migration from Third Countries to Swedish Low- wage jobs. *Nordic Journal of working life studies*, 8(1), s. 65–85.
- Gadotti, M. 1996. *Pedagogy of Praxis: A Dialectical Philosophy of Education*. State University of New York Press.
- Galster, G. 2012. The Mechanism(s) of Neighbourhood Effects: Theory, Evidence, and Policy Implications. I: van Ham, M. Manley, D., Bailey, N., Simpson, L. & Maclennan, D. (red.). *Neighbourhood Effects Research: New Perspectives*. Springer.
- Galster, G., Andersson, R. & Musterd, S. 2016. Neighbourhood social mix and adults' income trajectories: longitudinal evidence from Stockholm. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 98(2), s. 145–170.
- Gebhart, D. 2016. When the state takes over: civic integration programmes and the role of cities in immigrant integration. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 42(5), s. 742–758.

- Gephart, M. 1997. Neighborhoods and communities as contexts for development. I: Brooks-Gunn, J., Duncan, G. & Lawrence, J. (red.). *Neighborhood Poverty, Volume I: Context and Consequences for Children*, New York: Russell Sage Foundation.
- Gibney, M. 2015. Refugees and justice between states. *European journal of political theory*, 14(4), s. 448–463.
- Glick Schiller, N. & Çağlar, A. 2009. Towards a Comparative Theory of Locality in Migration Studies: Migrant Incorporation and City Scale. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 35(2), s. 177–202.
- Goodman, S.W. 2010. Integration requirements for integration's sake? Identifying, categorising and comparing civic integration policies. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 36(5), s. 753–72.
- Gordon, M.M. 1964. *Assimilation in American life*. Oxford: Oxford University Press.
- Gould, E., Mijanovich, T. & Dillman, K-N. 2001. Neighborhood Effects on Health: Exploring the Links and Assessing the Evidence. *Journal of Urban Affairs* 23(3–4), s. 391–408.
- Grander, M. 2019. Off the Beaten Track? Selectivity, Discretion and Path-Shaping in Swedish Public Housing, *Housing, Theory and Society*, 36:4, s. 385–400.
- Grange, K. & Björling, N. 2020. *Migrationens ojämna geograf. Bosättningslagen ur ett rättviseperspektiv*. Göteborg: Chalmers tekniska högskola. https://research.chalmers.se/publication/515042/file/515042_Fulltext.pdf.
- Granovetter, M. 1973. The strength of weak ties. *American Journal of Sociology*, 78(6), s. 1360–1380.
- Green, A. & Hasluck, C. 2009. Action to reduce worklessness: what works? *Local Economy*, 24(1), s. 28–37.
- Gustafson, Å. 2004. *Sköra livsmönster: Om integrations- och normaliseringsprocesser bland bosniska flyktingar*. Umeå: Umeå Universitet.
- Gustafsson, K. & Johansson, J. 2018. A worthy reception? Ambivalences in Social work with refugees and migrants in Sweden. *Advances in Social Work*, 18(3), s. 983–1004.
- Hallin, P.-O. 2020. Utsatthetens orsaker. I: Gerell, M., Hallin, P.O., Nilvall, K. & Westerdahl, S. (red.). *Att vända utvecklingen – från utsatta områden till trygghet och delaktighet*, MAPIUS 26, Malmö Universitet.
- Hallin, P.-O. & Westerdahl, S. 2020. Utsatta livsvillkor. I: Gerell, M., Hallin, P.O., Nilvall, K. & Westerdahl, S. (red.). *Att vända utvecklingen – från utsatta områden till trygghet och delaktighet*, MAPIUS 26, Malmö Universitet.
- van Ham, M., Bailey, N., Simpson, L. & Maclennan, D. 2012 (red.). *Neighbourhood effects research: new perspectives*, Springer.

- van Ham, M., Hedman, L., Manley, D., Coulter, R. & Östh, J. 2014. Intergenerational transmission of neighbourhood poverty. An analysis of neighbourhood histories of individuals. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 39(3), s. 402–417.
- Hammarstedt, M. 2000. Essey II. The receipt of transfer payments by immigrants in Sweden. I: Hammarstedt, M. *Making living in a new country*. Växjö: Växjö universitet: Nationalekonomiska institutionen.
- Hammarstedt, M. & Miao, C. 2020. Self-employed immigrants and their employees: evidence from Swedish employer-employee data. *Review of Economics of the Household*, 18(1), s. 35–68.
- Handley, K. 2018. Anticipatory Socialization and the Construction of the Employable Graduate: A Critical Analysis of Employers' Graduate Careers Websites. *Work, Employment and Society*, 32(2), s. 239–256.
- Hatton, T. J. 2005. European Asylum Policy. *National Institute Economic Review*, 194, s. 106–119.
- Hatton, T. J. 2016. Refugees, Asylum seekers, and policy in the OECD countries. *American Economic Review*, 106:5, s. 441–445.
- Hedman, L., Manley, D., van Ham, M. & Östh, J. 2015. Cumulative exposure to disadvantage and the intergenerational transmission of neighbourhood effects, *Journal of Economic Geography*, 15(1), s. 195–215.
- Heidenreich, M. & Aurich-Berheide, P. 2014. European worlds of inclusive activation: the organisational challenges of coordinated service provision, *International Journal of Social Welfare*, 23(S1), s. 6–22.
- Hertting, N. & Urban, S. 2020. Utsatta bostadsområden och områdesorienterad politik: problembilder, målsättningar och implementeringsstrategier i det svenska fallet. *Samfundssökonomien*, 3/2020, s. 79–90.
- Holmqvist, E. 2009. *Politik och planering för ett blandat boende och minskad boendesegregation: ett mål utan medel?* Geografiska regionstudier nr 79, Kulturgeografiska institutionen, Uppsala universitet.
- Holmqvist, E. & Bergsten, Z. 2009. Swedish social mix policy: a general policy without an explicit ethnic focus. *Journal of Housing and the Built Environment*, 24(4), s. 477–490.
- Holmqvist, E. & Magnusson Turner, L. 2014. Swedish welfare state and housing markets: under economic and political pressure. *Journal of Housing and the Built Environment*, 29(2), s. 237–254.
- Holzer, T., Schneider, G. & Widmer, T. 2000. The impact of legislative deterrence measures on the number of asylum applications in Switzerland (1986–1995). *International Migration Review*, 34 (4), s. 1182–1216.

- Houtkamp, C. 2015. Beyond Assimilation and Integration: The Shift to 'National' and 'Transnational' Inclusion. *Acta Universitatis Sapientiae, European and Regional Studies*, 8(1), s. 73–87.
- Howell, J. 2019. Neighbourhood effects in cross-Atlantic perspective: A longitudinal analysis of impacts on intergenerational mobility in the USA and Germany. *Urban Studies*, 56(2), s. 434–451.
- Hurst C., Kammeyer-Muller J. & Livingston B. 2012. The Odd One Out: How Newcomers Who Are Different Become Adjusted. I: Wanberg C.R. (red.). *The Oxford Handbook of Organizational Socialization*. Oxford Handbooks.
- Integrationsverket 2007. *Ett förlorat år. En studie och analys av insatser och resultat under introduktionens första 12 månader*. Integrationsverkets stencilserie 2007:05
- Johannesson, L. & Westerling, R. 2019. Hur mår nyanlända flyktingar med tillfälligt uppehållstillstånd. *Socialmedicinsk tidskrift*, 96, s. 13–21.
- Johansson, C. 2005. Välkomna till Sverige? Svenska migrationspolitiska diskurser under 1900-talets andra hälft. Avhandling, Malmö: Bokbox
- Johansson, C. 2013. Beyond Swedish self-image. I: Byström, M. & Frohnert, P. *Reaching a State of Hope: Refugees, Immigrants and the Swedish Welfare State, 1930–2000*. Lund: Nordic Academic Press.
- Johansson, J. 2008. »Så gör vi inte här i Sverige. Vi brukar göra så här«: retorik och praktik i LO:s invandrarpolitik 1945–1981, Växjö University press.
- Johnson, Odis, Jr. 2013. Is Concentrated Advantage the Cause? the Relative Contributions of Neighborhood Advantage and Disadvantage to Educational Inequality. *The Urban Review* 45 (5), s. 561–85.
- Joppke, C. 2007. Beyond National Models: Civic Integration Policies for Immigrants in Western Europe. *Western European Politics*, 30(1), s. 1–22.
- Joyce, P. 2018. *Inspiration for integration. Labour market policies for refugees in five Northern European countries*. Ratio Working Paper No. 308.
- Jutvik, K. 2020. *Governing Migration. On the Emergence and Effects of Policies Related to the Settlement and Inclusion of Refugees*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Jönsson, A. & Scaramuzzino, R. 2016. *Samverkan mellan stat, region och civilsamhälle för nyanländas etablering – En utvärdering av projektet NAD i Skåne*. Lund: Lunds universitet.
- Kadarik, K.M. 2019. Ethnic economic capital in neighbourhoods: impact on immigrants' employment opportunities. I: Kadarik, K. *Moving out, moving up, becoming employed. Studies in the residential segregation of immigrants in Sweden*. Uppsala: Uppsala Universitet.

- Kahanec, M., Myung-Hee Kim, A. & Zimmermann, K.F. 2013. Pitfalls of immigrant inclusion into the European welfare state. *International Journal of Manpower*, 34(1), s. 39–55.
- Karlsson, S. (2016). *Områdesbaserad politik - möjligheter till förändring. Lokalt utvecklingsarbete i marginaliserade bostadsområden i Malmö*. Stockholm: Kungliga tekniska högskolan.
- Kazlou, A. & Klinthäll, M. 2019. Entrepreneurial response to changing opportunity structures: Self-selection and incomes among new immigrant entrepreneurs in Sweden, *International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research*, 25(5), s. 859–879.
- Kazlou A. & Urban S. 2019. New immigrants in ICT start-ups: regulation, location and Education, I: Kazlou, A. *Immigrant entrepreneurs in a changing institutional context: a mixed embeddedness approach*. Linköpings universitet, Institutionen för ekonomisk och industriell utveckling, Företagsekonomi. Linköpings universitet, Filosofiska fakulteten.
- Kearns, A., McKee, M., Sautkina, E., Weeks, G. & Bond, L. 2013. Mixed-Tenure Orthodoxy: Practitioner Reflections on Policy Effects, *Cityscape*, 15(2), s. 47–67.
- Kleinhans & van Ham 2013. Lessons Learned From the Largest Tenure-Mix Operation in the World: Right to Buy in the United Kingdom, *Cityscape: A Journal of Policy Development and Research*, 15(2), s. 101–118.
- Klinthäll, M. & Urban, S. 2014. Second-Generation Immigrants in the Small-Business Sector in Sweden. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 12(3), s. 210–232.
- Klinthäll, M. & Urban, S. 2016. The strength of ethnic ties: Routes into the labour market in spaces of segregation. *Urban studies*, 53(1), s. 3–16.
- Knights D. & Omanović V. 2016. (Mis)Managing Diversity: Exploring the Dangers of Diversity Management Orthodoxy. *Equality, Diversity and Inclusion: An International Journal*, 35(1), s. 5–16.
- Knocke W. 2000. Integration or Segregation? Immigrant Populations Facing the Labour Market in Sweden. *Economic and Industrial Democracy*, 21(3), s. 361–380.
- Kogan, I. 2007. *Working through barriers: Host country institutions and immigrant labour market performance in Europe*. Dordrecht, the Netherlands: Springer.
- Koopmans, R. 2010. Trade-Offs between Equality and Difference: Immigrant Integration, Multiculturalism and the Welfare State in Cross-National Perspective, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(1), s. 1–26.
- Krifors, K. 2020. Logistics of migrant labour: rethinking how workers 'fit' transnational economies, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, DOI: 10.1080/1369183X.2020.1754179.

- Kubrin, C.E. & Weitzer, R. 2003. New directions in social disorganization theory. *Journal of Research in Crime & Delinquency*, 1, s. 374–402.
- Kwan, M.P. 2013. Beyond space (as we know it): toward temporally integrated geographies of segregation, health, and accessibility. *Annals of the Association of American Geographers*, 103(5), s. 1078–1086.
- Kymlicka, W. 1995. *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*. Oxford: Oxford University Press.
- Lag (1992:1068), om introduktionsersättning för flyktingar och vissa andra utlänningar.
- Lag (2000:1383), om kommunernas bostadsförsörjningsansvar.
- Lag (2010:197), om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare.
- Lag (2016:38), om mottagande av vissa nyanlända invandrare för bosättning.
- Lag (2016:752), om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige.
- Lamba, N.K. 2003. The Employment Experiences of Canadian Refugees: Measuring the Impact of Human and Social Capital on Quality of Employment. *Canadian Review of Sociology and Anthropology*, 40(1), s. 45–64.
- da Lomba, S. 2010. Legal Status and Refugee Integration: a UK Perspective. *Journal of Refugee Studies*, Volume 23, Issue 4, December 2010, s. 415–436.
- Larsson, J.K. 2015. *Integrationen och arbetsets marknad: Hur jämställdhet, arbete och annat »svenskt« görs av arbetsförmedlare och privata aktörer*. Stockholm: Bokförlaget Atlas.
- Larsson, J.K. 2017. *Platsen och boendets påverkan på nyanländas arbetsmarknadsetablering*. Working paper 2017:4, Stockholm. Arbetsförmedlingen.
- Lennartsson, R. 2007. *Mellan hopp och förtvivlan. Erfarenheter och strategier i väntan på asyl*. Tema Asyl. <http://www.temaasyl.se/Documents/NTG-dokument/Mellan%20hopp%20och%20förtvivlan.pdf>.
- Lidén, G. & Nyhlen, J. 2014. Explaining local Swedish refugee policy. *Journal of International Migration and Integration*, 15(3), s. 547–565.
- Lind, H. 2016. Åtkomliga bostäder. Så gör vi det möjligt för hushåll med låga inkomster att hitta en bostad. Stockholm: SNS.
- Lindroth, K. 2017. Sammanhållning i lokalsamhället. I: Syssner, J., Häggroth, S. & Ramberg, U. (red.). *Att äga framtiden. Perspektiv på kommunal utveckling*. Linköping: Centrum för kommunstrategiska studier (CKS) vid Linköpings universitet, s. 47–56.
- Lukkerz, C. & Thiborg, J. 2011. *Integration i förening. En modell för ett inkluderande mottagande av nyanlända personer*. Malmö: Nätverk Social Ekonomi Skåne.

- Länsstyrelsen Stockholm 2016. *Bosättning av nyanlända. Utmaningar och möjligheter i Stockholms län. Rapportnummer 2016:12*. Stockholm: Stockholms Länsstyrelse.
- Länsstyrelsen Stockholm 2018. *Integration pågår! Projekt för nyanlända i Stockholms län finansierade av Länsstyrelsens utvecklingsmedel. 2017–2019*. Stockholm: Länsstyrelsen Stockholm.
- Länsstyrelsen Stockholm 2020. *Bostad sist? Om bosättningslagen och nyanländas boendesituation i Stockholms län. Rapport 2020:4*. Stockholm: Länsstyrelsen.
- Länsstyrelserna 2016. *Mottagande och etablering av nyanlända 2015 – Enkätundersökning riktad till Sveriges samtliga kommuner*. Meddelande nr 2016:11.
- Länsstyrelserna 2017. *Mottagande och etablering av nyanlända 2016 – Enkätundersökning riktad till Sveriges samtliga kommuner*. Meddelande 2017:16.
- Länsstyrelserna 2019. *Lägesbilder från kommuner och regioner 2019. Mottagande av asylsökande, nyanlända och ensamkommande barn*. Meddelande 2019:21. <https://www.lansstyrelsen.se/download/18.11a2cbf716d6c8f9f743202e/1572604547462/2019-21%20L%C3%A4gesbilder%20fr%C3%A5n%20kommuner%20och%20regioner%202019.pdf>.
- van Maanen J. & Schein E.H. 1977. Toward a Theory of Organizational Socialization. I: Staw BM (red.). *Research in Organizational Behavior*. Greenwich, CT: JAI Press, s. 209–264.
- Magnusson, E. 2020. Asylsökande i eget boende blir utan bidrag i sex Skånekommuner. *Helsingborgs Dagblad* 11/5 2020, <https://www.hd.se/2020-05-11/asylsokande-i-eget-boende-stangs-ute-fran-sex-skankommuner>.
- Magnusson, K. 2018. *När kommunen inte vill – en analys av bosättningslagen*. Stockholm: Arena Ide.
- Malik A. & Manroop L. 2017. Recent immigrant newcomers' socialization in the workplace. Roles of organizational socialization tactics and newcomer strategies. *Equality, Diversity and Inclusion: An International Journal*, 36(5), s. 382–400.
- Malmberg, B. Andersson, E. Nielsen, M. & Haandrikman, K. 2018. Residential Segregation of European and NonEuropean Migrants in Sweden: 1990–2012, *European Journal of Population* 34, s. 169–193.
- Manhica, H., Östh, J. & Rostila, M. 2015. Dynamics Of Unemployment Duration Among African Migrants In Sweden, *Nordic Journal of Migration Research*, 5(4), s. 194–206.
- Marshall, T.H. 1991 [1950]. Medborgarskap och klass. I: Hansson, S.O. & Hermansson, J. (red.). *Idéer om reformism*, Stockholm: Tiden.

- Mayda A.M. 2010. International Migration: A Panel Data Analysis of the Determinants of Bilateral Flow, *Journal of Population Economics*, 23: s. 1249–74.
- Mickwitz, L. & Bengtsson, A. 2019. *Att bli »svensk lärare« – En undersökning av Snabbspåret för nyanlända lärare*. IFAU:s rapport 2019:31.
- Migrationsinfo.se 2020. Flyktingar i världen, <https://www.migrationsinfo.se/migration/varlden/flyktingar-i-varlden>. Hämtad 07/09 2020.
- Migrationsverket 2019a. Olika skäl för uppehållstillstånd, <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Migration-till-Sverige/Olika-skäl-for-uppehållstillstånd.html>. Hämtad 7/9 2020.
- Migrationsverket 2019b. Migrationsverket – mitt i världen 2019, <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Migration-till-Sverige/Migrationsverket---mitt-i-varlden-2018.html>. Hämtad 1/7 2020.
- Migrationsverket 2020a. Asyl, <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik/Asyl.html>. Hämtad 30/7 2020.
- Migrationsverket 2020b. Beviljade uppehållstillstånd översikter, <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik/Beviljade-uppehållstillstånd-oversikter.html>. Hämtad 26/5 2020.
- Miltenburg, E.M. 2015. The conditionality of neighbourhood effects upon socialneighbourhood embeddedness: a critical examination of the resources and socialisation mechanisms. *Housing Studies*, 30(2), s. 272–294.
- Mipex 2015. <http://www.mipex.eu/sweden>. Hämtad 7/9 2020.
- Modood, T. 2015. Integration and Multiculturalism: Focus on Western Europe. I: Wright, J. (red.). *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 2nd ed., vol. 12, Elsevier, s. 235–242.
- Mohamed A. & Leponiemi J. 2009. Immigrant workers' induction training in Finland: case Petmo project. *Management of Environmental Quality: An International Journal*, 20(3), s. 278–289.
- Molina, I. 2016. Kvalitativ praktikprovning och rasdiskriminering på bostadsmarknaden – metodologiska reflektioner. I: Andersson, R., Bengtsson, B. & Myrberg, G. (red.). *Mångfaldens dilemman. Boendesegregation och områdespolitik*. Malmö: Gleerups.
- Mudar, S., Wirman, J., Szalanska, J. & Önver Cetrez, A. 2018. *Sweden country report Legal and policy framework of migration governance*. Uppsala: Uppsala university.
- Musterd, S.R. 2008. Are Immigrants' Earnings Influenced by the Characteristics of Their Neighbours? *Environment and Planning A: Economy and Space*, 40(4), s. 785–805.

- Musterd, S., Marcińczak, S., Van Ham, M. & Tammaru 2017. Socio-economic segregation in European Capital Cities: Increasing separation between poor and rich. *Urban Geography*, 38(7), s. 1062–1083.
- Nielsen, M. & Hennerdal, P. 2017. Changes in the residential segregation of immigrants in Sweden from 1990–2012: Using a multiscalar segregation measure that accounts for the modifiable areal unit problem. *Applied Geography*, (87), s. 73–84.
- Nordström Skans, O., Eliason, M., Hensvik, L. & Francis Kramarz, F. 2017. *Informella kontaktnäts betydelse för arbetsökande och företag på den svenska arbetsmarknaden*. Rapport 2017:11. Uppsala: IFAU.
- Nussbaum, M.C. 2011 *Creating Capabilities: The Human Development Approach*. Harvard University Press.
- Näslund, Lars 2020. Ebo-beslutet i Göteborg klubbat: Vill att hela staden ska undantas. *Dagens Nyheter* 16/4 2020, <https://www.dn.se/nyheter/ebo-beslutet-i-goteborg-klubbat-efter-dramatik-vill-att-hela-staden-ska-undantas>.
- OECD 2008. *International Migration outlook*.
- OECD 2014. *Finding the way: a discussion of the Swedish migrant integration system*. OECD. <https://www.oecd.org/migration/swedish-migrant-integration-system.pdf>.
- OECD 2016. Working together: skills and labour market integration of immigrants and their children in Sweden, <http://dx.doi.org/10.1787/9789264257382-en>.
- OECD 2018. *Working Together for Local Integration of Migrants and Refugees in Gothenburg*. www.oecd.org. Hämtad 4/6 2020.
- OECD 2019. International Migration Outlook 2019. OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/c3e35eec-en>.
- Olme, E. & Kilström, M. 2019 Uppehållstillstånd och integration SNS ANALYS nr 53.
- Omanović, V. 2006. *A Production of Diversity: Appearances, Ideas, Interests, Actions, Contradictions and Praxis*. BAS Publishing, Gothenburg.
- Omanović, V. 2009. Diversity and its Management as a Dialectical Process: Encountering Sweden and the U.S, *Scandinavian Journal of Management*, 25 (4), s. 352–362.
- Omanović V. & Langley A. 2019. Assimilation, Integration or Inclusion? A Dialectical Perspective on the Organizational Socialization of Migrants. A conference paper. OMICS, November 2019, Gothenburg, Sweden.
- Ortega F. & Peri G. 2013. The Effect of Income and Immigration Policies on International Migration, *Migration Studies*, 1(1), s. 47–74.
- Ortlieb, R. & Sieben, B. 2013. Diversity strategies and business logic: why do companies employ ethnic minorities? *Group & Organization Management*, 38(4), s. 480–511.

- Palander, C. 2006. *Områdesbaserad politik för minskad segregation: En studie av den svenska storstadspolitiken*. Geografiska regionstudier, Kulturgeografiska institutionen, Uppsala universitet.
- Parekh, B.C. 2006. *Rethinking multiculturalism. Cultural diversity and political theory*. Tredje upplagan, Cambridge: Harvard university press.
- Pekkarinen, T. 2019. Education Efforts for immigrants. I: Calmfors, L.G. *Integration immigrations in the Nordic markets*. Köpenhamn: Nordisk Ministerråd.
- Penninx, R. & Garcés-Mascareñas, B. 2016a. Introduction: Integration as a Three-Way Process Approach? I: Penninx, R. & Garcés-Mascareñas, B. (red.). *Integration Processes and Policies in Europe. Contexts, Levels and Actors*. IMISCOE Research Series. London: Springer Open.
- Penninx, R. & Garcés-Mascareñas, B. 2016b. The Concept of Integration as an Analytical Tool and as a Policy Concept. I: Penninx, R. & Garcés-Mascareñas, B. (red.). *Integration Processes and Policies in Europe. Contexts, Levels and Actors*. IMISCOE Research Series. London: Springer Open.
- Phillimore, J. 2012. Implementing integration in the UK: lessons for integration theory, policy and practice. *Policy & Politics*, 40(4), s. 525–545.
- Pinkster, F. 2009. *Living in concentrated poverty*. Amsterdam: University of Amsterdam.
- Pinkster, F. 2014. Neighbourhood effects as indirect effects: evidence from a Dutch case study on the significance of neighbourhood for employment trajectories. *International Journal of Urban and Regional Research*, 38(6), s. 2042–59.
- Pinkster, F. M. & Völker, B. 2009. Local Social Networks and Social Resources in Two Dutch Neighbourhoods. *Housing Studies* 24, s. 225–242.
- Polismyndigheten, Nationella operativa avdelningen 2017. *Utsatta områden – Social ordning, kriminell struktur och utmaningar för polisen*. Dnr: HD 44/I4A203.023/2016.
- Portes, A. 1998. Social Capital: Its Origins and Application in Modern Sociology, *Annual Reviews Sociology*, 24, s. 1–24.
- Portes, A. & Zhou, M. 1993. Self-Employment and the Earnings of Immigrants. *American Sociological Review*, 61(2), s. 219–230.
- Proposition 1966:52, *Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken, m.m.*
- Proposition 1975:26, *Riktlinjer för invandrar- och minoritetspolitiken m.m.*
- Proposition 1996:55, *Sverige, framtiden och mångfalden*.
- Proposition 1997/98:16, *Sverige, framtiden och mångfalden – från invandrarpolitik till integrationspolitik*.

- Proposition 2003:75, *Etablering i Sverige- möjligheter för individ och samhälle*. Stockholm: Integrations och jämställdhetsdepartementet.
- Proposition 2008/09:01, *Budgetpropositionen för 2009*.
- Proposition 2009/10:60, *Nyanlända invandrarers arbetsmarknadsetablering – egenansvar med professionellt stöd*.
- Proposition 2015/16:54, *Ett gemensamt ansvar för mottagande av nyanlända*.
- Proposition 2015/16:174, *Tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige*.
- Proposition 2019/20:10, *Ett socialt hållbart eget boende för asylsökande*.
- Putnam, R.D. 2001. *Den ensamme bowlaren: den amerikanska medborgarandans upplösning och förnyelse*. Stockholm: SNS.
- Putnam, R.D. 2007. E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-first Century. The 2006 Johan Skytte Prize Lecture. *Scandinavian Political Studies*, 30(2), s. 137–174.
- Qvist, M. 2012. *Styrning av lokala integrationsprogram*. Diss. Linköping Studies in Arts and Science No. 562, Linköpings universitet.
- Qvist, M. 2016. Activation Reform and Inter-Agency Cooperation – Local Consequences of Mixed Modes of Governance in Sweden. *Social & Policy Administration*, 50(1), s. 19–38.
- Raudenbush, D. 2016. »I Stay by Myself«: Social Support, Distrust, and Selective Solidarity Among the Urban Poor. *Sociological Forum*, 31(4), s. 1018–1039.
- Rawls, John 1999. *En teori om rättvisa*. Göteborg: Daidalos.
- Regeringen 2019. Regeringen beslutar om nya regler för eget boende för asylsökande, <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2019/12/regeringen-beslutar-om-nya-regler-for-eget-boende-for-asylsokande>. Publicerad 5/12 2019.
- Riksrevisionen 2014. *Nyanländ i Sverige – Effektiva insatser för ett snabbt mottagande?* RiR 2014:15. Stockholm: RIR.
- Riksrevisionen 2015a. *Etablering med projekt. Sex exempel på projekt som syftar till integration, etablering och språkutveckling*. Sweco Strategy. <https://www.riksrevisionen.se/download/18.78ae827d1605526e94b2db71/1518435497076/Bilaga%20B%20Sweco%20Etablering%20med%20projekt.pdf>.
- Riksrevisionen 2015b. *Nyanländas etablering – är statens insatser effektiva?* RiR 2015:17.
- Riksrevisionen 2017. *Effekter av Arbetsförmedlingens Förberedande och orienterande utbildning*. RiR 2017:20.
- Riksrevisionen 2018. *Jämställdhetsintegrering av integrationspolitiken. Ett outnyttjat verktyg*. RiR 2018:33.

- Riksrevisionen 2020. *Riktade statsbidrag för socioekonomiskt utsatta områden*. RiR 2020:14.
- Ruist, J. 2018. *Tid för integration – en ESO-rapport om flyktingars bakgrund och arbetsmarknadsetablering*. Stockholm: Expertgruppen för Studier i Offentlig ekonomi.
- Ruist, J. 2019. *Global migration, orsaker och konsekvenser*. Stockholm: SNS.
- Rystad, G. 1992. Immigration History and the Future of International Migration. *International Migration Review*, 26(4), s. 1168–1199.
- Salonen, T. & Roelofs, K. 2019. *Kunskapsöversikt Områdesutveckling*. Stockholm: Bostad30.
- Sampson, R.J. 2002. Assessing ‘neighborhood effects’: social processes and new directions in research. *Annual Review of Sociology*, 28(1), s. 443–478.
- Sampson, R.J. & Groves, B.W. 1989. Community structure and crime: Testing socialdisorganization theory. *American Journal of Sociology*, 94(4), s. 774–802.
- Sanbonmatsu L., Marvokov J., Porter N., Yang F. m.fl. 2012. The Long-Term Effects of Moving to Opportunity on Adult Health and Economic Self-Sufficiency. *Cityscape*, 14(2), s. 109–36.
- Sandberg, J. 2017. Beyond Granted Asylum—Labor Market Integration Challenges in Sweden. *SAIS Review of International Affairs*, 37(2), s. 15–23.
- Sarstrand Marekovic, A. 2011. *Från invandrarbyrå till flyktingmottagning: fyrtio års arbete med invandrare och flyktingar på kommunal nivå*. Lund: Arkiv.
- Scarpa, S. 2016. Looking Beyond the Neighbourhood: Income Inequality and Residential Segregation in Swedish Metropolitan Areas, 1991–2010. *Urban geography*, 37(7), s. 963–984.
- SCB, Arbetsmarknadsvariabler. Hela riket efter kön, utbildningsnivå och bakgrundsvariabel. År 1997–2018, https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__AA__AA0003__AA0003B/IntGrIRikKonUtb/. Hämtad 26/2 2020.
- SCB, Befolkning 16–74 år efter kön, ålder, nationell bakgrund, utbildningsnivå och utbildningsinriktning SUN 2000. År 2000–2018, http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__UF__UF0506/UtbSUNBef/. Hämtad 26/2 2020.
- SCB, Boendesegregationsindex efter kommun. År 1997–2016, http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__AA__AA0003__AA0003D/IntGr7Kom/. Hämtad 26/2 2020.

- SCB, Ohälsotalet. Hela riket och kön. År 1997–2018. https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_AA_AA0003_AA0003I/IntGr10RikKon. Hämtad 26/2 2020.
- SCB 2020a. Invandring till Sverige, <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/invandring-till-sverige/>. Publicerad 11/6 2020.
- SCB 2020b. Befolkningsutveckling – födda, döda, in- och utvandring samt giftermål och skilsmässor 1749–2019, <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/befolkning/befolkningens-sammansattning/befolkningsstatistik/pong/tabell-och-diagram/helarsstatistik-riket/befolkningsutveckling-fodda-doda-in-och-utvandring-gifta-skilda/>. Hämtad 25/5 2020.
- SCB 2020c. Utrikes födda i Sverige, <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/utrikes-fodda/>. Senast uppdaterad 18/6 2020.
- Schein, E.H. 1988. Organizational Socialization and the Profession of Management. *Sloan Management Review*, 30(1), s. 53–65.
- Schierup, C.-U. & Ålund, A. 2011. The End of Swedish Exceptionalism? Citizenship, Neo-Liberalism and Politics of Exclusion. *Race & Class*, 53(1), s. 45–64.
- Schmidtke, O. 2014. Beyond National Models? *Comparative Migration Studies* 2(1), s. 77–99.
- Scocco, S. 2019. *Och några, antar jag, är ok! varför nationalistiska vänstern är en återvändsgränd och nationalistiska högerns ärende inte är främlingsfientlighet*. Falun: Scandbook.
- Sernhede, O. 2011. School, Youth Culture and Territorial Stigmatization in Swedish Metropolitan Districts. *YOUNG*, 19(2), s. 159–180.
- Sernhede, O., Rosales, R. L. & Södermalm, J. 2019. »När betongen rätar sig rygga«. *Ortenrörelsen och folkbildningens renässans*. Göteborg: Daidalos.
- SFS 2010:409 *Förordning (2010:409) om etableringssamtal och etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare*.
- Sharkey, P. & Elwert, F. 2011. The legacy of disadvantage: multigenerational neighborhood effects on cognitive ability. *American Journal of Sociology*, 116, s. 1934–1981.
- Shore, L.M., Randel, A.E., Chung, B.G., Dean, M.A., Holcombe Ehrhart, K. & Singh, G. 2011. Inclusion and diversity in work groups: A review and model for future research, *Journal of Management*, 37(4), s. 1262–1289.
- Sibbmark, K., Söderström, M. & Åslund, O. 2016. *Marknadsmekanismer i teori och praktik – erfarenheter från etableringslotsarna*. Rapport 2016:19. Uppsala: IFAU.
- Simsek-Caglar, Ayse & Nina Glick Schiller 2018. *Migrants and City-Making: Dispossession, Displacement, and Urban Regeneration*. Durham: Duke University Press.

- Skolinspektionen 2018. *Undervisning i svenska för invandrare. Kvalitetsgranskning 2018*. Dnr 2016:6995.
- Skolverket 2017a. *Elever och studieresultat i kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare år 2016*. PM 2017-06-22. Dnr 2017:00824.
- Skolverket 2017b. *Redovisning av uppdrag att undersöka om det finns köer till kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare*. Skolverkets diarienummer: 2017:293.
- Skolverket 2018. *Redovisning av hinder för individer med bristande kunskaper i svenska språket att delta i utbildning inom kommunal vuxenutbildning*. Skolverkets diarienummer 5-I-3-2018: 626.
- Skolverket 2019. *Redovisning av uppdrag om goda exempel på sfi kombinerad med yrkesutbildning*. PM 2019-06-12. Skolverkets diarienummer 2018:01554.
- Socialstyrelsen 2017. *Hemlöshet 2017 – omfattning och karaktär* Socialstyrelsen rapport. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2017-11-15.pdf>.
- Soininen, M. 1992. *Det kommunala flyktingmottagandet: genomförande och organisation*. Stockholm: Centrum för invandringsforskning (CEIFO).
- SOU 1996. »Vägar in i Sverige«, bilaga till Invandrapolitiska kommitténs slutbetänkande *Sverige, framtiden och mångfalden*, 1996:55. Stockholm.
- SOU 2018. *Ett ordnat mottagande-gemensamt ansvar för snabb etablering eller återvändande*, 2018:22. Stockholm.
- SOU 2020. *En gemensam angelägenhet*. Vol. 1, Betänkande av Jämlikhetskommissionen, 2020:46. Stockholm.
- Standing, G. 2012. The Precariat: From Denizens to Citizens? *Polity*, 44(4), s. 588–608.
- Stigendal, M. 2014. Varför ska Malmö finnas? *Socialmedicinsk tidskrift*, 91(5), s. 505–512.
- Stigendal, M. 2016. *Samhällsgränser. Ojämlighetens orsaker och framtidsmöjligheter i en storstad som Malmö*. Stockholm: Liber.
- Stockholm läns landsting 2019. *Integration pågår! Projekt för nyanlända i Stockholms län finansierade av Länsstyrelsens utvecklingsmedel*. Stockholm: Stockholm läns landsting. <https://www.lansstyrelsen.se/download/18.2c30d-6f167c5e8e7c0102c9/1547635972913/Integration%20p%C3%A5g%C3%A5r%20-%20Projekt%20f%C3%B6r%20nyanl%C3%A4nda%20i%20Stockholms%20l%C3%A4n%202018.pdf>.
- Strik, T., de Hart, B. & Nissen, E. 2013. *Family Reunification: A Barrier or Facilitator of Integration? A Comparative Study*. Nijmegen: Wolf Legal Publishers.

- Sturgis, P., Brunton-Smith, I., Read, S. & Allum, N. 2011. Does Ethnic Diversity Erode Trust? Putnam's 'Hunkering Down' Thesis Reconsidered. *British Journal of Political Science*, 40(1), s. 57–82.
- Svenska Röda korset 2018. Tillfälliga utlänningslagen, <https://www.rodakorset.se/om-oss/fakta-och-standpunkter/rapporter/konsekvenser-av-tillfalliga-utlanningslagen>. Publicerad 3/10 2018.
- Sveriges Kommuner och Regioner. Idébank med lokala exempel på arbete med asyl- och flyktingmottagande och integration, https://skr.se/integrationsocialomsorg/asylochflyktingmottagandeintegration/idebankforintegrationsarbetet.1091.html?query=%3A*. Hämtad 01/03 2020.
- Tammaru, T., Marcinczak, S. & Van Ham, M. 2016. *Socio-Economic Segregation in European Capital Cities: East Meets West*. London and New York: Routledge.
- Tavassoli, S. & Tripp, M. 2019. The impact of ethnic communities on immigrant entrepreneurship: evidence from Sweden. *Regional Studies*, 53(1), s. 67–79.
- Taylor, C. 1994 (red.). *Det mångkulturella samhället och erkännandets politik*. Göteborg: Daidalos.
- Tigges, L.M., Browne, I. & Green, G.P. 1998. Social isolation of the urban poor: Race, Class, and Neighborhood Effects on Social Resources. *The sociological quarterly*, 39(1), s. 53–77.
- Tilly, C. 2011. The impact of the economic crisis on international migration: A review. *Work, employment and society* 25, s. 675–692.
- Tinghög, P.A. 2016. *Nyanlända och asylsökande i Sverige: En studie av psykisk ohälsa, trauma och levnadsvillkor*. Huddinge: Röda Korsets Högskola. <http://rkh.diva-portal.org/smash/get/diva2:1060355/FULLTEXT01.pdf>.
- TT 2019. Språkrav tas upp i migrationskommittén. *Expressen* 16/12, <https://www.expressen.se/nyheter/sprakkrav-tas-upp-i-migrationskommitten>.
- TT 2020. Nu börjar striden om migrationspolitiken, <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/AdyBpA/nu-borjar-striden-om-migrationspolitiken>. Publicerad 10/5 2020.
- Tunström, M. & Wang, S. 2019. *Den segregerade staden. En Nordisk översikt*. Nord 2019:006, Nordiska ministerrådet.
- Turunen, P. 2004. *Samhällsarbete i Norden. Diskurser och praktiker i omvandling*. Växjö: Växjö University Press.
- UNHCR 2020. Figures at a glance, <https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>. Publicerad 18/6 2020.
- Urban, S. 2005. *Att ordna staden. Den nya storstadspolitiken växer fram*. Lund: Arkiv.
- Urban, S. 2009. Is the neighbourhood effect an economic or an immigrant issue? A study of the importance of the childhood neighbourhood for future integration into the labour market. *Urban Studies*, 46(3), s. 583–603.

- Urban, S. 2018. *Integration och grannskap. Hur kan staden hålla samman?* Stockholm: Studentlitteratur.
- Vaughan, L. & Arbaci, S. 2011. The challenges of understanding urban segregation. *Built Environment*, 37(2), s. 128–138.
- Vogiazides, L. 2020. *Pathways and destinations Spatial mobility and socioeconomic integration of international migrants in Sweden*. Meddelanden från Kulturgeografiska institutionen vid Stockholms universitet 158, Department of Human Geography, Stockholm University, Stockholm.
- Vogiazides, L. & Chihaya, G.K. 2020. Migrants' long-term residential trajectories in Sweden: persistent neighbourhood deprivation or spatial assimilation? *Housing Studies*, 35(5), s. 875–902.
- Vogiazides, L. & Mondani, H. 2020. A geographical path to integration? Exploring the interplay between regional context and labour market integration among refugees in Sweden, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 46:1, s. 23–45.
- Wanberg C.R. 2012. Facilitating Organizational Socialization, I: Wanberg C.R. (red.). *The Oxford Handbook of Organizational Socialization*, Oxford Handbooks.
- Waquant, L. 2007. Territorial Stigmatization in the Age of Advanced Marginality. *Thesis Eleven*, 91(1), s. 66–77.
- Wennberg, K. Videnord, E. & BråmÅ, Å. 2019. *Integration i hela Sverige. Från asyl till arbete*. Stockholm: Fores.
- Wennström, J. & Öner, Ö. 2015. Den geografiska spridningen av kommunplacerade flyktingar i Sverige, *Ekonomisk Debatt*, 4, s. 52–68.
- White, J.S., Hamad, R., Li, X., Basu, S., Ohlsson, H., Sundquist, J. & Sundquist, K. 2016. Long-term effects of neighbourhood deprivation on diabetes risk: quasi-experimental evidence from a refugee dispersal policy in Sweden. *The Lancet Diabetes and Endocrinology* 4(6), s. 517–524.
- Wiesbrock, A. 2011. The Integration of Immigrants in Sweden: a Model for the European Union? *International Migration*, 49, s. 48–66. doi:10.1111/j.1468-2435.2010.00662.
- Wikström, E. & Ahnlund, P. 2018. Making Refugees Work? Individualized Work Strategies in the Swedish Refugee Settlement Program. *Nordic journal of working life studies*, 8(S4): s. 47–65.
- Wilson, W.J. 1987. *The truly disadvantaged- the inner city, underclass and public policy*. Chicago.
- Wimark, T. 2018. *Boendesegregationen i Sverige - en översikt av det aktuella forskningsläget*. Stockholm: Bostad 2030, rapport 5.

- Wimark, T., Haandrikman, K. & Nielsen, M. 2019. Migrant Labour Market Integration: The Association Between Initial Settlement and Subsequent Employment and Income among Migrants. *Geografiska Annaler B: Human Geography*, 101(2), s. 118–137.
- Wimmer, A. & Glick Schiller, N. 2003. Methodological Nationalism, The Social Sciences, and the study of Migration. An essay in historical epistemology. *International migration review*, 37(3), s. 567–610.
- Woolfson C, Herzfeld Olsson, P. & Thörnqvist, C. 2012. Forced Labour and Migrant Berry Pickers in Sweden. *International Journal of Comparative Labour Law and Industrial Relations* 28(2), s. 147–176.
- Yu, S., Ouellet, E. & Warmington, A. 2007. Refugee Integration in Canada: A Survey of Empirical Evidence and Existing Services. *Refuge: Canada's Journal on Refugees*, 24(2), s. 17–34.
- Zanoni P. & Janssens M. 2004. Deconstructing difference: The rhetoric of human resource managers' diversity discourses. *Organization Studies* 25(1), s. 55–74.
- Zhou, M. 2004. Revisiting ethnic entrepreneurship: Convergencies, controversies, and conceptual Advancements. *International Migration Review*, 38(3), s. 1040–1074.
- Zimmerman, K.F 1996. European Migration: Push and Pull. *International Regional Science Review*, 19 (1–2), s. 95–128.
- Ålund, A. & Schierup, C. 1991. *Paradoxes of Multiculturalism. Essays on Swedish Society*. Aldershot: Avebury.
- Åslund, O. & Engdahl, M. 2019. Open Borders, Transport Links, and Local Labor Markets. *International Migration Review*, 53(3), s. 706–735.
- Åslund, O., Forslund, A. & Liljeberg, L. 2017. Labour market entry of non-labour migrants – Swedish evidence. I: Bratsberg, B., Raaum, O., Røed, K., Åslund, O., Forslund, A., Liljeberg, L. m.fl. *Nordic Economic Policy Review: Labour Market Integration in the Nordic Countries*, Copenhagen: Nordisk Ministerråd.
- Åslund, O., & Rooth, D.-O. 2007. Do when and where matter? Initial labour market conditions and immigrant earnings. *Economic Journal*, 117(518), s. 422–448.
- Öberg, N. 1994. *Gränslös rättvisa eller rättvisa inom gränser? Om moraliska dilemman i välfärdsstaters invandrings- och invandrarpolitik*. Uppsala/Stockholm: Uppsala universitet/Almqvist & Wiksell International.
- Özkazanc-Pan, B. 2019. *Transnational migration and the new subjects of work. Transmigrants, Hybrids and Cosmopolitans*. Bristol: Bristol University Press.

HUR HAR INVANDRINGS- och integrationspolitiken sett ut och hur har den påverkat nyanländas situation på bostads- och arbetsmarknaden? Har bostadens placering betydelse för utrikes föddas chanser att få jobb? Och på vilket sätt påverkas integrationsprocesserna av organisationer, med sina praktiker, och migranterna själva?

Organisation av arbetsmarknads- och bostadsintegration är en översikt över tidigare forskning om organisation av invandring och integration, utrikes föddas och särskilt nyanländas boende och arbete. Författarna, som representerar tre discipliner, menar att dessa samhällsfärdigheter måste sättas i relation till varandra och att lyckad integration kräver kontinuerlig samverkan mellan staten, kommunerna, näringslivet och individerna.

Emma Holmqvist är fil.dr och forskare i kulturgeografi vid Uppsala universitet, Vedran Omanović är ek.dr och universitetslektor i företagsekonomi vid Handelshögskolan vid Göteborgs universitet och Susanne Urban är universitetslektor och docent i sociologi vid Uppsala universitet.

Rapporten är en del av SNS forskningsprojekt »Lärdomar om integration«.

ISBN 978-91-88637-52-9

9 789188 637529 >